

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2006

SV. DUCHULI PREZENT
TERRA DE LA

CHESCUDE SPIRITUAL
DURTIOS

SV. DUCHULI PREZENT
TERRA DE LA

CHESCUDE SPIRITUAL
DURTIOS

SE.
DUMITRE

CV.
DUMITRE

SV. DUCHULI PREZENT
TERRA DE LA

CHESCUDE SPIRITUAL
DURTIOS

SV. DUCHULI PREZENT
TERRA DE LA

CHESCUDE SPIRITUAL
DURTIOS

magazin istoric

Anul XL – serie nouă – nr. 11 (476)
noiembrie 2006

<http://magazinistoric.itcnet.ro>
e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1 În Evul Mediu Coreea – țară supusă influenței chineze din veacul I î. Hr. și budistă din secolul IV – a cunoscut o înfloritoare civilizație. În imagine amiralul Yi Sun-shin (1545-1598), unul dintre cei mai mari comandanți navali coreeni, cel care a distrus flota japoneză în vremea invaziei Hideoshi din 1598 și, totodată, părintele primei nave blindate din lume

(În fundal, Pavilionul întâlnirilor pentru felicitări din Palatul Gyeongbok-gung, construit în anul 1394 în centrul Seoulului, locul unde se desfășurau toate banchetele oficiale în timpul dinastiei Joseon)

2 Mărturisitori ai dreptei credințe, sfinții, ale căror moaște sunt răspândite în numeroase lăcașuri de cult, ocrotesc și întăresc sufletele drept-credincioșilor creștini. Catedrala patriarhală din București păstrează moaștele Sfântului Dimitrie Basarabov, ocrotitorul Bucureștilor

3 Jucării din colecțiile Muzeului de Istorie a Transilvaniei, prezentate într-o atractivă expoziție organizată la Cluj în luna iunie a acestui an

4 Castra Vera, construit în anul 13 î.e.n. de generalul roman Drusus pe locul unei așezări datând din secolul IV î.e.n., se afla în provincia Germania Inferior, pe malul stâng al Rinului de Jos. În apropierea castrului, unul dintre triburile germanice a fondat o înfloritoare așezare civilă, ridicată la rangul de *colonia* de către împăratul Traian. Între alte vestigii, Parcul arheologic Xanten, organizat acolo, prezintă vizitatorilor și această maiestuoasă statuie a împăratului

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
**CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:
Ioan Lăcustă,
Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Documentare
Mădălina Geambașu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Secretariat
Constanța Avram

Difuzare
Constantin Mușat

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

noiembrie

2006

4 Drumul românesc al crucii

D. STĂNILOAE

5 Ctitori nerecunoscuți la Sfântul Munte

GH. VASILESCU

8 20 ani de ocârmuire duhovnicească

Patriarhul Teoctist

11 Două războaie pentru un neam Confruntările daco- romane

I. C. OPRÎȘ

16 Colaborarea care nu a existat Stasi – Securitate

G. HERBSTTRIT

CLIO ANUNȚĂ

22 Iancu de Hunedoara pomenit la Alba

S. DELEANU

UN PAS ÎNAINTE, DOI PAȘI ÎNAPOI

23 Sfârșitul iluziei Ședința de guvern din 2 decembrie 1944 pune capăt colaborării cu F.N.D.

I. HUDIȚĂ

28 Soarele apare, reacțiunea... se întunecă!

Alegerile din 1946

L. BASTOREALĂ

ISTORICI CARE AU FOST

33 David Prodan

K. HITCHINS

38 Scandal etnic în Grecia

T. STĂNEȘCU-
STANCIU

40 Meșteri italieni și stelele lui Stalin Fortăreața Kremlin

M. NANU-POROJAN

45 Bătălia ocolită Turtucaia

P. OTU

51 Alungați de două ori Coloniști timoceni în Cadrilater

I. G. ANDREI

55 Cu filajul, pe urmele lui Maiorescu

F. N. ȘINCA

57 Un alt tezaur al Băncii Naționale a României

Arhiva

M. TONE,
B. COSTACHE

63 Struma – boala apei

Din trecutul „gușei”

C. NEAGOE

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

CHIPURI UITATE

66 Iacob II

F. MARINESCU

69 Antisemitismul omoară oameni

S. KLARSFELD

73 Budism în Țara dimineților liniștite

E. URIAN

MICROARHIVA
MAGAZIN ISTORIC

78 Traian Vuia despre fanariotismul de la București

G. G. POTRA

EVENIMENT

84 Copilăria la muzeu

Expoziție de jucării
la Cluj

M. MITU,
S. MITU

HOOVER
INSTITUTION

88 Diplomații se pregătesc de exil

89 România acum 100 ani

G. FILITTI

RECITIND ISTORIA

93 Tranziția la români

RUBRICI

50 Pentru biblioteca dumneavoastră

87 Telex

86; 94; 95

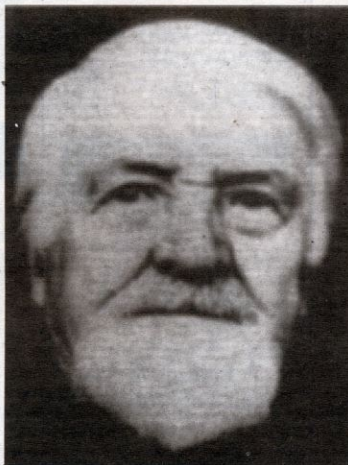
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

TAINĂ ȘI LATINITATE

Legătura între cunoaștere și taină pe care o trăim și în a cărei cunoaștere înaintăm fără a o epuiza în veci, și prin aceasta trăim setea după infinitatea existenței, o trăiește în mod deosebit poporul nostru, prin unirea în el a spiritului occidental mai aservit rațiunii separatiste și a Ortodoxiei răsăritene, care accentuează comuniunea și pentru care Dumnezeu prin Hristos e cunoscut nu în mod rațional sau separat în viața noastră de toate zilele, mai puțin prin discursuri, ci ca prezent în noi prin toate tainele, rugăciunile și binecuvântările Bisericii. Suntem, de aceea, un popor mai complex, mai adâncit în prezența tainelor în toate, mai delicat și mai respectuos în relațiile între persoane unite în mod tainic fără să se confunde, singurul fapt ce le procură bucurie.

Universitățile românești, ținând seama de acest spirit al poporului nostru, pot comunica lumii o cultură mai umană, mai nuanțată, mai delicată, mai adâncă, mai pătrunsă de taina prezenței lui Dumnezeu în realitatea lumii întregi și mai capabilă să prezinte lumii o țintă morală în Persoana lui Hristos.

Trăind taina ineputabilă în toate, poporul nostru trăiește infinitul și aspirația spre el. De aceasta e conștientă în mod special credința. Când, terminând liceul, m-am hotărât să merg la teologie, îndemnat stăruitor de mama mea, soră și nepoată de preot, un coleg m-a întrebat: „Ce vei face acolo? N-ai ce învăța o jumătate de zi“. Acum câțiva ani i-am spus: „Am studiat teologia zeci de ani. Și sunt mereu la început, atât în aspirația spre cunoaștere, cât și în cea a

DUMITRU STĂNILOAE

progresului moral“. „Ai dreptate“, mi-a spus el acum, după ce funcționase o viață întreagă ca profesor la o altă facultate.

Dar sinteza între acest simț ortodox al tainei și latinătate a avut și un rol hotărâtor în menținerea în unitatea și identitatea ca popor original față de pericolele ce ne-au amenințat continuu și din partea popoarelor vecine din Occident, și a slavilor din Răsărit. Ortodoxia ne-a apărât ca popor latin față de amenințările din partea popoarelor din Apus, deși tot ea ne-a făcut să apărăm prin

Mircea cel Bătrân și Ștefan cel Mare Europa Occidentală de invazia otomană. Latinătatea ne-a făcut să ne apărăm, pe de altă parte, de pericolul slav din Răsărit, care a sporit în secolele din urmă și sunt semne că n-a încetat nici acum.

Această apărare a noastră de către Apus și Răsărit ne-a costat jertfe grele. De aceea se poate spune că istoria noastră a fost un drum al crucii. Aceasta înțelegând-o tineretul din Basarabia s-a arătat hotărât ca tot prin jertfele reprezentate de cruce să apere, în solidaritate cu tot poporul nostru, latinătatea lui din partea pericolului din Răsărit, iar tineretul nostru i s-a asociat în zilele din urmă în această intenție, pornind un drum al crucii spre Basarabia.

(*Spiritualitate integrală*; cuvânt rostit la decernarea titlului de „Doctor Honoris Causa“ al Universității din București, 22 iunie 1992; fragment)

„Nici un alt popor ortodox n-a făcut jertfe mai mari și n-a susținut cu mai multă dărnicie mănăstirile din Sfântul Munte, ca românii.“ Astfel aprecia, cu mai bine de un veac și jumătate în urmă, istoricul rus Porfirie Uspenski ajutorul permanent pe care românii l-au acordat așezămintelor monahale de la Muntele Athos. Magazin istoric a scris pe larg despre aceste aju-

*Icoana Maicii Domnului
nefăcută de mână: Prodromița*

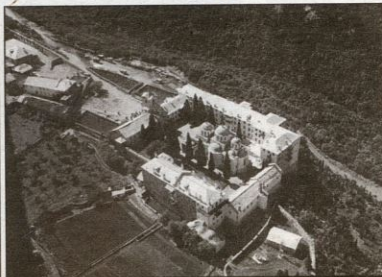
toare, despre mărturiile, precum și despre recente cercetări privind bogatul tezaur documentar cu referiri la românii aflați acolo (nr. 1/1984; 4/1988; 7/1993; 2/1995; 4/1998; 1/2000; 10/2001).

Prezentăm acum câteva informații despre comunitățile de călugări și așezămintele românești de la Athos, din ultima jumătate a secolului trecut.

TRADIȚII ȘI SPERANȚE ROMÂNEȘTI LA ATHOS

GHEORGHE VASILESCU

Nu se cunoaște precis care au fost cei dintâi călugări români la Muntele Athos. Primele mărturii sunt din veacul al XIV-lea, când se pomenesc nominal monahi români la mănăstirea Cutlumuș, dar prezența lor la Athos datează cu siguranță cu mult mai înainte. Numărul lor a sporit cu timpul, înregistrându-se, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, o sporire sistematică a călugărilor români la Sf. Munte și un proces de afirmare a vieții monahale românești în acele locuri.

Două imagini ale schitului Prodromul

Secularizarea averilor mănăstirești săvârșită de Alexandru Ioan Cuza la 1863 a produs o puternică reacție ostilă în sânul bisericilor grecești din Orientul Apropiat, precum și în rândurile călugărilor athoniți. Această reacție a avut urmări nefaste asupra monahilor români la Muntele Athos, care au fost siliți să se împrăștie prin așezăminte ale altor naționalități, fiind tratați cu dispreț și desconsiderare de ceilalți viețuitori în Sf. Munte, mai ales greci. De

atunci și până astăzi ei n-au avut posibilitatea de a se grupa într-o mănăstire cu drept de reprezentare în chinotită (autoritatea cea mai înaltă, care judecă toate problemele privind viața călugărilor athoniți), așa cum li s-ar fi cuvenit și cum o au monahii sârbi, ruși și bulgari. Totodată, monahii români au fost nevoiți în aceste împrejurări, pe de o parte, să-și răscumpere din avutul lor propriu terenuri și clădiri – cele mai săracăcioase și dărăpănate – aparținând mănăstirilor recunoscute, iar pe de altă parte, să le refacă cu mari greutăți și osteneți, întemeind noi așezări monahale (schituri și chilii) proprii, în care au început a trăi izolat, ducând viață de sihaștri.

De la cel de Al Doilea Război Mondial și până aproape de zilele noastre, răstimp în care contactul bisericilor ortodoxe rusă, română, sârbă și bulgară cu Muntele Athos a fost aproape întrerupt, așezămintele monahale aparținând acestora, inclusiv cele grecești, au suferit un grad avansat de deteriorare, iar numărul monahilor s-a micșorat

Cuviosul Nifon pune schitul Prodomul sub acoperământul Maicii Domnului

considerabil, mai ales al celor aparținând bisericilor negrecești. Autoritățile de stat grecești manifestă un interes deosebit pentru elenizarea Muntelui Athos și restrângerea posibilităților monahilor de alte naționalități de a se stabili la Athos. Pentru a susține această acțiune de elenizare a Athosului, în fiecare dintre mănăstirile grecești au fost trimise loturi de călugări tineri, cu pregătire teologică, care au preluat de fapt inițiativa conducerii fiecărui așezământ. Chiliile

aparținând călugărilor altor naționalități – care nu au mai avut urmași – au fost preluate imediat de mănăstirile elene și date în folosința călugărilor greci. Toate mănăstirile grecești au început să fie reparate.

Călugării români de la Sf. Munte Athos viețuiesc îndeosebi în două schituri, și anume: *Prodomul*, dependent de mănăstirea Lavra, și *Lacul*, dependent de mănăstirea Sf. Pavel. Alți călugări români trăiesc în chilii și colibe izolate, aparținând diferitelor mănăstiri și răspândite aproape în întreg Muntele Athos.

Schitul Prodomul este situat pe terenul mănăstirii Lavra. În anul 1800, mănăstirea Lavra a vândut călugărului român Justin Moldoveanu o chilie cu o biserică, având

hramul Sf. Ioan Botezătorul, iar ceva mai târziu, în 1820, ucenicii acestuia, Patapie și Grigorie, dobândesc un înscris din partea acestei mănăstiri, cu mijlocirea mitropolitului Moldovei Veniamin Costache, prin care li se îngăduie să prefacă chiliala în

Interior din bibliotecă

schit chinovial pentru călugării moldoveni.

Acest act este reînnoit la 24 septembrie 1852, la intervenția altor doi călugări români, Nifon și Nectarie, cu sprijinul domnitorului Moldovei Grigore Ghica și al mitropolitului Sofronie Miclescu de la Iași, limitându-se la 20 numărul călugărilor din schit. La 7 iulie 1853, domnitorul Grigorie Ghica dăruiește schitului 3.000 de galbeni și o subvenție anuală din partea statului de 200 galbeni, cu scopul de a se înființa acolo o școală

pentru călugării români din Muntele Athos. În 1856, patriarhul ecumenic Chiril întărește învoiala făcută de mănăstirea Lavra cu călugării români Nifon și Nectarie, precum și daniile domnitorului Grigore Ghica. La 1 august 1857 și 29 aprilie 1858, mitropolitul Sofronie al Moldovei a dat schitului un ajutor de 500 galbeni.

La 15 martie 1857, cu binecuvântarea mitropolitului Nifon al Ungrovlahiei, s-a pus temelia bisericii cu hramul Botezul Domnului. În martie 1876, pe vremea starețului Damian, patriarhul Constantinopolului, Ioachim III, printr-un act sinodal, statornicește starea de fapt a schitului Prodromul față de Marea Lavră, recunoscându-l ca românesc, cu o obște de călugări. Asupra acestei hotărâri, numitul patriarh va reveni în parte în 1881, interzicând călugărilor români de aici să mai zidească ceva în schit

Monahul Nectarie Psaltul

fără învoirea mănăstirii Lavra.

Schitul românesc Prodromul este o construcție monumentală, cu nimic mai prejos din acest punct de vedere față de alte mănăstiri din Athos. El este situat într-o regiune stâncoasă, fără terenuri bune de cultivat și fără sursă de apă care să-i aparțină. Posedă doar o grădină cu zarzavat. Pentru orice alte nevoi călugării trebuie să se adreseze mănăstirii Lavra. În trecut, schitul s-a întreținut cu daniile și ajutoarele trimise din țară și de la metocul

său din insula Tassos, naționalizat în 1927 de statul grec. Schitul are o biserică mare și trei paraclise, precum și chilii, arhondărie, bucătărie, trapeză, brutărie, săli de primire a oaspeților, bibliotecă cu cărți vechi și noi, spălătorie, depozite, magazine, grajduri, atelier de fierărie, tinichigerie, tâmplărie și rotari. El posedă la mare o construcție numită arsana, pentru adăpostirea bărcilor, cu depozit de materiale și camere de locuit.

Schitul Laçul este înființat pe terenul mănăstirii Sf. Pavel, la anul 1760, de doi călugări români, ieromonahii Daniil și Nicolae, din mănăstirea Neamț. Doritori de liniște, ei merg în Sfântul Munte cu câțiva ucenici răvnitori și găsesc un loc retras la o altitudine

de 500 metri sub vârful Muntelui Athos, unde în condiții foarte grele ridică câteva chilii cu paraclise, numite mici sihăstirii. După un an de zile, ucenicii vin în țară și strâng milostenii, apoi se înso-

Corpul de apus al schitului

tesc cu alți părinți basarabeni și ajung până în Rusia, la împărăteasa Ecaterina a II-a, care trimite prin ei ajutoare substanțiale pentru ridicarea schitului. Cu aceste ajutoare părinții ridică biserica mare a schitului, cu hramul Sfântul Mucenic Dimitrie.

Biserica este construită din piatră de marmură cioplită, de doi meșteri italieni. Tot ei fac și catapeteasma din marmură gri, de o frumusețe rară, care se păstrează până în prezent în condiții foarte bune. Schitul este recunoscut ca românesc, cu viață idioritmică (fiecare călugăr

Domnitorul Grigore Ghica

având propriile reguli de muncă, post și rugăciune), și are înfățișarea unui mic sătuleț, așezat în jurul unei biserici mari și centrale, cu 16 chilii cu paraclise și 5 colibe, în care locuiau altădată până la 150 de părinți.

O dată cu începutul crizei monahismului athtonit, care avea să dureze o jumătate de secol, decade și schitul Lacul, atât spiritual, cât și material. Bătrânii se duc din viață rând pe rând, alți călugări tineri din țară nu mai vin, ajutoare nu se mai primesc, încât

Al cincilea Patriarhat două decenii

În urmă cu 20 de ani, la 9 noiembrie 1986, cronicul Bisericii noastre strămoșești se deschidea la o nouă pagină: inaugurarea celui de-al cincilea Patriarhat. Măritul Colegiu Electoral Bisericesc îl desemna pe Arhiepiscopul Teotist Arăpașu Întăistător al Bisericii Ortodoxe Române.

O săptămână mai târziu, cel de-al cincilea Patriarh al României era instalat, potrivit orânduielor, în Catedrala Patriarhală Sfinții Constantin și Elena, de soborul Mitropoliților, Arhiepiscopilor și Episcopilor țării și ai altor membri ai Sfântului Sinod, cu participarea reprezentanților statului. Erau prezenți la marea sărbătoare a Ortodoxiei românești Patriarhii Ierusalimului și Bulgariei, delegați ai unor Biserici surori, invitați de la Vatican, clerici ai Bisericilor Anglicane, Vechi-Catolice, Protestante, reprezentanți ai Consiliului Ecumenic al Bisericilor ș.a.

„Îmi deschid inima și pârîntea mea dragoste — mărturisesc atunci, în ceasul înalt al întronizării, nou Patriarh — către toți slujitorii altarelor, preoți și monahi, rugându-i să vadă în mine nu numai pe ocârmuitorul lor duhovnicesc, ci și pe părintele iubitor, gata să ajute strădaniile și împlinirile lor închinat Bisericii și țării.

Îmi deschid brațele părintești și îmbrățișez cu întreaga căldură a sufletului meu — continuu P.F. Patriarh Teotist — pe toți credincioșii sfinței noastre Biserici Ortodoxe, atât

pe cei de aproape care își împlinesc rosturile vieții lor pe străvechea glie străbună, cât și pe ierarhii, slujitorii și credincioșii parohiilor ortodoxe de peste hotare, care, cu răvna lor românească, păstrează aprinsă candelă credinței dreptmăritoare și chipul țării străbune, încredințându-i pe toți de dragostea și prețuirea mea.“

Cuvinte care atunci, în urmă cu două decenii, exprimau un crez de păstor chemat în fruntea turmei în grele momente pentru țară și credință, în vâltoarea unor

vremuri tulburi, în care speranța licărea pierdută în vitregii și bezne de ateism.

Și totuși, cu inima larg deschisă iubirii de Dumnezeu, de neam și de credința străbună, cel de-al cincilea Patriarh a știut să preia din osârdia înaintașilor săi întru arhipăstorire, Miron, Nicodim, Iustinian și Iustin, învățăminte folositoare timpului său, în care fusese chemat la grelele îndatoriri ale ascultării de conducător al destinelor Bisericii noastre străbune.

Cu brațele larg deschise spre jertfă ziditoare, a apărât

chiliile, nemaiputând să se întrețină, una după alta se pustiesc și intră în paragină. În anul 1975, în schit se mai găseau doar patru viețuitori bătrâni, care nu mai puteau ține slujbele zilnice ale bisericii, iar în 1977 rămăsese doar starețul, ieromonahul Ștefan Nuțescu.

In anul 1978, sosesc din țară trei călugări de la mănăstirea Sihăstria, slujbele bisericești se înviorază și crește speranța unei înnoiri duhovnicești în schit. După 1990 se stabilesc aici încă șapte părinți, ocupând toate chiliile în care se putea locui. În prezent schitul are 12 viețuitori, care își desfășoară pravila după rânduiala Sfântului Munte. Zilnic se fac

două sfinte Liturghii și viața a reintrat în normal.

În legătură cu celelalte chilii din Sfântul Munte în care viețuiesc monahi români se poate spune că unele au posibilități materiale bune (Sf. Gheorghe-Colciu, Sf. Ipatie, Sf. Ioan Evanghelistul-Provata), altele, cu posibilități similare, din lipsă de personal, se află într-un proces de degradare lentă (Sf. Teohari-Careia, Sf. Gheorghe-Capsala, Sf. Ioan Botezătorul-Colciu), iar altele sunt izolate și fără resurse materiale.

Între acțiunile recente de sprijinire a călugărilor români de la Athos și de îmbunătățire a relațiilor cu Sfântul Munte se înscrie și trimiterea din țară a unor monahi tineri, care să continue acolo tradițiile ortodoxe

în cei mai grei ani ai dominației atee ceea ce se mai putea apăra de furia distrugătoare de lăcașuri și de credință a regimului dictatorial. După 1989, a dat suflu nou vieții bisericești, activității pastoral-misionare sau celei ecumenice, relațiilor cu Biserica surori. Biserica Ortodoxă Română a devenit, după 1989, un participant înțelept și respectat în dialogul ecumenic. Amintim, dintre multe alte istorice împliniri, faptul că în timpul celui de-al cincilea Patriarhat, România a fost prima țară cu o populație majoritar ortodoxă vizitată de un Papă al Romei, Sanctitatea Sa Ioan Paul al II-lea (7-9 mai 1999).

Pe lângă responsabilitatea de Patriarh al României, P.F. Părinte Teoctist împlinește și ascultarea de Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei. Opera de reconstrucție și zidire spirituală și socială desfășurată sub oblăduirea P.F. Sale, consemnează semnificative împliniri.

Prea Fericitul Teoctist în mijlocul enoriașilor

Să amintim că numai în București, în 1990-2005, în Protoieria I au fost finalizate 9 biserici parohiale, 7 erau în construcție, iar 6 în perspectivă; în Protoieria II 3 finalizate, 6 în construcție, 2 în perspectivă; Protoieria III 6 finalizate, 13 în construcție, 9 în perspectivă. Acestora li se mai adaugă 126 biserici și capele militare; 153 capele amenajate în incinta spitalelor, alte așezăminte de ocrotire și îndrumare socială, de ajutare a celor nevoiași, construite, aflate în lucru sau în perspectivă ș.a. Se află în stadiu avansat definitivarea tuturor celor necesare începerii lucrărilor de ridicare a noii Catedrale Patriarhale.

Aceeași vie operă de zidire creștină, românească, se poate constata în tot cuprinsul celor șase Mitropolii ale țării, în cele trei Eparhii ortodoxe române din jurul hotarelor statului nostru, trei Eparhii ale diasporei ortodoxe române și în cele șase comunități ortodoxe române din diasporă. Pe toți credincioșii și slujitorii altarelor străbune îi veghează, îi îndrumă și îi inspiră cu pilda, vieții și sânguințelor sale Întâiulstătător al Bisericii noastre.

Cel de-al cincilea Patriarhat din istoria României se înfățișează astfel, la 20 ani de osteneți și împliniri ale P.F. Părinte Teoctist de la întronizarea sa ca Patriarh și peste 65 ani de slujire a Bisericii (55 ca Episcop), ca file de cronic cu împliniri, cu nădejdi de trainice temeieri pentru Biserica noastră străbună și drept credincioșii ei slujitori și enoriași.

La ceas de sărbătoare, adresăm urarea de vechi cazanii: *Întru mulți și fericți ani, Prea Fericite Părinte!* ■

românești și să îngrijească de păstrarea și întreținerea așezămintelor și a bunurilor românești din Sfântul Munte. În ultimele decenii au plecat deja la Athos un număr de călugări români tineri, apti de muncă și cu ținută și pregătire monahală corespunzătoare. Ei s-au stabilit la schiturile Prodromul și Lacul și pe la celelalte așezăminte românești cu călugări vârstnici și bolnavi, care au avut nevoie de ajutoare mai tinere pentru a le continua activitatea și pentru a garanta rămânerea în continuare în folosința românilor a chiliilor existente (Sf. Ipatie, Sf. Gheorghe-Colciu, Cucuvina-Provata și celelalte).

Călugării au început să primească ajutoare materiale din țară constând din îmbrăcăminte, încălțăminte și produse agro-alimentare cu durată îndelungată de întrebuințare, îndeosebi cereale, precum și ajutoare bănești, unelte și materiale de construcție pentru restaurarea și repararea paracliselor și a chiliilor. Se asigură, de asemenea, obiecte liturgice pentru oficierea slujbelor religioase (veșminte bisericești, sfinte vase, cădelnițe, candelă etc.), precum și cărți de ritual, materiale de colportaj (iconițe, cruciulițe, medalioane, cărțile de rugăciuni etc.) și reviste și publicații bisericești în limba română.

Se caută înlesnirea vizitelor unor grupuri de pelerini români la Muntele Athos pentru rugăciune și închinare și ale unor monahi români de la Athos în țară spre a-și revedea mănăstirile de metanie și locurile de baștină, precum și vizite ale unor ierarhi și preoți români la așezămintele de la Sfântul Munte în scop

Mitropolitul Sofronie Miclescu

de informare la fața locului asupra realităților și cerințelor actuale ale monahismului athonit.

Cunoscută fiind situația așezămintelor monahale românești de la Sfântul Munte, care reprezintă Ortodoxia românească în acele locuri, se justifică sporirea strădaniilor de orice preț pentru salvarea lor de la continua degradare și ruină.

Îndreptătită este dorința monahilor români de la Athos de a avea drept de reprezentare în chinotită, situație care ar

duce implicit la îmbunătățirea stării lor materiale și spirituale. Nici o prevedere legală bisericească și internațională, în afara celor grecești, pronunțate unilateral, nu oprește sporirea sau diminuarea numărului mănăstirilor cu drept de conducere în Sfântul Munte.

Ca urmare, nici un motiv, în afară de cele de ordin subiectiv, nu se poate opune dorinței legitime a românilor de a li se recunoaște dreptul de ctitori la Sfântul Munte Athos, fie prin ridicarea schitului Prodromul la rang de mănăstire, cu toate drepturile ce decurg din aceasta, fie prin acordarea pentru monahii români a unei mănăstiri, din cele 20 de „mănăstiri mari“, ctitorite de voievozii munteni și moldoveni. Este vizată în mod direct mănăstirea Cutlumuș, recunoscută în trecutul istoric ca Marea Lavră a Țării Românești, denumire

care nu i-a fost luată sau contestată niciodată. Cu bunăvoința actualei conduceri a Muntelui Athos și sprijinul Patriarhiei ecumenice, s-ar putea lăsa acces liber monahilor români să se grupeze în această mănăstire, care are drept de reprezentare în chinotită. ■

Schitul Prodromul; miniatură din 1897

Doă mari personalități ale Antichității: Decebal, regele dacilor, și Traian, împăratul Romei; în fundal, o scenă de pe Columna lui Traian, înfățișând asediul Sarmizegetusei, capitala dacilor

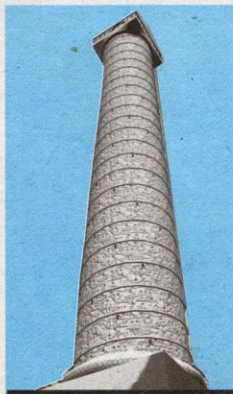
RĂZBOAIELE DACICE ALE LUI TRAIAN

Conf. univ. dr. IOAN CAROL OPRÎȘ, Universitatea din București

S-au împlinit 1.900 ani de la încheierea războaielor daco-romane. Atât de răsunătoare a fost victoria obținută de Traian și atât de prosperă domnia sa, încât, în secolele următoare, când un nou împărat se prezenta în Senat spre a-și prelua prerogativele, era salutat cu urarea: Felicior Augusto, melior Traiano! (Fii mai fericit decât Augustus, mai bun decât Traian!). Peste timp însă, la fel de puternică este și impresia lăsată de învinsul său, viteazul rege Decebal.

Încă din primii ani ai domniei, Traian se confruntase cu o situație extrem de complicată la Dunăre. Subsidiiile pe care imperiul le plătea anual lui Decebal, în urma rușinoasei păci încheiate de către împăratul Domițian cu regele dac, în anul 89 d.Hr., deveniseră o povară greu de suportat. Mai mult, ele contribuiau la întărirea regatului dac, ajuns, alături de parți, cea mai gravă amenințare la granițele orientale și dunărene ale Imperiului roman. Roma evitase o confruntare directă cu regatul dac, mulțumindu-se cu situația acestuia de stat clientelar.

Traian hotărâse să pună capăt politicii defensive. Ca o primă măsură, sistează sub-

O adevărată cronică în piatră a războaielor daco-romane, Columna lui Traian a fost inaugurată în anul 113

sidiile și timp de mai bine de trei ani, în Moesia Superior, la granița cu regatul dac, concentrează 13-14 legiuni (peste 70.000 de oameni), cărora le atașează unități auxiliare din armata regulată, formațiuni etnice speciale, recrutate din rândul diferitelor popoare. Construiește drumuri și căi de acces spre viitoarele teatre de operații și mobilizează flota dunăreană, *classis Flavia Moesia*, pentru a sprijini trupele de uscat la fortarea Dunării. Istoricii apreciază că numărul total al forței de invazie romane se ridica la circa 150.000 de oameni. Marile unități au fost puse sub conducerea unor comandanți de elită, în rândul cărora se distinge apropiatul ai împăratului.

Imprevizibilul Decebal

La 25 martie 101, Traian pleacă din Roma și se deplasează înspre Moesia Superior, unde se aflau concentrate trupele sale. Romanii pătrund în Dacia pe la Viminacium, pe un pod de vase, înaintând pe mai multe coloane. Înaintarea trupelor este însoțită de consolidarea teritoriilor cucerite, prin construirea de caste, drumuri și poduri.

Prima mare confruntare menționată în izvoare a avut loc la Tapae, probabil Poarta de Fier a Transilvaniei, acolo unde, în anul 88, Tettius Iulianus îi învinsese pe daci, dar ezitase să înainteze în interiorul Daciei, conducând spre o pace de compromis, încheiată în anul următor. La capătul unor crâncene confruntări, în timpul cărora împăratul s-a aflat în prima linie de luptă, dacii sunt înfrânți și își retrag forțele, Decebal optând pentru o defensivă activă, sprijinindu-se pe cetățile sale din munți. Scena XXV de pe Columnă, care alături de relatările lui Dio Cassius sunt principalele surse pentru reconstituirea evenimentelor, ne înfățișează o cetate dacică pe ale cărei ziduri se află un șir de pari în care erau înfipte craniile umane și un stindard roman, interpretat ca fiind capetele prizonierilor și trofeul Legiunii a V-a Alaudae, capturat de daci odată cu înfrângerea expediției lui Cornelius Fuscus și uciderea acestuia, în vară lui 87.

A urmat o perioadă de tatonare, cu tratative de pace, dar și atacul lui

Manius Laberius Maximus, guvernatorul Moesiei Inferior, care pătrunde în Transilvania, probabil pe Valea Oltului, și cucerește o cetate dacă (Costești sau Tilișca), luând captivă pe sora lui Decebal (episodul este redat și de o scenă de pe Columnă).

Romanii aveau în față un adversar de temut, a cărui armată formată din circa 50.000 de luptători, grupați în trupe de cavalerie și infanterie, era extrem de mobilă și folosea cu abilitate condițiile din teren. În cursul iernii, Decebal recurge la o diversivă de mare amploare în Moesia Inferior. Împreună cu aliații săi, sarmați roxolani și burii germanici, trece Dunărea înghețată și atacă cetățile din Dobrogea, ale căror garnizoane fuseseră slăbite prin dislocarea unor efective importante pe teatrul de operațiuni din nordul fluviului. Atacul a luat prin surprindere garnizoanele romane. Împăratul însuși se imbarcă pe o corabie și în fruntea unor unități de auxiliari vine în

ajutorul celor asediați. S-au dat două bătălii aprige în sudul Dobrogei, una, probabil, pe locul unde Traian va înființa Nicopolis ad Istrum (Orașul Victoriei), cealaltă pe platoul de la Adamclisi, acolo unde va fonda un nou oraș, străjuit din anul 109 de monumentul triumfal *Tropaeum Traiani*. Inscripția, ca și metopele monumentului ilustrează cât de crâncene au fost confruntările care avuseseră loc în cursul iernii 101-102.

După terminarea luptelor din Dobrogea, au fost reluate ostilitățile la nordul Dunării. Traian respinge mai multe oferte de pace din partea dacilor și începe ocuparea munților întăriți. Manevrele de învăluire ale trupelor de mauri comandate de Lusius Quietus, dar și unele defecțiuni intervenite în rândul nobilimii dace îl determină pe Decebal să trimită o solie compusă din 20 dintre cei mai de seamă *tarbastes* (nobili daci), implorând împăratului pace. Această secvență este descrisă laconic

de Cassius Dio: „Merse la Traian, căzu la pământ spre a i se închina și azvărli armele.” Scene de pe Columnă redau momentul primirii soliei de către împărat, soldații romani ținând cu mândrie stindardele, în timp ce solii daci îngenunchează, implorând cu brațele deschise.

Pacea în care nu crede nimeni

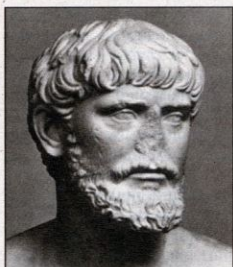
Condițiile impuse de Traian sunt radical diferite de cele din anul 89. Cassius Dio le-a notat în amănunt: „Să dea [Decebal] înapoi

Armatele romane trec Dunărea pe un pod de vase, la începutul primului război

armele, mașinile de război și pe constructorii acestor mașini, să predea pe dezertori, să distrugă întăriturile și să se retragă din teritoriul [dac] cucerit [de romani], ba încă să-i socotească dușmani sau prieteni ai săi pe cei ai romanilor; să nu primească nici un fugar, nici să nu mai ia în slujba lui vreun ostaș din Imperiul roman (căci Decebal atrăgea la sine prin momeli pe mulți oameni viteji).“ Și continuă: „De nevoie, el primi aceste condiții.“

Cassius Dio amintește la un moment dat că Decebal i-a cerut lui Traian ca, în schimbul eliberării generalului Longinus, captiv la daci, împăratul „să-i dea înapoi țara până la Istru“, cu alte cuvinte, să-i restituie teritoriile ocupate. Dar împăratul s-a întors la Roma numai după ce „lăsă oaste la Sarmizegetusa, punând străji și în restul țării“: în Banat și Țara Hațegului, în nordul Olteniei, în Muntenia și sudul Moldovei, precum și în sud-estul Transilvaniei. În zidurile cetății de la Sarmizegetusa Regia au fost descoperite mai multe pietre purtând însemnele Legiunilor a I-a Adiutrix, a II-a Adiutrix pia fidelis, a III-a Flavia felix și a VI-a Ferrata. În toată partea occidentală a Daciei (îndeosebi în Banat, dar și în nord-vestul Olteniei) au fost încartiruite detașamente (probabil chiar legiuni întregi) și trupe auxiliare detașate din armata Moesiei Superior. Estul Olteniei, Muntenia, sud-estul Transilvaniei și sudul Moldovei au fost anexate provinciei Moesia Inferior. Așa-numitul „papyrus Hunt“ amintește de cohorta I Hispanorum veterana quingenaria din armata provinciei Moesia Inferior, care era *trans Danuvium in expeditionem* (în dispozitiv de luptă peste Dunăre), două fiind punctele

Singurul portret păstrat al lui Apollodor din Damasc

strategice în care soldații acesteia erau dislocați: Piroboridava (Poiana, jud. Galați) și Buridava, punct fortificat localizat de specialiști la Stolniceni (Râmnicu Vâlcea), la ieșirea Oltului din Carpați. Cercetările arheologice au identificat numeroase alte puncte pázite de trupe ale provinciei Moesia Inferior: pe cursurile superioare ale Prahovei, Teleajenului, apoi pe Siret și de-a lungul Trotușului, înspre pasul Oituz, toate cu scopul de a strânge în clește teritoriul intracarpatic deținut încă de Decebal și a face imposibilă o situație ca aceea din iarna 101-102.

Pregătiri de-o parte și de alta

Pacea nu a fost decât un armistițiu, Decebal nerespectând condițiile impuse și pregătindu-se asiduă de revanșă. Din această perioadă datează probabil și solia sa la Pacorus al II-lea, regele parților, cu care dorea să realizeze o alianță, după cum încearcă să-i coaleză pe marcomanii și cvazii de la nord-vest de Dacia, poate și pe carpii și costobocii din centrul și nordul Moldovei, pe bastarnii și roxolanii de la răsărit.

Traian își ia măsuri de precauție și, la ordinul său, arhitectul Apollodor din Damasc construiește un pod de piatră peste Dunăre, străjuit la cele două capete de caste puternice: Pontes, pe malul sudic, și Drobeta, pe cel nordic. Cassius Dio relatează: „Traian construi peste Dunăre pod de piatră, pentru care nu știu cum să-l admir îndeajuns. Minunate sunt și celelalte construcții ale lui Traian, dar acesta este mai presus de toate acelea [...] admir și temea că, după ce îngheață Istrul, să nu se pornească război împotriva romanilor rămași dincolo [în Dacia] și construi acest pod, pentru ca transporturile să se facă peste el cu ușurință“ (*Magazin istoric*, nr. 6/2005).

Podul era necesar nu doar pentru a controla teritoriile deja anexate, dar și pentru a asigura condiții optime desfășurării campaniei ce viza cucerirea și transformarea întregului regat dacic în provincie romană. Relațiile ajunseseră atât de încordate, încât „Senatul decretă că Decebal este din nou vrăjmaș, iar Traian însuși, fără să lase conducerea altor generali, porni cu război împotriva aceluia“ (Cassius Dio).

Însoțit de întreg statul său major, împăratul a părăsit Roma la 4 iunie 105 și s-a îmbarcat la Brundisium, pentru a traversa Marea Adriatică. Momentul este redat și pe Columnă (scena LXXIX). Se afla încă pe pământ roman când fusese întâmpinat de o solie din partea regelui dac, care, fiind părăsit de mai mulți dintre fruntașii daci, trecuși deja de partea romanilor, i-a solicitat din nou pace. Traian a fost ferm, cerându-i capitularea necondiționată și și-a continuat deplasarea spre bazele de concentrare ale trupelor din Moesia Superior.

Decebal, povestește Cassius Dio, „nu înțelegea să depună armele și să se predea.” El și-a adunat trupele rămase fidele și a adresat un apel patetic popoarelor vecine, pe care le chema la o nouă alianță împotriva romanilor. Apelul a rămas fără ecoul scontat, cei vizati temându-se de represaliile romanilor. În disperare de cauză, arată același Dio Cassius, regele dac a inițiat o tentativă de asasinare a lui Traian, încredințând misiunea unor dezertori, pe care i-a trimis în acest scop în Moesia, acolo unde se afla deja împăratul.

„Război cu chibzuială”

Dacii lichidează garnizoanele lăsate de romani în cetățile cucerite în timpul primului război și încearcă să-și refacă în grabă fortificațiile, așa explicându-se prezența în zidurile cetății de la Sarmizegetusa Regia a numeroase blocuri de piatră cu inscripții ale unităților romane care fuseseră încartiruite acolo. Tot acum construiesc cea de-a doua cetate la Blidaru, o nouă incintă la Piatra Roșie și refac sistemul defensiv al cetății de la Costești.

Trupele romane trec Dunărea pe podul de la Drobeta.

Cassius Dio notează că „Traian trecu Istrul pe acest pod și a purtat razboi mai mult cu chibzuială decât cu înfocare, biruindu-i pe daci după îndelungi și grele strădanii. El însuși dădu multe dovezi de pricepere la comandă și de vitejie, iar oștenii trecură împreună cu dânsul prin multe primejdii și dădură dovadă de vrednicie”.

Toată vara anului 105 s-au purtat lupte pentru recucerirea teritoriilor pe care dacii reușiseră să le elibereze, pentru ca, ulterior, împăratul să treacă la atacul decisiv. Avansarea metodică a armatei romane se desfășoară pe mai multe direcții și, la sfârșitul anului 105, Decebal era izolat în zona muntoasă a Transilvaniei. Luptele pentru cucerirea ultimelor cetăți dace continuă și în cursul anului 106. Scenele de pe Columnă înfățișează asedii violente, în timpul cărora armata romană utilizează „mașini de război” și scări pentru escaladarea zidurilor; concomitent, romanii ridică noi castele în apropierea zidurilor fortificațiilor dacice.

Câteva scene ale Columnei par să redea, după părerea celor mai mulți dintre specialiști, chiar asediul capitalei regale. O scenă de un mare dramatism este aceea în care asediații își împart ultimele rezerve de apă și incendiază

cetatea, pentru ca nimic să nu cadă în mâna romanilor. Capitala a fost, în cele din urmă, cucerită și jefuită, iar Columna păstrează o scenă în care prada, constând din vase din metal prețios, este încărcată de romani pe samarele cailor. Prin trădarea unui apropiat al lui Decebal (Bicilis), a fost capturat și tezaurul regal, despre care Cassius Dio ne spune că fusese îngropat în albia râului Sargetia.

Despre „asediul Sarmizegetusei” a apărut în ultima vreme o interesantă ipoteză. Dr. Coriolan Opreanu de la Institutul de Arheologie și Istoria Artei al Academiei Române din Cluj crede că acele scene de pe Columnă ilustrând asediul Sarmizegetusei s-ar potrivi mai degrabă cu aspectul topografic al cetății de la Piatra Craivii (*Magazin istoric*, nr. 2/2005). Domnia sa se bazează pe diferențele de reprezentare a fortificației de la Sarmizegetusa în scenele ce se referă la asediul din primul război dacic și pe faptul că refacerea paramentelor ciclopice ale capitalei dace în scurta perioadă interbelică ar fi fost puțin probabilă. În plus, cercetătorul arată în mod convingător că de fapt obiectivul principal al celui de-al doilea război îl constituise tocmai cucerirea

Scena dramatică a sinuciderii regelui dac

teritoriului de la nord de Muș, în care Piatra Craivii reprezenta ultima cetate cu ziduri de piatră cunoscută.

Moartea învinsului...

În fruntea celor scăpați din încercuire, Decebal a încercat să se desprindă de urmăritori, cu gândul să organizeze o nouă rezistență, undeva spre răsărit, unde mai avea cetăți necucerite sau, poate, sperând încă în realizarea unei coaliții cu sarmații și bastarnii. N-a reușit, iar una dintre cele mai dramatice scene ale Columnei ne prezintă sfârșitul său tragic. Decebal este prăbușit lângă trunchiul unui copac, sprijinit în genunchiul și brațul stâng, cu piciorul drept întins. Scutul este căzut alături. În mână stângă ține un pumnal curbat, pe care-l duce spre gât. Cățiva călăreți romani, cu brațele ridicate, în care țineau, probabil, lăncile, apar în plin avânt; în fruntea lor, comandantul, și el călare, cu brațul drept întins și degetele apucătoare îndoite, semn că ținea o sabie. Știind că învingătorul avea să fie necruțător, că va fi dus la Roma și purtat în lanțuri în cursul serbărilor dedicate victoriei, Decebal și-a pus singur capăt zilelor.

Există și un monument epigrafic referitor la același episod: stela funerară a lui Tiberius Claudius Maximus, descoperită la Grammeni (în apropierea anticului oraș Philippi, de pe teritoriul fostei provincii romane a Macedoniei). În registrul sculptural superior este înfățișat un călăreț roman în galop, iar în fața sa un om prăbușit la pământ. Acesta din urmă poartă pe cap cățula dacică (*pileus*), iar din mână îi cade un pumnal încovoiat. Stela ne spune așadar chiar numele comandantului

grupului de călăreți romani (cercetași), porniți în urmărirea regelui Decebal.

În mod surprinzător, dar și semnificativ în același timp, scena morții lui Decebal a fost figurată și pe fragmentele unor cupe din categoria *terra sigillata* (ceramică de lux), descoperite tocmai la Graufesenque, anticul Condatomagus (în Gallia).

Împăratul a mai zăbovit în Dacia până în anul următor, când s-a întors la Roma. În Dacia a rămas o impresionantă armată de ocupație formată din trei legiuni (I Adiutrix, III Flavia felix și XIII Gemina) și numeroase alte trupe de auxiliari, sub comanda lui *Iulius Sabinus*, personaj de rang consular, în vremea căruia debutează procesul de organizare a provinciei *Dacia*.

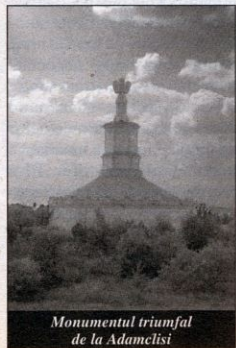
...și triumful învingătorului

Una dintre ultimele scene ale Columnei, grav mutilată, înfățișează prezentarea simbolică a capului regelui dac și a mâinii sale drepte armatelor triumfătoare, semn că marele adversar al Romei fusese răpus. Potrivit autorului bizantin Xiphilinos, cel căruia îi datorăm fragmentele păstrate din Cassius

Dio, la Roma a fost sărbătorită cu mare fast victoria. „După întoarcerea la Roma, venită la Traian înenumărate solii din partea altor barbari și de la inzi. El dădu spectacole timp de o sută douăzeci și trei de zile, în cursul cărora au fost ucise cam unsprezece mii de animale sălbatice și domestice. Au luptat zece mii de gladiatori.”

În cinstea răsunătoarei victorii, Senatul roman decretează ridicarea, în forul care poartă numele lui Traian, a unei coloane purtând în vârf statuia împăratului și care avea gravată pe fus, într-o friză continuă, istoria celor două războaie daco-romane. Amplul program constructiv început în centrul Romei cuprindea forul propriu-zis, cel mai mare dintre toate forurile imperiale ale Romei, cu statuia ecvestră a împăratului (*equus Traiani*) în centru și ample portice decorate cu statui ale dacilor înfrânți; urmau basilica Ulpia și cele două biblioteci (*græca* și *latina*), în a căror curte interioară se ridica Columna lui Traian.

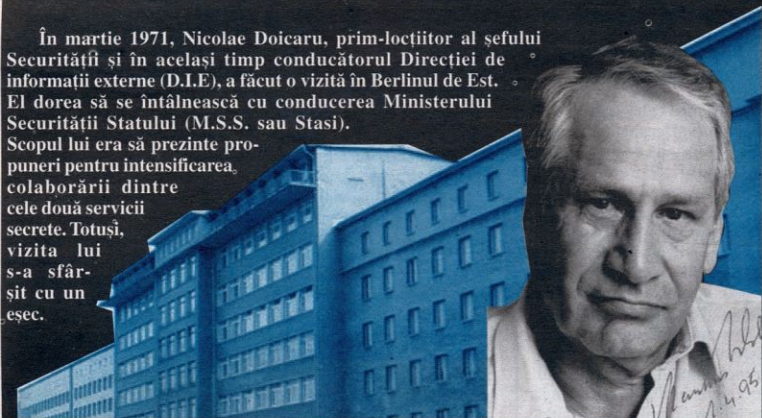
Tot acest grandios proiect purta semnătura lui Apollodor din Damasc și a fost realizat din marmură de Carrara și din porfir adus din minele imperiale de la Marea Roșie. Columna însăși, inaugurată la 12 mai 113, reprezenta din punct de vedere constructiv, dar mai ales artistic, o mare inovație: era pentru prima dată când o coloană istoriată (o spiră continuă organizată în scene distincte) înfățișa în relief, cu dramatism și realism, episoadele marcante a două dintre cele mai importante războaie ale Romei, purtate de către *Optimus Princeps* împotriva lui Decebal. Formula artistică va face apoi carieră, fiind reluată pe diverse alte monumente comemorative ale epocilor Principatului și Dominatului. ■

Monumentul triumfal
de la Adamclisi

COLABORAREA DINTRE

În martie 1971, Nicolae Doicaru, prim-loctiitor al șefului Securității și în același timp conducătorul Direcției de informații externe (D.I.E.), a făcut o vizită în Berlinul de Est. El dorea să se întâlnească cu conducerea Ministerului Securității Statului (M.S.S. sau Stasi). Scopul lui era să prezinte propuneri pentru intensificarea colaborării dintre cele două servicii secrete. Totuși, vizita lui s-a sfârșit cu un eșec.

Sediul Stasi și Markus Wolf

GEORG HERBSTTRITT (Berlin)

Contrar uzanțelor, Doicaru a ajuns în Berlinul de Est neanunțat. Totuși, la 18 martie, el a fost primit pentru o discuție de trei ore de omologul său Markus Wolf, director în Ministerul Securității Statului și loctiitorul șefului M.S.S.-ului, Erich Mielke.

Doicaru i-a prezentat lui Wolf o serie întreagă de documente. Printre acestea se afla și o schiță a protocolului prin care colaborarea dintre M.S.S. și Securitate era stabilită oficial. Conținutul protocolului prezenta interesele Securității. Colaborarea se baza atât pe schimbul de informații politice, economice și militare, pe care cele două servicii secrete le colectau, cât și pe indicii și fapte ale serviciilor secrete vestice care se îndreptau împotriva României sau a R.D.G.-ului. Erau prevăzute și acțiuni comune împotriva serviciilor

secrete vestice și a cetățenilor celor două țări care încercau să fugă în Vest. În continuare, protocolul prevedea detalii despre schimbul de informații privind tehnica operativă și metodele de lucru ale serviciilor secrete.

Markus Wolf a explicat că în multe dintre punctele abordate de partea română nu este pregătit. Din perspectiva sa, trebuia întâi clarificate anumite probleme de fond la nivel politic și abia apoi negociată o colaborare mai strânsă între serviciile secrete. Doicaru nu dorea dezbaterile problemelor de fond, ci forțarea imediată a îmbunătățirii relațiilor. El a prezentat modul în care Securitatea a intensificat legăturile cu colegii polonezi și ungari, cu puțin timp în urmă. Ar fi semnat deja un protocol privind colaborarea cu serviciul bulgar de securitate. Iar de la Moscova se aștepta ca șeful

KGB, Iuri Andropov, să facă în curând o vizită la București. Doicaru i-a invitat pe Markus Wolf și pe Erich Mielke, ministrul M.S.S., la o vânătoare de urși în România. Oferta nu corespundea cu mentalitatea germană și era exact opusul a ceea ce Markus Wolf înțelegea prin clarificarea problemelor de fond. Astfel, întreaga convorbire a rămas plină de neînțelegeri și deosebiri de conținut. Doicaru a înrăutățit situația prin insistențele sale de a fi primit pentru câteva momente de către Mielke. Dar acesta i-a transmis lui Doicaru că asemenea vizite neanunțate erau „inoportune” și a refuzat să se întâlnească cu el. Protocolul de colaborare nu a fost semnat vreodată.

Vizita lui Doicaru în Berlinul de Est din martie 1971 a marcat o coti-

STASI ȘI SECURITATE

Nicolae Doicaru

● Nicolae Doicaru sosește la Berlin neanunțat și insistă să îl întâlnească pe șeful Ministerului Securității Statului ● Nici invitația la o vânătoare nu are mai mult succes ● Grupă operativă a Securității putea opera în Berlinul de Est, dar nu putea face arestări ● Acorduri de colaborare intenționate și neoperante ● România alese „calea specială” ● Dar serviciul de informații al armatei a continuat colaborarea cu aliații din Pactul de la Varșovia ● Securitatea creează o unitate specială pentru supravegherea serviciilor secrete comuniste ● Stasi tratează România ca pe un potențial inamic ● Ministerul Securității Statului se leapădă de Securitate

tură în relațiile dintre Securitate și M.S.S. În anii '50, cele două servicii secrete au lucrat intens împreună. Securitatea a înființat în Ambasada română în Berlinul de Est o rezidență de spionaj, cu știința și acordul M.S.S. M.S.S. numea aceste rezidențe ale serviciilor secrete prietene grupe operative. În cadrul Berlinului de Est directorul grupei operative a fost Aurel Moiş până în 1957, urmat de Eugen Sabău. Amândoi figurau drept consilieri ai ambasadei.

Grupă operativă română din Berlinul de Est constituia o legătură între Securitate și M.S.S. De exemplu, informațiile și plângerile erau transmise prin această grupă operativă. O țintă importantă erau emigranții români din Republica Federală Germană. Grupă operativă a obținut susținere tehnică din partea M.S.S. Din dorința „prieteniilor noastre români”, M.S.S. controla scrisorile anumitor

persoane sau analiza, de exemplu, mesajele sau cerneurile secrete, în laboratoarele sale.

Care erau limitele impuse grupei operative române, s-a văzut în 1958, când aceasta a dorit arestarea lui Oliviu Beldeanu, aflat în exil în Germania de Vest. Beldeanu luase parte în 1955 la un atac armat asupra Ambasadei române din Berna, soldat cu moartea șoferului ambasaderului. Fusesse judecat și închis în Elveția. După eliberare, Securitatea a reușit să îl ademenască în Berlinul de Est, unde a fost arestat. În dimineața zilei de 31 august 1958, Eugen Sabău l-a informat pe Willi Damm despre planuita arestare a lui Beldeanu din aceeași zi și i-a cerut sprijinul. Damm i-a precizat că în Berlinul de Est doar autoritățile R.D.G. aveau dreptul să aresteze, grupa operativă română neavând acest drept.

Șeful M.S.S., Erich Mielke, a ordonat ca subordonații săi să preia arestarea. În seara aceleiași zile, pe când Beldeanu a trecut granița deschisă a orașului (Zidul nu fusese încă ridicat), angajații M.S.S. l-au arestat, după un scurt schimb de focuri. Două zile mai târziu, el a fost predat Securității și extrădat în România. Acolo, în noiembrie 1959, instanța l-a condamnat la moarte. În februarie 1960 a fost executat.

Beldeanu nu a fost singurul român care a fost prins de M.S.S. în colaborare cu Securitatea. La 27 martie 1953, istoricul și profesorul român Theodor Bucur a fost arestat și el de M.S.S. Locuia în Berlinul de Vest, dar preda la universitate în Berlinul de Est. M.S.S. l-a reținut o săptămână într-o închisoare din Berlinul de Est. După aceea, l-a predat Securității, care l-a închis pentru încă trei ani în București, fără a-i preciza vreodată motivul. Bucur nu a mai avut voie

Erich Mielke, Erich Honecker, Walter Ulbricht

să se întoarcă la soția sa, la Berlin.

Mai sunt cunoscute alte două răpiri, puse la cale de grupul operativ al Securității din Berlinul de Est, ce s-au desfășurat fără sprijinul M.S.S. În 1951, grupul a ademenit-o pe Constanța Mogoș din Paris în Berlinul de Est și în 1956 pe orientalistul Aurel Decei din Istanbul tot în Berlinul de Est, pentru a-i aresta și extrăda în România. Mogoș a rămas în arest opt ani și a fost obligată să denunțe exilul românesc din Paris. Decei începuse să publice în presa turcă articole privind regimul comunist român, iar după răpire a fost condamnat la moarte. La cererea lui de grație s-a hotărât comutarea pedepsei capitale în muncă silnică pe viață. La începutul anilor '60 a fost eliberat.

De-a lungul anilor '60 relația dintre M.S.S. și Securitate a început să se schimbe. În 1962, Erich Mielke, Markus Wolf și alți colaboratori ai M.S.S. au petrecut un concediu de lucru de trei săptămâni în România, ca oaspeți ai Securității. În 1963 s-a negociat o colaborare mai

intensă în domeniul tehnicii operative. Dar în 1969, când sectorul de tehnică operativă a făcut o evaluare, a constatat că nici o parte nu-și respectase obligațiile privind livrarea de aparatură. Raportul consemna stagnarea colaborării. La fel s-a întâmplat și cu schimbul de informații. Cele două servicii secrete schimbau informații despre activitatea de spionaj efectuată în lumea întreagă. Totuși, M.S.S. a livrat informații Securității numai până în 1968, pe când Securitatea a predat M.S.S.-ului ultima informație în 1973.

Ultimele contacte de lucru dintre M.S.S. și Securitate datează din 1973. Atunci, cele două servicii secrete aveau în vedere o operațiune îndreptată împotriva vest-germanilor care ajutau cetățenii R.D.G.-ului să fugă, via România, în Republica Federală Germană. O formă tehnică de colaborare a existat între 1973-1989, dar doar pe un domeniu special. În vara anului 1973, guvernele celor două țări, România și R.D.G., au convenit asupra instalării unei linii telegrafice cifrate guvernamentale între București și Berlinul de Est.

Aceasta a fost întreținută și exploatată de serviciile secrete ale celor două țări. De aceea, Unitatea specială R (radio-transmiuți) a Securității și Secțiunea a XI-a M.S.S., responsabilă cu operațiunile de descifrare, au rămas în contact până în 1989.

Alte dovezi ale relațiilor de colaborare de lungă durată nu au fost descoperite până acum. În schimb, în multe dintre documentele M.S.S. din anii '70, '80 este menționat explicit că nu mai existau legături cu Securitatea. Acest lucru nu exclude posibilitatea ca în cazuri concrete cele două servicii secrete să fi reluat legătura.

Acest curs al evenimentelor nu pare surprinzător pentru că el corespunde cu orientarea generală a politicii externe a României, numită în documentele Stasi „calea specială”, *Sonderweg*. La începutul anului 1969, M.S.S. a inițiat o analiză despre situația din România și influența imperialistă în această țară. În cadrul analizei se afirma că P.C.R. ar urmări o linie oportunistă și naționalistă de dreapta și s-ar fi autoizolat în cadrul mișcării comuniste mondiale și a adoptat o atitudine destructivă în cadrul Pactului de la Varșovia și în interiorul C.A.E.R.-ului. În fapt, colaborarea dintre Securitate și celelalte servicii secrete din țările socialiste a fost redusă și demult. Căci cel mai târziu în 1964, România a inițiat o politică aparte. Totuși, abia în 1973 a încetat colaborarea dintre Securitate și M.S.S. Pe când cooperarea dintre serviciul militar român și serviciile militare din celelalte țări comuniste a continuat

Biroul lui Mielke, în care generalul Doicaru nu a mai ajuns

până în 1989. De asemenea, trupele de grăniceri române și cele ale R.D.G.-ului au continuat cooperarea.

Anumite documente din arhiva M.S.S. certifică faptul că Securitatea s-a izolat față de celelalte servicii secrete cel mai târziu din 1965. Vizita lui Doicaru în Berlinul de Est, din 1971, demonstrează că Securitatea a încercat să stabilească legături bilaterale, în locul celor multilaterale, după model sovietic. Dar M.S.S. nu era interesat de un asemenea proiect.

După cum dovedesc surse bulgare, în vara anului 1971, Iuri Andropov, șeful KGB-ului, a solicitat serviciului secret bulgar să încheie cooperarea cu Securitatea. Acest fapt demonstrează că de la un anumit moment, Securitatea a fost exclusă din cooperarea internațională a serviciilor secrete din blocul de Est. Dacă luăm în considerare faptul că în anii '70 și '80 restul serviciilor secrete comuniste colaborau din ce în ce mai activ, se dovedește că izolarea Securității a avut mai multe dezavantaje decât avantaje. Securitatea a prevăzut această situație și s-a pregătit imediat după invazia Pactului de la Varșovia în Cehoslo-

vacia, în 1968. A înființat o unitate care se ocupa exclusiv cu spionajul și contraspiionajul în țările membre ale Pactului de la Varșovia. M.S.S. a aflat încă din primele săptămâni, chiar dacă avea doar informații cu caracter general.

Din perspectiva M.S.S., România a trecut între anii 1968-1973 de la statutul de țară aliată spre cel de țară ostilă. Din acest motiv, M.S.S. a creat în cadrul Ambasadei R.D.G.-ului în România o rezidență secretă. Particularitatea acestui caz constă în faptul că România era singura țară din blocul sovietic în care s-a decis înființarea unei rezidențe care se ocupa în mod activ de spionaj. În orice caz, M.S.S. nu a desfășurat o activitate intensă de spionaj în România. Agenții M.S.S. din Ambasada R.D.G.-ului în România au recrutat responsabili cu diferite operațiuni, din rândul românilor, dintre care doar puțini au devenit „persoane de contact”. M.S.S. nu a construit în România o rețea de agenți. Multe informații despre România erau obținute de la cetățenii R.D.G.-ului care aveau o relație profesională sau personală în România și care au fost colaboratori neoficiali.

Care erau informațiile de un real interes pentru M.S.S.? În anii '70 M.S.S. dorea să cunoască cât de strânse erau relațiile României cu Occidentul. În politica internă, M.S.S. observa cu îngrijorare cum România se îndepărta de la ideologia comună marxist-leninistă. La sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80, anumite rapoarte ale M.S.S. prezintă câteva libertăți civice și ideologice permise pe teritoriul românesc, care erau inacceptabile în R.D.G. M.S.S. îi supraveghea de asemenea și pe cetățenii R.D.G.-ului care plecau în concediu în România. Dorea să știe dacă aceștia se întâlneau cu rude și prieteni din Germania de Vest și să-i împiedice să fugă în Vest prin România. Astfel, M.S.S. obținuse informații despre sistemul românesc de securizare a granițelor, în special în Banat, la granița cu Iugoslavia.

România era considerată o țară instabilă, de aceea M.S.S. supraveghea cetățenii români din R.D.G. și

Aparatură pentru citirea corespondenței

Ambasada română din Berlinul de Est. Angajații români foloseau adesea posibilitatea de a cumpăra marfă din Berlinul de Vest și de a o transporta în România. Câțiva comercializau marfa și în R.D.G. și încălcau astfel legile privind securitatea graniței din această țară. Folosind aceste fapte, M.S.S. a încercat să oblige muncitorii români care lucrau în instituții românești din Berlinul de Est să devină colaboratori. Totuși, când pregătirile fuseseră finalizate, nelineștile toamnei din 1989 au dus la eșuarea planului.

La sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80 situația economică din România devenea din ce în ce mai grea. În aceste împrejurări, M.S.S. a reacționat în felul său. Nu se mai interesa atât de mult de politica externă, ci de starea instabilă internă, care la început era asemănată cu cea din Polonia. La 23 martie 1983, șeful M.S.S., Erich Mielke, a luat o măsură neconvențională și a comandat tuturor unităților M.S.S. să colecteze informații cuprin-

zătoare despre situația din România. Erich Mielke dorea să știe cum afectează situația economică din ce în ce mai proastă relațiile interne de putere. El aștepta indicii timpurii despre o posibilă destabilizare economică și politică, despre tensiunile sociale rezultante, despre nemulțumiri ale populației, despre crearea curenților și a grupărilor de opoziție și despre revolte iminente. Pe de o parte, securitatea est-germană dorea astfel să știe cât de sigură și stabilă era România, iar pe de altă parte, se dorea evitarea răspândirii eventualelor proteste din România și în alte țări socialiste. M.S.S.-ul adunase și până atunci informații despre România, dar acum începea o colectare a informațiilor mult mai sistematică și intensă. Fostul ofițer KGB, Oleg Gordievski, își amintește că și sistemul de securitate sovietic începuse din 1983 să se ocupe mai intens de România. Este posibil ca și inițiativa lui Mielke să fi fost determinată de către KGB. Dar nici acum M.S.S. nu a creat o rețea

proprie de agenți în România, ci își colecta majoritatea informațiilor de la cetățenii R.D.G.-ului. În arhivele M.S.S. se găsesc nenumărate rapoarte detaliate despre viața de zi cu zi și starea de spirit din România anilor '80, despre situația economică catastrofală, despre greve și proteste singulare. Din perspectiva M.S.S., era liniștitor faptul că în România nu se manifestase nici un grup de rezistență, cum s-a întâmplat de exemplu în Polonia cu sindicatul „Solidaritatea”, în Cehoslovacia cu „Charta 77” sau în R.D.G. cu diferitele grupuri pentru pace și protecția mediului aflate adesea sub coordonarea Bisericii.

Revolta muncitorilor de la Brașov, din 15 noiembrie 1987, este, de asemenea, documentată în actele M.S.S. Un informator al M.S.S. se afla atunci întâmplător în oraș, în vizită de lucru. După reîntoarcerea în R.D.G., el a raportat ofițerului ce a văzut, cât și ce auzise de la colegii români. La sediul M.S.S. au ajuns și alte rapoarte ale altor martori oculari. Este însă remarcabil că M.S.S. nu a primit nici un raport din interiorul aparatului de stat. Aceasta dovedește că agenții săi nu erau plasați în poziții importante în România. În februarie 1988, M.S.S. a primit un raport din partea serviciului secret polonez, ce prezenta o convorbire dintre conducătorii Securității și un membru al Comitetului Central al P.C.R.-ului. Aceasta avusese loc în data de 12 ianuarie 1988 și consemna învățăturile ce trebuiau trasă de Securitate după evenimentul de la Brașov. P.C.R. a sfătuit Securitatea pe

„Solidaritatea” poloneză îngrijoră și Securitatea și Stasi

Grănicer din R.D.G. Juge în Berlinul de Vest, înainte de ridicarea Zidului

de o parte să intensifice controlul contactelor dintre români și străini, iar pe de altă parte să supravegheze mai atent muncitorii din sectorul industrial. Printre altele, s-a hotărât mărirea cu 100% a personalului Securității care se ocupa de sectorul industrial.

Revolta de la Brașov a ocupat atenția M.S.S. și din altă perspectivă: la 15 noiembrie 1988 a avut loc manifestarea „Zi de acțiune pentru România” în Europa Occidentală. La această acțiune s-a alăturat și opoziția est-germană. Reprezentanți ai acesteia au redactat scrisori către propria conducere și au criticat faptul că R.D.G. a susținut regimul Ceaușescu și că Ceaușescu a fost decorat cu ordinul „Karl Marx”. Presa din R.D.G. era și ea învinuită că nu reflecta realitatea despre situația din România. Din perspectiva M.S.S., aceste proteste erau extrem de deranjante deoarece se petreceau în același timp cu vizita lui Nicolae Ceaușescu în Berlinul de Est, din 17 și 18 noiembrie 1988. Din motive de securitate, câțiva disidenți ai R.D.G.-ului au fost arestați la domiciliu în acele două zile. Revolta de la Brașov nu era doar un motiv de solidaritate

cu românii, ci și un îndemn pentru cetățenii est-germani să protesteze împotriva propriului guvern, pentru a-și recăștiga drepturile fundamentale democratice.

In decembrie 1989, când regimul Ceaușescu a fost dărâmat printr-o sângeroasă revoluție, rapoarte despre multe mii de morți au ajuns în presa europeană și au șocat publicul. Securitatea era învinuită pentru masacru. În R.D.G., la fel ca și în alte țări, s-au manifestat simpatii pentru revoluționarii din România. În această situație, M.S.S. s-a văzut obligat să facă o declarație de presă. La 23

decembrie 1989, M.S.S. a declarat că se distanțează în „modul cel mai hotărât de crimele comise împotriva poporului român de către Securitate” și a asigurat „poporul român și forțele armate care luptau de partea sa de deplină solidaritate”, pentru ca mai apoi să declare că M.S.S. nu a colaborat „niciodată cu serviciul secret român, Securitatea”.

Solidaritatea M.S.S.-ului cu românii era desigur falsă, deoarece M.S.S. nu era un susținător al mișcării democratice și al revoluției pașnice în R.D.G. Și declarația de a nu fi colaborat niciodată cu Securitatea era falsă, chiar dacă Securitatea urmase „calea specială”, în raport cu serviciile secrete din Est. M.S.S. a mințit pur și simplu în această declarație de presă. Acest exemplu arată cât de importantă este deschiderea actelor poliției secrete comuniste. Căci doar așa este posibilă verificarea mărturiilor colaboratorilor și încetarea monopolului informațional. ■

**Versiune românească de
Ana Maria DÂMBOIU**

La Universitate, 21 decembrie 1989

Clio
anunță

IANCU DE HUNEDOARA LA ALBA IULIA

SIMONA DELEANU

Revista Magazin istoric propunea, într-un număr recent, o rubrică în care tinerii studenți plecați cu bursă în afara țării să relateze întâlnirea lor cu istoria acelor locuri. Atunci m-am gândit că poate veți fi interesați și de prezentarea unui eveniment cu temă istorică făcută de un tânăr student.

Din luna octombrie a acestui an, sunt studentă în anul I la Facultatea de Istorie a Universității București și m-am gândit să vă supun atenției desfășurarea unui simpozion la care am participat, ca simplu spectator, în această vară.

Românii și maghiarii și-au reamintit de Iancu de Hunedoara. Această readucere în discuție a unei importante epoci din istoria românilor s-a făcut în cadrul unui simpozion internațional cu tema *Ioan/Iancu de Hunedoara și vremea sa*, desfășurat la Alba Iulia, în perioada 8-11 august 2006.

Organizatorii evenimentului, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca și Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia, au avut în vedere împlinirea, în vara acestui an, a 550 ani de la victoria voievodului transilvănean asupra trupelor otomane, la Belgrad, și totodată de la moartea sa.

Simpozionul a debutat cu un concert de muzică medievală, iar lucrările au fost deschise de discursurile în plen ale domnilor Camil Mureșan și Ioan-Aurel Pop, doi istorici medievști recunoscuți pentru interesul manifestat față de subiect. Cele trei zile de comunicări, în care au luat cuvântul istorici români și maghiari, din Cluj-Napoca, Sibiu, București și din Ungaria, au acoperit o arie largă de teme, majoritatea avându-l în centru pe Iancu de Hunedoara, dar și altele care au vizat importanța și istoria orașului Belgrad. Astfel, s-au discutat

relațiile voievodului cu Biserica, cu Statul Papal, imaginea lui Iancu în cronicile vremii, viața acestuia, ascensiunea, familia sa, atât în timpul vieții voievodului, cât și după moarte.

În perioada imediat următoare va fi editat un volum cuprinzând opiniile exprimate la Alba Iulia.

Intre-o vreme în care lumea e prea ocupată să-și mai aducă aminte de personalități ale istoriei noastre și, de ce să nu recunoaștem, în plină vacanță, un grup de oameni în frunte cu doamna Ana Dumitran (muzeograf în cadrul Muzeului Național al Unirii) și cu Alexandru Simon (Universitatea Babeș-Bolyai) a reușit organizarea acestui simpozion la care s-a încercat găsirea unor noi răspunsuri, lansarea unor noi provocări, a unor noi întrebări și, de ce nu, a unor noi polemici. Comunicarea între partea română și cea maghiară a dus la crearea unei noi imagini asupra celui care a fost Iancu de Hunedoara, personalitate ce aparține deopotrivă istoriei române și ungare. Ar fi păcat ca ecourile evenimentului să rămână la nivelul celor două județe, Alba și Cluj; de aceea am considerat necesară această scurtă relatare. ■

Avanpremieră editorială

JURNAL POLITIC

IOAN HUDIȚĂ

Recent, în colecția Odiseu a Editurii Paralela 45, a apărut un nou volum din Jurnalul politic al profesorului Ioan Hudiță. El cuprinde însemnările referitoare la cel dintâi guvern Sănătescu (23 august – 4 noiembrie 1944). Următorul volum va fi consacrat celui de-al doilea guvern Sănătescu, cel „civil” (4 noiembrie – 6 decembrie 1944), din care a făcut parte și Ioan Hudiță, ca ministru al Agriculturii și Domeniilor.

Din acest volum ce urmează să apară până la sfârșitul anului, în aceeași colecție a Editurii Paralela 45, am preluat în avanpremieră o parte dintre adnotările consacrate zilei de 2 decembrie 1944. Este o relatare amplă a desfășurării ultimei ședințe a guvernului ce și-a depus demisia în acea zi. Prin detaliile furnizate, însemnările sunt un izvor important pentru cunoașterea confruntărilor politice care au sfârșit prin acapararea puterii politice de către comuniști și declanșarea procesului de comunizare și sovietizare a României.

Parantezele drepte ce apar în textul reprodus de noi marchează completări explicative sau mici comprimări de text impuse de spațiul pe care îl avem la dispoziție.

Academician Dan BERINDEI

Dr. Petru Groza împreună cu doi dintre cei mai duri lideri comuniști ai vremii: Ana Pauker (prima din stânga) și Vasile Luca (al doilea din dreapta)

Sâmbătă, 2 decembrie 1944
[...] La 11 fără un sfert am ajuns la Maniu, unde am găsit pe colegii mei din guvern, Ghiță Pop, [Aurel] Leucuția, [Nicolae] Penescu și [Virgil] Solomon, discutând atitudinea pe care trebuie s-o avem noi la ședința de azi a Consiliului de Miniștri de la orele 11 [...] Maniu aprobase proiectul de declarație propus de mine ieri, prin care explicăm pentru ce partidul nostru [național-țărănesc] se vede silit să ceară demisia guvernului în ședința de azi. Maniu a atenuat doar câțiva termeni, declarația rămânând întreagă, așa cum am redactat-o eu. Maniu propune ca să fie citită de mine, ca unul care am fost cel mai apropiat colaborator al partidelor comunist și socialist. Am plecat cu toții la Președinția Consiliului. Ședința a început la 11.40.

Fiind vorba de o ședință istorică, în care s-a pus capăt colaborării cu F.N.D.-ul [Frontul Național Democrat], reproduc în rezumat, după notele mele luate în timpul discuțiilor, mersul lor, în ordinea în care am vorbit fiecare. Sunt prezenți toți miniștrii titulari. Prezidează [Constan-

tin] Sănătescu. Înainte de deschiderea ședinței, am explicat lui [Constantin] Bebe Brătianu și lui [Mihail] Romniceanu conținutul declarației pe care trebuia s-o citească de la începutul ședinței, referitoare la demisia noastră. Ei s-au declarat de acord cu hotărârea noastră. Am constatat cu această ocazie că liberalii vor să lase asupra noastră răspunderea, evitând orice comentarii din partea mea.

Am cerut cuvântul pentru a citi o declarație, imediat ce Sănătescu a declarat ședința deschisă. Ea a fost ascultată în liniște, întrucât toți erau curioși să cunoască conținutul ei și-și luau note pentru a putea răspunde. Declarația cuprinde motivele pentru care partidul nostru, găsind cu totul falimentară politica de colaborare cu F.N.D.-ul, găsește necesar pentru țară denunțarea acestei colaborări care o duce la anarhie și deci la neputința de a executa Armistițiul și de a continua războiul, necesități vitale pentru poporul nostru în împrejurările de azi.

Răspunde Sănătescu, care recunoaște că „în adevăr acordul pe baza căruia s-a stabilit politica de colaborare între

cele patru partide a fost călcat”, însă el crede că se mai poate încerca restabilirea înțelegerii, având în vedere „imensele greutăți prin care trece țara”.

Lucrețiu Pătrășcanu. Acordul între cele patru partide nu se poate restabili decât cu cele două condiții cunoscute: Ministerul de Interne [să fie dat] unui candidat al partidului comunist, iar Ministerul de Război, generalului Răscanu, în care noi, partidele F.N.D., avem toată încrederea.

[Petru] Groza. Noi nu negăm că pactul încheiat între cele patru partide nu mai funcționează, însă aceasta nu numai din cauza noastră; d-voastră, național-țărăniștii și liberalii, prea vă opuneți la înfăptuirea unor reforme structurale, pe care noi le găsim urgente, în timp ce d-voastră le tot amânați sub diferite pretexte. Restabilirea colaborării nu se poate realiza decât cu apobarea celor două propuneri făcute de Pătrășcanu.

Ghiță Pop. Condițiile de care vorbiți sunt cu totul inadmisibile, pentru a nu le spune imposibile. Discutarea lor este o simplă pierdere de vreme. Noi menținem în întregime declarația citită de colegul Hudică.

Bebe Brătianu. Din nenorocire, acordul dintre noi nu mai există. Nu mai este nici cea mai mică încredere între noi. Cum s-ar mai putea încerca o „cârpeală” cu totul zadarnică? Noi ne-am opus de la început, în forma cea mai categorică, propunerilor d-voastră privitoare la ministerele de Interne și de Război. Cum deci ar mai fi posibil să reluăm azi discuția inutilă asupra lor? Desigur, se puteau face concesii mutuale, se putea ajunge la un armistițiu

între noi, partidele, însă dacă aceste lucruri nu s-au realizat până azi, timpul lor a trecut, iar noi, liberalii din acest guvern, ne declarăm de acord cu declarația colegilor noștri național-țărăniști.

Groza. Să dăm Cezarului ce este al Cezarului! Noi recunoaștem în întregime partea noastră de răspundere în situația în care ne aflăm momentan, însă d-voastră vă temeți degeaba de prezența [generalu]lui [Constantin] Vasiliu-Rășcanu la Război și a unui comunist la Interne. Ei vor fi obiectivi în îndeplinirea sarcinilor lor și vor face o epurare a cadrelor din aceste ministere cât se poate de dreaptă și omenoasă. D-voastră vă opuneți numirii lui Vasiliu-Rășcanu pentru simplul motiv că-l bănuți de sentimente filosovietice.

Leucufia. Armata a fost totdeauna, în concepția noastră, ținută în afară de politică. Noi îl combatem pe Rășcanu nu pentru astfel de sentimente, ci pentru simplul motiv că nu avem încredere în el.

Ghiță Pop. Degeaba încercați să insinuați că noi l-am combătut pentru „sovietismul său”; așa ceva nu există în preocupările noastre; o știți foarte bine!

Hudiță. Conform obiceiului meu, eu voi fi și mai clar în aceste două chestiuni. Mai întâi, noi nu vom avea absolut nici o încredere în promisiunea unui comunist că va fi obiectiv în funcțiunea sa de ministru de Interne; vă puteți supăra, dar aceasta este părerea noastră. Cât despre generalul Rășcanu, să fim bine înțeleși, noi nu-l combatem nici pentru sovietismul lui, nici pentru că nu am avea încredere în el, ci pentru simplul motiv că este un militar slab, lipsit de autoritate și

Inchisoarea Doftana, unde Hudiță l-a vizitat pe Gheorghiu-Dej în 1935

priceperea necesară pentru a fi pus în capul armatei. Eu știu că d-voastră nu pierdeți nici o ocazie pentru a ieși cu insinuări, cu ajutorul cărora sperați să faceți plăcere aliaților noștri ruși. Vă asigur însă că vă înșelați profund, întrucât ei nu sunt chiar atât de naivi să nu vă înțeleagă jocul.

[Gheorghe] Gheorghiu-Dej mă întrerupe, protestând contra afirmației mele și atacând pe Maniu pentru a fi făcut „pactul” cu legionarii în 1937 [...]

Gheorghiu-Dej. D-voastră, deși ați fost un om de stânga și bun prieten al nostru în trecut, acum v-ați luat după

Maniu și ați devenit un antisovietic.

Hudiță. D-ta faci o mare eroare și faptul că ai stat mai mult timp în închisoare nu-ți poate scuza lipsa de informații cu privire la situația politică din vremea cât n-ai fost liber, mai ales că azi o faci pe conducătorul partidului comunist. Ai uitat desigur și faptul că în primăvara lui 1935, împreună cu [Petre] Constantinescu-Iași, te-am vizitat, ca deputat, la Doftana, [unde erai împreună cu] Teohari Georgescu, Chivu Stoica etc. și v-am adus cărți, ziare, hârtie de scris și alimente, până și cozonaci de

1917. Ioan Hudiță (stânga) pe frontul de la Cireșoia

Generalul Constantin Sănătescu (în dreapta imaginii) era conștient că guvernul pe care îl conducea își trăia ultimele clipe

Paști. Așa se explică și faptul că nu știi că eu am fost printre primii întemeietori ai Societății Amicii Uniunii Sovietice și R.U.P.-ului [Reuniunea Universală pentru Pace], primul organ de front popular din țara noastră. Consideri că azi sunt antisovietic pentru că nu fac parte din Comitetul A.R.L.U.S.-ului, plin acum în mare parte de slujitori ai regimurilor de dictatură [...]

În timpul cât i-am răspuns eu lui Dej, am fost deseori întrerupt, însă din cauza zgomotului n-am auzit bine ce se vorbea. Am remarcat doar faptul că în timp ce-l răfuiam pe Dej, cei doi socialiști din guvern, [Lothar] Rădăceanu și [Ștefan] Voitec, zâmbeau și le făcea plăcere executarea mea.

Bebe Brătianu a fost provocat de Pătrășcanu în cursul întreruperilor, reproșându-i că liberalii au făcut totdeauna o politică antisovietică. Brătianu se apără, declarând că nu este adevărat și că partidul său a făcut totdeauna deosebire între bolșevism și Uniunea Sovietică. Cu Uniunea Sovietică noi,

liberalii, am căutat totdeauna să avem raporturi normale, însă de bolșevism, desigur, ne-am apărât.

Gheorghiu-Dej atacă din nou pe liberali, pentru că nu admit pe generalul Vasiliu-Rășcanu la Război.

Bebe Brătianu. Ministerele de Război și Externele sunt două departamente neutre, la dispoziția regelui, după tradiția noastră, și dacă noi nu admitem în guvern pe acest general, acest lucru nu se datorește sovietismului său, care n-are ce căuta în discuțiile noastre, ci numai faptul că noi nu-l socotim bun și nu avem încredere în el.

Dej. Degeaba vă dați după deget; îl combateți pentru că știți că este un foarte bun prieten al Sovietelor.

Brătianu și Romniceanu protestează, dar nu se înțelege nimic din cauza zgomotului.

Dej apără pe Vasiliu-Rășcanu, susținând că după 23 august a luptat foarte bine pe Valea Prahovei în contra nemților și că ar trebui răsplătit cinstit, nu să-l batjocorim.

Brătianu. Dar nu-l insultă nimeni dacă spunem că nu

avem încredere în el și nu-l considerăm bun pentru Ministerul Armatei. Să-l cinstim, să-i dăm o decorație pentru aceste merite, dar nu e nevoie să-l vârăm în guvern cu forța. Primiți-l în partid, dacă iese la pensie, dați-i ce onoruri vreți, dar încetați să ni-l vârați pe gât fără voie.

Dej. Noi, comuniștii, nu primim în partid pe generali și nici pe cei care au mai făcut parte și din alte partide.

Hudiță. Atunci unde-i înscrieți?

Mă întrerupe Penescu, care răspunde: „În Unjunea Patriotică”...

Hudiță... În Uniunea Patriotică, în Frontul Plugarilor, în Partidul Socialist Tărănesc, toate formațiuni comuniste camufolate, pe care le-ați vărsat în marea cloacă zisă Frontul Național Democrat. Singurul lucru care mă surprinde este faptul că naivul de [Constantin] Titel-Petrescu și cu prietenii săi se complăce în această grotescă tovarășie și nu scapă mai repede din ea.

Proteste, zgomote din partea comuniștilor și socialiștilor, dar zgomotul e prea mare ca să se distingă ceva. Bietul Sănătescu bate mereu în masă cu o scrumieră, dar nu reușește să restabilească ordinea.

Gheorghiu-Dej. Suntem de acord cu domnul Brătianu că armata trebuie să rămână neutră, în afara luptelor dintre partide. Noi n-am venit cu formula Rășcanu să torpălim guvernul actual, așa cum mi-a strigat cineva de pe scaunele liberale, pentru că noi nu vrem să ne jucăm de-a guvernul, însă sunt condițiuni indispensabile fără care nu mai putem continua colaborarea.

Hudiță. Fiind vorba de schimbarea raportului de forțe

dintre partide, pentru ce ne pierdem noi timpul aici, când noi n-avem calitatea să discutăm această chestiune, ea fiind numai de competența celor patru partide?

Diferite voci: așa este, așa este, suspendați ședința.

Gheorghiu-Dej pune în cauză pe Penescu, insistând asupra „incapacității ministrului de Interne” să asigure ordinea.

Penescu. Sunt acuzații lipsite de orice temei. Eu mi-am făcut datoria de ministru cu foarte mult tact și înțelegere, întrucât știam că toate actele pe care trebuia să le reprim erau simple provocări din partea fenediștilor [...]

În fața zgomotului provocat de comuniști și socialiști, a intervenit în fine Sănătescu, obosit și plictisit la culme. Mă întreb, începe el, dacă mai este necesar să se continue discuția. Eu am pus mult suflet în formarea acestui guvern și mi-am pus mari speranțe în el, pentru a da țării o guvernare rodnică, în aceste zile de așa mari nenorociri. Și azi, cu toată vrajba care o văd în el, eu continui să fiu convins că țara nu poate fi salvată din greutățile de azi decât numai printr-un guvern de colaborare din partea celor patru partide. Din nenorocire, de patru săptămâni de când am construit acest guvern, văd că noi facem mai multă politică decât gospodărie. Dacă mai găsiți posibilă această colaborare, eu vă rog atunci să încetați luptele deșarte și să vă puneți pe gospodărie, căci dacă nu muncim din răsputeri, într-o lună-două situația se va resimți și nimeni nu ne-o va putea îndrepta. Dl. general Vinogradov ne-a recomandat el însuși: Muncii din răsputeri, căci numai așa se scoate țara din

impas. Eu vreau să am din partea d-voastră un răspuns precis: vreți s-o ducem mai departe și să colaborăm loial între noi sau îmi depun azi demisia și las locul meu altuia mai priceput și poate și mai practic decât mine?

Ghiță Pop. Vă rog să constatați, domnule general, că în aceste patru săptămâni, reprezentanții partidului meu în guvern nu v-au făcut nici o dificultate și și-au văzut liniștit de treburile ministerelor lor și evitând orice polemici.

Hudiță. În schimb, partidele din F.N.D. agită țara în lung și în lat, organizează întruniri protestatare în contra guvernului, îndeamnă populația la anarhie, împingând-o prin agenții lor să ocupe cu forța primăriile, prefecturile și să împartă moșiile după bunul lor plac, în timp ce soldații fără pământ luptă pe front, la sute de kilometri departe de țară. D-voastră, domnule general, înainte de a vă adresa nouă și liberalilor, care ne facem în liniște datoria de membri ai guvernului, ar trebui să vă adresați domnilor din F.N.D., pentru a-i întreba dacă mai vor să colaboreze corect sau vor să profite de prezența lor în guvern pentru a-și continua în

liniște opera de anarhizare a țării, ca să poată pescui în ape tulburi. Aplauze, strigăte de bravo la liberali și național-tărâniști; zgomote, strigăte la comuniști și aliații lor. Liniștea s-a restabilit foarte greu.

Pătrășcanu. Și noi, comuniștii, am luptat pentru alcătuirea acestui guvern și dorim să-l menținem, bineînțeles, nu în orice condițiuni. Practicile de la Ministerul de Interne sunt inadmisibile. Acest minister trebuie să ne revină nouă, ca și cel al Armatei domnului general Vasiliu-Rășcanu. Fără aceste două condiții, colaborarea devine imposibilă. Noi, desigur, n-am vrut să provocăm o criză de guvern când armata noastră luptă așa departe de frontierele țării, însă sunt condiții peste care nu putem trece.

Hudiță. Felicit pe domnul Pătrășcanu pentru claritatea cu care s-a exprimat. Cred că acum suntem lămurii cu toții că discuția nu mai are nici un sens să fie, întrucât noi nu putem accepta cu nici un preț un comunist la Interne și nici pe Vasiliu-Rășcanu în fruntea armatei. ■

(Va urma)

„Naivul” Titel-Petrescu, în 1944, cu un ziarist american

Alegerile din 1946

Situația la maniști

Juliu Maniu la o adunare electorală din 1946 și caricaturi din presa comunistă (și în p. 29)

„LIMBAJUL PROFETIC” AL PRESEI GUVERNAMENTALE

LAURENȚIU BASTOREALĂ

Scrutinel de la 19 noiembrie 1946 a avut loc într-un context general complex, care a determinat, în mare măsură, atât desfășurarea propriu-zisă a campaniei electorale și a alegerilor, cât și rezultatele și urmările lor. Factorii de ordin politico-militar internațional au jucat un rol fundamental. Necesitatea de a obține cât mai grabnic o pace generală după războiul mondial au determinat S.U.A. și Marea Britanie să facă nenumărate concesii. Factorii de ordin intern au vizat dimensiunile social-economice și politice. Necesitatea de supraviețuire devenea astfel primordială în contextul imenselor pierderi umane și materiale datorate războiului, dar și al crizei economice ce i-a urmat. Interesele ocupantului sovietic, reprezentate de P.C.R., cereau o victorie clară a guvernului Groza. Din acel motiv, rezultatul alegerilor a fost stabilit dinainte. Desfășurarea votării nu a avut decât un rol formal.

Regimurile totalitare fac alegeri pentru a fi confirmate, nu pentru a fi alese. În aceste cazuri votarea se transformă în plebiscit, cu rolul de a legaliza un sistem impus prin forță. În

țările sovietizate, referendumurile au devenit, astfel, cea mai eficientă modalitate de a obține de la populație exact ceea ce populația ar trebui să refuze.

**„În numele
democrației,
cu violență...”**

Metodele necesare pentru a obține rezultatul dorit nu

contau, din punctul de vedere al regimului. Omul, ca individ, și poporul, ca entitate socială, erau elemente prea puțin importante în sine; doar niște slujitori chemați să împlinească voința unui sistem totalitar. Metodele violente puteau fi argumentate prin declarația unui personaj precum Vasile Luca, care, într-o ședință a conducerii P.C.d.R., sublinia: „Dacă vorbim de democrație, nu înseamnă că nu se poate întrebuința și violența. Deci, în numele democrației, pentru democrație, întrebuințăm toate mijloacele.”

Metodele pașnice pot fi mai viclene, oferind rezultate pe termen lung. Dintre acestea s-ar putea enumera: foarte marea publicitate acordată acțiunilor de distribuire a titlurilor de împroprietărire chiar de către Petru Groza sau alți miniștri (de exemplu la Alba Iulia, Petru Groza și Romulus Zăroni au înmănat 12.000 de titluri noilor țărani proprietari); distribuirea diferitelor produse (cereale, scânduri, materiale de fierărie, pânzeturi și încălțăminte etc.) de către mașinile Blocului Partidelor Democratice (B.P.D.), după criterii foarte subiective (celor care se înscriau în organizațiile politice ale Frontul Plugarilor sau P.C.R.); organizarea, cât mai des, de conferințe și întruniri, cu participarea unor activiști „cu valoare intelectuală, persoane cunoscute în tot județul” și a echipelor de propagandă, teatrale și a diferitelor caravane; participarea armatei și a jandarmilor (la 9 octombrie, pe stadionul Giulești, la primul miting al

jandarmilor C.F.R., sloganul a fost „Vom vota Soarele, ca să se întunece reacțiunea!”); apariția multor organizații paralele, aparent independente (la un miting al cefeștilor din 26 februarie se scanda: „Vrem partid unic!”); aservirea sindicatelor; mediatizarea intensă a repatrierii prizonierilor români din U.R.S.S.; preamărirea regimului sovietic; puternica și susținută campanie de presă cu sfaturi și profeții; caricaturile.

Preamărirea regimului sovietic și a marelui vecin de la Răsărit a reprezentat o metodă intens folosită în propaganda oficială. „Democrația sovietică creează posibilități nelimitate pentru manifestarea multilaterală, deplină a activității și forțelor creatoare ale fiecărui cetățean”, scria profesor inginer N. Porfiri, în contextul desfășurării campaniei electorale pentru alegerile Sovietului Suprem din U.R.S.S. Acele alegeri și metodele pregătirii lor au fost intens mediatizate. De exemplu, în *Scânteia* din 12

februarie 1946, se publica cuvântarea lui V.I. Molotov de la întâlnirea de la Moscova cu alegătorii (februarie 1946). Participarea în proporție de 99,5% a cetățenilor sovietici la urne cu ocazia scrutinului din 10 februarie 1946 dovedea „conștiința înaltă” de care dădeau dovadă aceștia. Dintre ei, 99% și-au dat votul pentru blocul comunist și celor fără partid, „datorită încrederii de nezdruccinat” de care beneficiau acei candidați. Cititorii români erau informați pe larg „cum sunt propuse candidaturile de deputați în U.R.S.S.”, dar se prezentau informații și din alte țări, pentru a dovedi că întreaga lume se găsea într-o continuă schimbare, vizibil îndreptată spre o politică de stânga.

La 26 februarie, într-o conferință de presă, C.I. Parhon, președintele A.R.L.U.S., împărtășea „impresiile deosebit de favorabile” pe care i le-a produs recenta vizită în U.R.S.S. Succesele industriei sovietice erau extraordinare. „Pe calea noului avânt industrial”, arăta Tudor Savin într-un articol din *Scânteia*, „U.R.S.S. va întrece peste 5 ani cu 30% parcul de mașini al S.U.A. din 1940”. Agricultura sovietică se dovedea capabilă „să vină în ajutorul unui sir întreg de popoare înfometate”. Din acel motiv, „poporul sovietic renunță cu bună inimă la cele 15 mii vagoane de grâu pe care urma să le primească din România, pentru a ajuta guvernul român în lupta cu foametea”. În același timp, din februarie 1946, „în U.R.S.S. se preco-

nizează desființarea cartei, în timp ce în multe țări din Europa milioane de oameni sunt amenințați de foamete", după cum afirma același Tudor Savin. U.R.S.S. își putea permite asemenea gesturi, întrucât savanții săi făceau progrese impresionante, reușind să realizeze „culturi de grâu încrucișat cu pir”, ce nu mai necesită semănare câțiva ani la rând și care sunt rezistente la secetă.

Canibali din tribul manist

Această propagandă bazată pe exagerări urmărește să creeze o imagine frumoasă unui regim deloc agreeat în România anulului 1946. Intenția era clară și propunea, în mod indirect, imitarea modelului de la Răsărit, la care nu se putea ajunge decât votând B.P.D. U.R.S.S. este prezentată ca țara cu care românii n-au avut conflicte niciodată până în 1941, cum susținea Petru Groza, la mitingul de la Iași, din 1 iunie.

O altă metodă utilizată de guvern a fost puternica și susținută campanie de presă prin care se urmărea crearea unei anumite imagini despre partidele de opoziție. Se dorea fixarea adversarilor politici în anumite clișee și tablouri audio-vizuale care să impresioneze puternic opinia publică. Metoda era bine gândită, căci, după cum observa Hannah Arendt (1906-1975), în lucrarea *Originile totalitarismului*, masele nu se încred în ceea ce văd direct, ci, mai degrabă, sunt convinse de coerența unui sistem.

Repetarea oricărui exagerat avea doar rolul de a convinge de consec-

vența în timp a afirmațiilor. Această consecvență și coerență chiar au existat, căci tablourile creionate în epocă oferă perspectiva unei scări care coboară spre degradare până la dezumanizare. Așa sunt prezentați în presa centrală adversarii guvernului.

Presa împarte, de la început, societatea în două tabere aflate într-o continuă luptă: o lume a răului, a trecutului, a întunerului, a reacțiunii, a urii și despotismului, care va trebui înlăturată (prin votarea „Soarelui”) de către o lume a binei, a viitorului, a dreptății sociale, a libertății și prosperității.

Partidele de opoziție sunt prezentate ca dezbinare, fără aderenți și pline de contradicții, frământate de o

„luptă meschină și haos”, în comparație cu „unitatea și coeziunea ce s-a [sic!] dovedit de nezdruincinat” în tabăra B.P.D. Reprezentanții partidelor istorice sunt „sabotorii și speculanții din umbră”, agățați ca niște paraziți de pulpana clicilor imperialiste străine. Maniul însuși se afirmă că este „printre marii rechini ai capitalului parazitar, printre capii oligarhiei, posedând opt mine de aur în România, una singură echivalând cu jumătate din bugetul țării în 1934”. Ei sunt „tâlhari care se îmbuibă din lipsurile și greutatea celor mulți pe spinarea oamenilor nevoiași”. Din aceste motive, susținea presa guvernamentală, partidele de opoziție sunt cuprinse de o „tot mai întinsă și

tot mai grozavă panică, sunt parazitați de TEAMA DE MASE” (majuscule în original), căci se manifesta „frica de urne”. Iar zierele se întrec în a prezenta noi și noi descoperiri de „arme și muniții la maniști”. Hiperbolizarea continuă, căci se susține că „în Banat maniștii au ieșit la drumul mare cu cuțitele, ciomegele, răngile de fier și revolverele”.

Coborâți mereu pe scara degradării prin această succesiune de imagini, opoziții sunt cuprinși de „furie oarbă”, până la canibalism. De acest lucru vrea să ne convingă *Scânțtea* din 9 octombrie, care relatează: „La Bucecea, Botoșani, în plină zi, în timp ce gospodarii își vedeau pașnic de treburile și necazurile lor, a apărut un canibal în carne și oase, care face parte din tribul manist local, pe nume Dumitru Lăzăricu”. Acesta intră într-un conflict cu „un cetățean oarecare cu care

Prin reforma agrară, țăranilor li s-au dat titluri de proprietate, dar nu și unelte cu care să muncească pământul

avea divergențe mai mult sau mai puțin politice și căruia îi smulge o ureche, pe care, mai apoi, pentru a nu exista corp delict, la sediul poliției, profitând de un moment de neatenție, a înfulecat-o hulpav“.

Distanța dintre un canibal și alte niveluri de animalitate este evident prea mică pentru a mai fi în continuare frapați de degradarea imaginii adversarului politic, care trebuie stărpit fără cruțare. Miron Constantinescu scria într-un articol de pe prima pagină din *Scânteia*: „Bufnițele și șerpii lui Brătianu tipau amenințător din întuneric, lupii sângeroși ai lui Maniu lătrau și mușcau ieșind din viziunile lor. Dar poporul și-a hotărât soarta în mod liber!“ Și dacă degradarea imaginii adversarului pare să-și fi atins limita, imaginația discursului politic nu se oprește, căci de la regnul animal se poate coborî spre cel vegetal, pregătindu-se astfel o distrugere totală a opozanților. Petru Groza afirma, de pildă, că „vom duce luptă înainte până vom smulge din rădăcini și ultima buruienă de reacțiune, de șovinism și de ură din această minunată țară, din această minunată grădină care se numește România“.

Voința poporului: să dispară opозиția!

Realitatea faptelor va confirma punerea în practică a unor idei exprimate printr-un limbaj violent într-o

Hannah Arendt

imaginație ce depășește limita normalului. Abundența de adjective cu tentă radicală este uluitoare, rolul acestora fiind de a schimba, în totalitate, realitatea. Ele sunt plasate lângă substantive foarte sugestive, care alimentează imaginația plebei ce trebuie manipulată. Apăreau astfel reacțiile dorite de vorbitor. Câteva exemple cu expresiile ce revin obsedant pot fi relevante, cu mențiunea că numărul lor este infinit mai mare. Aveam în față o „bandă de reacționari“, „plini de ambiții și putregai“, „care în furia lor oarbă“, „provoacă înveninare“ și „incidente sângeroase“, „tâlhari care se îmbuibă“, „înarmați până în dinți“ și „care, în legătură cu reacțiunea mondială“, „doresc să năruiească democrația“, „să măcelărească muncitorii“, „prin mașinațiuni criminale“. Opozanții apăreau „izolați de mase și derutați, se scufundă în propria neputință, fără vlagă, într-un proces de descompunere continuu, tremurând de teamă în fața maselor“. Pentru aceste motive, „ziua de 19 noiembrie trebuie să însemne o nimicire“, „să fie zdrobiți în alegeri“, „să se termine pentru

totdeauna cu ei“, „să li se dea răspunsul cuvenit“, căci „poporul le va interzice să mai rostească măcar un cuvânt în numele lui“ și „le va tăia ghearele votând Soarele“.

Un fenomen interesant de observat este tenta profetică a discursului de tip totalitar, care se regăsește în presa

guvernamentală din campania electorală din 1946. Cum remarca aceeași Hannah Arendt, forma profetiei infailibile este foarte importantă, aceasta constituind, în final, cel mai bun alibi pentru crimele ce urmează să se producă. Partidele de opoziție își desfășurau activitatea pe linia morții: ele erau „moarte sau muribunde“, căci au fost lovite de „decădere morală, degenerare politică și moarte civilă“, „niște strigoi ce vor fi nimiciți de victoria B.P.D.“. Poporul va trebui să „înmormânteze definitiv acest trecut“. Prin vocea unei delegate din Transilvania, „femeile își vor face datoria. Ne vom ridica împotriva acestor dușmani și îi vom doborî votând Soarele“. După alegeri, presa va constata, cu satisfacție și în același limbaj, că opoziții „au primit o lovitură mortală“.

Paralel cu aceste imagini prezentate publicului, în discuțiile individuale, membrii F.N.D. erau conștienți de valoarea oamenilor politici cu care se confruntau. Maniu era considerat „un om care are greutate electorală și este reprezentantul Ardealului. El trebuie izolat“, după cum

Tovarășii Stalin și Hrușciov și trei modele feminine propuse de propaganda comunistă: Teodora, împărăteasa Bizanțului, Cleopatra a Egiptului și Lucreția Borgia (de la stânga la dreapta)

susținea Șerban Voinea, în 1945, în timp ce Petru Groza avertiza asupra pericolului de a-l „zgândări prea mult” pe același Iuliu Maniu.

În același timp ziarele au avut și rolul de a propune poporului adevărate modele comportamentale. Devine interesantă educația îmbrăcată în haină de culturalizare, care se face femeilor române în *Scânteia ilustrată*. Sub titlul *Figuri de femei* sunt prezentate câteva celebre personaje istorice. Cleopatra devine o „regină care și-a apărut și a murit pentru țară, căutând să se împotrivescă poftelor imperialiste ale împăraților romani”; Teodora din Bizanț o „diplomată subtilă care utilizează cu artă otrava când interesele superioare de stat i-o cereau”, iar Lucreția Borgia „utilizează, cu egală îndemănare, pumnalul și intriga politică, pentru a face să primeze dreptul țării ei”. În contextul luptei electorale,

femeile erau astfel chemate să urmeze exemplul „strălucitor înaintașe”, pentru a „combate reacțiunea” și a contribui la „gospodărirea statului”.

Ziarele guvernamentale s-au folosit și de caricaturi pentru a blama opoziția și a incita populația împotriva „reacționarilor”. Serii întregi de asemenea desene din *România liberă* îi vizau pe Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, prezentați fie înspăimântați de popor și de apropierea datei alegerilor, fie topindu-se sub razele „Soarelui”, semnul electoral al B.P.D. În *Scânteia* din 9 noiembrie 1946 cei doi lideri de partid sunt înfățișați într-o caricatură prelingându-se, în timp ce un muncitor încruntat, cu pumnul strâns, pune ștampila pe lista B.P.D. În mod evident, toată această campanie de presă a urmărit să învenineze atmosfera, să incite și, în același timp, să discrediteze și să descurajeze opoziția.

Caracteristica definitorie a „alegerilor din 19 noiembrie 1946” o reprezintă rolul acestora de „judecător suprem fără drept de apel”. Alegerile au fost organizate și conduse, încât opoziția să fie condamnată pentru a fi distrusă fizic și ideologic în mod ireversibil. Odată cu ea trebuia să dispară însăși ideea de opoziție, conform „voinței liber exprimate a poporului”. Înfrângerea în alegeri presupune, în viziune totalitară, desființarea fizică a adversarului. Limbajul având conotații macabre din campania electorală, încărcat de pretenții profetice, nu avea alt rol decât de a masca și a justifica această eliminare totală a partidelor istorice. În viziunea marxistă, lupta de clasă nu cunoaște decât două ipostaze: pe fondul necruțătorului *Vae victis!* crește numărul victimelor și setea de putere a „învingătorilor”. ■

ALBUM ISTORIC

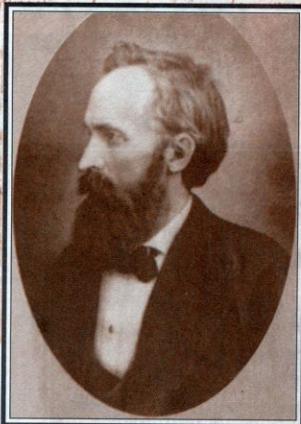
Arhivele Naționale ale României, păstrătoarele memoriei scrise a națiunii, au aniversat, la sfârșitul lunii trecute, 175 ani de existență.

Înființată la 1 mai 1831 în Țara Românească (și peste câteva luni, la 1 ianuarie 1832, și în Moldova), instituția Arhivelor Statului s-a unificat în 1862, sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, când s-a creat Direcția Generală a Arhivelor Statului.

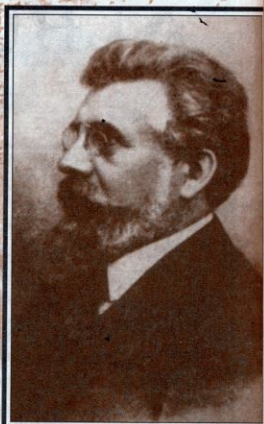
În cei 175 ani de existență, Arhivele Naționale au strâns un bogat tezaur de documente (scrise și fotografice), din care am selectat câteva pentru a ilustra planșele acestui număr.

**Sediul Arhivelor Naționale ale României,
văzut dinspre Parcul Cișmigiu**

**Patru directori care au marcat
destinul Arhivelor Naționale:
Bogdan Petriceicu Hasdeu
(1876-1900)...**

**... Dimitre Onciul
(1900-1923)...**

**... Constantin Moisiu
(1923-1938)...**

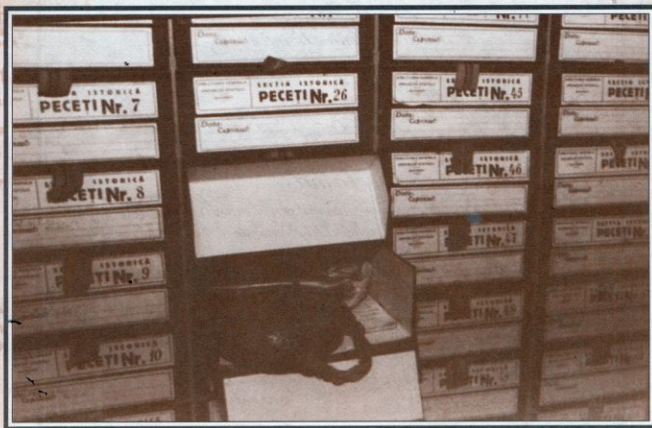

**... și Aurelian Sacerdoțeanu
(1938-1953)**

Imagini din depozitele Arhivelor

CAROL I.

Din grația lui Dumnezeu și prin voința Națională
DOMNUL AL ROMÂNILORŪ.

La totu de faga si vutari alinatate

[illegible]

La tunicula in regione mamburii
conspicua. Mamburii, sep. 1. 1796
Secundum...

[illegible]

*Actul de fundație a Universității din București
semnat de Domnul Carol I*

*Proclamarea Unirii tuturor românilor,
extras din stenograma sedintei din 1 Decembrie de la Alba Iulia*

*Proclamaarea
Unirii Tuturor Românilor*

(Extras din stenograma şedinţei din 1 Decembrie 1938 a Camerei Naţionale de leg. Alina Iulia)

Este un moment solemn!

*Prezidentul Academiei Naționale, George Topa de Bănești, a ridicat și întrebat dintr-o
Sedinta Națională primăriea prietenilor de Radulescu prezentati de Virile Soldei (Munteni
amatori entuziasmi și insuflati, armatii indelungate)*

In continuare, Presedintele

Proclama:

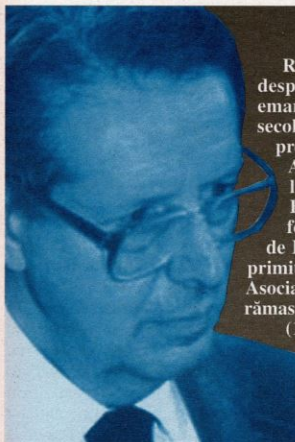
„Adunarea Națională a poporului român din Transilvania, Banat
și Partile Ungarice a primit Rezoluțiunea prezentată de Vasile Goldy în
întregime și astfel:

Unirea acestor provincii românești cu Țara mamă și cu celelalte provincii
surori alinate ei, este pentru toate războaiele pe deplină.

(Urmeaza clipe de arde, imbatare si intre frati, surori, urale si neferite aplauze)

Proposante
Mre George Poy de Biscoste

Pinus confertifolia *Arbusculi*
N. ab. Schumacheri *N. affinis*
Laurentii *Caney*

Profesorul Keith Hitchins

Exclusivitate

Reputat istoric al Transilvaniei, cu lucrări fundamentale despre iobăgie, despre răscoala lui Horea sau mișcarea de emancipare națională a românilor ardeleni de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, David Prodan (1902-1992) a fost și o prezentă umană distinctă a Clujului, orașul în care a trăit. A absolvit Facultatea de Istorie și Geografie din Cluj (1924), lucrând apoi la Arhivele Statului (1924-1938) și la Biblioteca Centrală Universitară (1938-1948). A fost profesor universitar (1948-1962) și șef de secție la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj (1948-1972). Academia l-a primit între membrii săi (corespondent 1948, titular 1955). Asociația Istoricilor Americani l-a ales în rândurile sale, pe locul rămas vacant după moartea istoricului francez Fernand Braudel (1902-1985).

Profesorul american Keith Hitchins, de la Universitatea Urbana din Illinois (Magazin istoric, nr. 1/1974, 1/1986; 1/1991; 8/2001), pasionat cercetător al trecutului românesc, s-a aflat de mai multe ori în preajma istoricului clujean. Într-o suită de evocări inedite deapănă firul acestor întâlniri, în care timpul consacrat studiilor în arhive și biblioteci se întrepătrundea cu neuitate ceasuri petrecute în compania savantului, a colaboratorilor și prietenilor săi.

Prezentăm în exclusivitate pentru Magazin istoric aceste însemnări ale profesorului american.

Nicolae BALINT

POPASURI CLUJENE CU DAVID PRODAN

KEITH HITCHINS (Urbana, Illinois)

Academicianul David Prodan

La Școala de la Sebeș, cu tatăl, în 1912

L-am cunoscut pe David Prodan în timpul primei mele vizite la Cluj, în toamna anului 1961. Era începutul celui de-al doilea an al meu de studii în România, fapt posibil datorită unui acord de schimb cultural româno-american, semnat în primăvara lui 1960. Se ofereau două burse pentru absolvenții americani. Venisem la București în toamna lui 1960 pentru a face cercetări în legătură cu dizertația mea de doctorat, axată pe mișcarea națională din Transilvania. Eram nerăbdător, așadar, să consult documentele din arhivele și bibliotecile din Cluj și din alte orașe ale Transilvaniei.

Ajuns în Cluj la sfârșitul lui octombrie 1961, m-am acomodat repede. Mi-am făcut un program riguros și fructuos de cercetare la Secțiunea de Manuscrise a Bibliotecii Academiei Române de pe strada Kogălniceanu, vizavi de Universitate. Sala de lectură, cu tavan înalt și cu pereții acoperiți de cărți rare, crea o atmosferă propice muncii intelectuale. Personalul bibliotecii era cât se poate de prietenos și de amabil. După ce fusesem acolo de câteva ori, m-au invitat la pauza de cafea de dimineață, în timpul căreia discutăm o serie de subiecte legate atât de istoria și cultura Transilvaniei, cât și de propria mea

muncă. Vorbeam de obicei în română, dar uneori și în engleză, pentru că unii dintre bibliotecari învățau engleză. Ideea invitației la cafea, mi-a mărturisit unul dintre bibliotecari, apăruse în timpul unei discuții cu profesoara Raluca Ripan,

președinta filialei clujene a Academiei Române.

Subiectul principal al cercetărilor mele era apariția ideii de etnicitate și dezvoltarea mișcării naționale române din Transilvania între secolul al XVIII-lea și Revoluția de la 1848. Vroiam să văd mai ales manuscrise din colecțiile de la Blaj și de la Oradea. Spre norocul meu, istoricul care avea în grijă aceste materiale era Pompiliu Teodor. Amabilitatea în a-mi împărtăși cunoștințele sale solide cu privire la colecțiile acestea a contribuit în mod esențial la finalizarea muncii mele. Îmi aduc aminte în special că mi-a adus manuscrisul volumelor lui Samuil Micu *Istoria și lucrurile și întâmplările românilor*. Aceasta a fost prima mea experiență în încercarea de a descifra scrisul românesc de mână, în alfabet chirilic (profesorul Jean Boutière de la Sorbona îmi arătase, cu câțiva ani înaintea, tipărituri în română, în alfabet chirilic). Am putut să-i fiu de ajutor lui Pompiliu într-o mică măsură. El și soția lui, Felicia, învățau engleza, singuri, după un manual foarte bun care se chema, cred, *Învățați engleza fără profesor*. Făcuseră deja progrese mari și ne-am întâlnit de câteva ori la „Manuscrise” pentru conver-

sație și pentru explicații cu privire la nuanțele gramaticii și vocabularului limbii engleze.

Prin Pompiliu Teodor l-am cunoscut pe David Prodan în biroul său de la Arhiva Istorică a Academiei Române, câteva uși distanță de „Manuscrisele” de pe strada Kogălniceanu. Așteptam cu nerăbdare această întâlnire, deoarece la Harvard citisem studiul său *Răscoala lui Horia în comitatele Cluj și Turda* (București, 1938). Îl citisem atunci mai ales pentru a afla dacă existase vreo legătură între mișcarea țărănilor, Școala Ardeleană și alți intelectuali. Eram nerăbdător să îi aflu părerea cu privire la această mișcare. Fusesse o revoluție sau o banală răscoală țărănească? Lectura acestei cărți m-a făcut să-l admir pentru analiza pe care o făcuse evenimentelor din punct de vedere al originilor lor economice și sociale și, mai ales, pentru felul în care i-a prezentat pe țărani și pentru părerea sa cu privire la semnificația pe termen lung a răscoalei lor. Această carte, mai mult decât oricare alta pe care o citisem până atunci, m-a făcut să vreau să cunosc mai îndeaproape țărâna română, în special mentalitatea celor de la sat.

Profesorul Prodan m-a întâmpinat călduros și mi-a oferit cafea, pe care am acceptat-o bucuros, deoarece începuse să-mi placă destul de mult cafeaua românească „turcească”. S-a interesat de munca mea și mi-a recomandat câteva surse bibliografice, inclusiv lucrări scrise în maghiară și în germană, pe care să le consult în legătură cu intelectualii din România și cu Iluminismul din Transilvania. Mi-a explicat că propria sa

Doi mari istorici ai economiei, **Fernand Braudel**, căruia i-a succedat **David Prodan** în Asociația Istoricilor Americani, și **Immanuel Wallerstein**

muncă era axată pe studii iobăgiei din Transilvania și că plănuia să se întoarcă la răscoala lui Horea cu o nouă monografie, care să acopere toate aspectele acesteia, lucrare care să fie bazată pe o cercetare completă a arhivelor. Când am ajuns la sfârșitul discuției și mă pregăteam să plec, a scos dintr-un sertar un exemplar al cărții lui, *Supplex Libellus Valachorum*. Era prima ediție, care fusese publicată la Cluj în 1948. Eram încântat la culme, întrucât nu găsiseră cartea în nicio bibliotecă din America, Paris sau Viena. Mi-a oferit-o ca „o amintire a șederii dumneavoastră în Cluj” și a dat-o 2 februarie, 1962.

M-am întors la București în martie și apoi acasă vara.

În timpul celei de-a doua lungi șederi în Cluj, din octombrie 1965 până în iunie 1966, posibil de data aceasta printr-o bursă oferită de Consiliul American al Societăților Savante, din New York, am ajuns să-l cunosc pe David Prodan atât ca persoană, cât și

ca om de știință. Ne întâlneam frecvent în biroul său din Arhiva Istorică a Academiei Române și m-a invitat de câteva ori în casa lui din strada Republicii, de obicei împreună cu prietenii mei Pompiliu Teodor (care era acum la Institutul de Istorie și care avea curând să înceapă să predea la Universitatea Babeș-Bolyai) și cu Felicia.

Venise la Cluj, de data aceasta, cu două scopuri. Primul era de a pregăti pentru publicare lucrarea mea de doctorat, *The Romanian National Movement in Transylvania, 1780-1849* (Mișcarea Națională Română în Transilvania, 1780-1849). Al doilea să continui cercetarea pentru o a doua carte, despre mitropolitul Andrei Șaguna și rolul său în mișcarea națională. David Prodan și Pompiliu Teodor m-au sprijinit mult în ambele proiecte. La fel și multe alte persoane, atât în timpul acestei vizite, cât și cu prilejul altor călătorii la Cluj. Printre aceștia s-au numărat: Ștefan Pascu, profesor de istorie și, mai târziu, rector al Universității Babeș-Bolyai, Nicolae Mărgineanu, un remarcabil psiholog, care în acea perioadă făcea cercetări la „Manuscrise”, Mihail Triteanu, directorul Bibliotecii Academiei Române, și Istvan Semylyen, șeful Secției de Manuscrise a Bibliotecii.

Discuțiile mele cu David Prodan aveau ca punct de pornire o serie întreagă de întrebări. Am discutat despre școala euro-

peană contemporană de istorie – era foarte atras de cercetările școlii Annales din Franța, de noile perspective în legătură cu subiectul istoriei. Am vorbit de câteva ori despre Fernand Braudel, în special despre metoda și obiectivele lui în scrierea volumului *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II* (Mediterrana și lumea mediteraneană în epoca lui Filip II). Într-o conversație pe care am avut-o câțiva ani mai târziu, Prodan mi-a sugerat că *La Mer Noire*, (Marea Neagră, 1969) de Gheorghe Brătianu aparținea aceleiași categorii de capodopere.

Istoriografia recentă din Statele Unite îi stărnise de asemenea interesul. Era un mare admirator al cărții *The American Mind* (Mintea americană, 1950) de Henry Steele Commager, profesor de istorie la Universitatea Columbia din New York, carte pe care o citise în franceză și vroia să o vadă tradusă și în română. L-a intrigat felul în care Commager descria unitatea pe care o atinsese America, în ciuda marii diversități de popoare care alcătuia această țară. Era uimit mai ales de puterea de asimilare a limbii engleze.

Ștefan Pascu și Pompiliu Teodor, la o reuniune la Cluj

David Prodan cu soția

O altă temă a conversațiilor noastre de la Arhiva Istorică avea de-a face cu săptămânalul literar și cultural *Tribuna*, din Cluj. Din nou Pompiliu Teodor mi-a servit drept intermediar pentru a intra în această lume a jurnalismului, nouă și exotica pentru mine. M-a prezentat directorului, poetul Alexandru Căprariu, care m-a invitat să scriu un articol despre Nicolae Iorga pentru un număr viitor al *Tribunei*, număr care avea să fie dedicat activității și personalității acestuia. M-am gândit că un articol despre Iorga și Statele Unite ar fi potrivit. Am folosit ca sursă bibliografică principală descrierea călătoriei sale în Statele Unite în 1930, făcută de însuși Iorga (*America și românii din America*, Vălenii de Munte, 1930). A vizitat, atunci, printre multe altele, orașele New York, Chicago, San Francisco, Boston. A insistat să vadă comunitățile româno-americane și a fost plăcut surprins de căldura manifestată față de România. Articolul meu, care a apărut în *Tribuna* la 25 noiembrie 1965, a fost tradus foarte frumos de Nicolae Mărgineanu.

A doua zi, David Prodan m-a invitat în biroul său la cafea. Primele sale cuvinte au

fost: „Dumneavoastră faceți literatură“, cuvinte care au condus la o discuție despre Iorga ca istoric și mobilizator al națiunii române. Prodan a recunoscut meritele imense ale lui Iorga în istoriografia românească și la conturarea viziunii românilor despre ei înșiși, dar era rezervat cu privire la metodologia lui și la înclinațiile sale romantice.

Alte locuri mi-au oferit subiecte noi de conversație cu David Prodan. În câteva ocazii, el și soția lui m-au invitat la ieșiri pe Valea Drăganului. Au venit cu noi și profesorul Nicolae Mărgineanu cu soția, precum și Pompiliu și Felicia Teodor. A semănat foarte bine cu un picnic american, cu o atmosferă informală și prietenoasă. Nu îmi amintesc exact despre ce am vorbit, doar că a fost o pauză bine venită de la cărți și documente și o ocazie de a petrece timp cu prietenii și de a vizita satele din Transilvania.

Un alt loc în care m-am întâlnit cu David Prodan era mai puțin bucolic. Prodan mergea în mod regulat la concertele Orchestrei Simfonice din Cluj și ale altor ansambluri. În primăvara lui 1966 aflase că o trupă rock englezescă (nu-mi amintesc numele) urma să susțină un concert la Casa Universitarilor și m-a întrebat la ce se putea aștepta să audă. I-am descris propriile mele experiențe la asemenea evenimente și i-am sugerat că aspectele vizuale

ale concertului, inclusiv reacția publicului, ar putea fi la fel de interesante ca muzica însăși. I-am spus că era posibil ca acest concert să fie o „experiență totală“. Fiind foarte interesat să vadă concertul, a reușit să obțină doar un bilet, „trăgând niște sfori“, cum s-a exprimat. Cum stăteam la Casa Universitarilor, am reușit și eu să obțin un loc. După concert, Prodan era încântat de ceea ce văzuse. Spunea că tinerii muzicieni și cântăreți au dat dovadă de o „vigoare“ extraordinară și de „un entuziasm aproape contagios“ și se întreba dacă interpretarea lor nu era cumva un semn al vitalității Europei.

De-a lungul întregii mele șederi la Cluj, Pompiliu Teodor a fost ghidul meu permanent și cel care m-a sprijinit încontinuu în a-mi procura materialele de care aveam nevoie pentru lucrarea mea despre Șaguna. Pe lângă multele seri plăcute petrecute în apartamentul lui și al Feliciei, eu și Pompiliu am făcut mai multe excursii, care mi-au arătat alte aspecte ale istoriografiei române contemporane și prin care am descoperit surse prețioase de informare.

Una dintre aceste excursii a avut loc în 1965, într-un sfârșit de săptămână de la mijlocul lui octombrie. Ne-am alăturat unui grup destul de mare de istorici din Cluj și din împrejurimi, pentru a participa la întâlnirea anuală a filialei locale a Societății Istoricilor Români, care urma să aibă loc la Abrud. Frunzișul toamnic ni se înfățișa în toată splendoarea, în timpul călătoriei cu autobuzul din Cluj, pe valea râului Arieș, până în Munții Apuseni. Am ajuns în Abrud

pe înserat. Întâlnirea, care a durat două zile, a îmbinat erudiția cu tovărășia. Devota-mentul pentru istoria regiunii și a Transilvaniei, precum și seriozitatea scopurilor erau evidente.

Mai târziu, în decursul ace-luiuiș an, am făcut o excursie cu Pompiliu la Arhivele Mitro-poliei Ortodoxe Române din Sibiu. Aici se găsea cea mai mare colecție de documente despre Andrei Șaguna. Deși nici un american nu mai fusese acolo din timpul celui de Al Doilea Razboi Mondial, am fost întâmpinat călduros și mi-am putut începe imediat munca. Pompiliu m-a prezen-tat protopopului Ioan N. Beju, bibliotecarul-șef, care în acea perioadă se ocupa de organi-zarea colecției Șaguna. Atât cu această ocazie, cât și de-a lungul următorilor 25 de ani, cum am venit des la arhive, mi-a fost de un ajutor indis-pensabil în a-mi aprofunda studiile despre Biserica Or-

todoxă Română în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Ajutorului lui îi datorez o mare parte din cartea mea *Orthodoxy and Nationality: Andrei Șaguna and the Romanians of Transylvania, 1846-1873* (Ortodoxie și Naționalitate: Andrei Șaguna și românii din Transilvania, apărută în 1977), precum și studiile mele ulterioare despre preoțimea și cre-dincioșii ortodocși din secolul al XVIII-lea.

Ia treia excursie im-portantă împreună cu Pompiliu, de data aceasta în primăvara lui 1966, a fost la Arad, unde speram să găsesc material despre relațiile lui Șaguna cu preoțimea orto-doxă din Banat. La început, episcopul Teoctist Arăpașu de Arad nu a dorit să îmi permită accesul la arhivele diocezane, dar Pompiliu a reușit să îmi netezească drumul. Din pă-cate, nu am reușit să studiez

îndelung aceste arhive, dar ceea ce am văzut m-a convins de importanța arhivelor paro-hiale pentru o înțelegere completă a activităților sociale și politice ale preoțimii în relația ei cu mișcarea națio-nală.

Am stat din nou în Cluj din noiembrie 1969 până în aprilie 1970 și am mai venit pentru perioade scurte în anii '70 și '80. În toate aceste ocazii l-am vizitat pe David Prodan. Am vorbit de multe lucruri. Era întotdeauna interesat de me-seria istoricului așa cum era ea văzută în Statele Unite. Vroia să știe cum erau folosite noile metodologii, cum se preda istoria modernă a României și a Europei în universități, cât interes exista pentru istoria europeană. ■

(Va urma)

Versiunea în limba
română:

Dana-Maria BALINT

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

PRELUCRAREA ETNICĂ A ISTORIEI

La începutul anilor 1990, un antropolog american de origine greacă, Anastasia Karakasidou, care lucra la Wellesley College, a încercat să publice rezultatele unui studiu dedicat comunităților dintr-o zonă situată în nord-estul Salonicului, punând accentul pe stabilirea relațiilor între cei nou veniți în perioada schimburilor de populație din 1920 (pe fundalul semnării Tratatului de la Sèvres, 10 august 1920, prin care Turcia pierdea foste posesiuni otomane din Europa în favoarea Greciei) și populația locală. Potrivit Violetei Schubert, care a făcut o recenzie cărții *Fields of*

FIELDS OF WHEAT,
HILLS OF BLOOD

Passages to Nationhood
in Greek Macedonia
(1870-1990)

ANASTASIA N. KARAKASIDOU

Wheat, Hills of Blood: *Passages to Nationhood in Greek Macedonia, 1870-1990* (Câmpuri de grâne, dealuri de sânge: trecerea la naționalitate în Macedonia greacă, 1870-1990), publicată în *The Australian Journal of Anthropology*, autoarea a devenit, în domeniul antropologiei moderne, echivalentul lui Salman Rushdie (iranianul care a provocat o violentă reacție cu *Versetele satanice*).

Participarea dr. Karakasidou, în 1993, la Simpozionul bianual organizat de Asociația de Studii privind Grecia Modernă de la Berkeley, cu o lucrare dedicată tocmai acestei chestiuni, a stârnit un val de proteste. Dintr-o dată, aula academică s-a dovedit neîncăpătoare, numeroși greci și americani de origine greacă simțindu-se lezați de concluziile la care ajunsese conaționala lor. Ideea predominanței unei comunități slavofone în sâtcul Assiros (la început, Guvezna), din nordul Macedoniei, li se părea impardonabilă. Și aceasta, mai ales, pe fundalul unei prezențe din ce în ce mai vizibile a noii Republici Macedonia (proclamată după prăbușirea Republicii Iugoslavia, în 1991), care dorea să-și creioneze un destin și o tradiție.

THEO STĂNESCU-STANCIU

Publicarea studiului în periodicul *Journal of Modern Greek Studies* (vol.11, 1993) i-a adus chiar și câteva amenințări cu moartea din partea susținătorilor unor organizații de extremă dreaptă din rândul comunității grecești din America. Ziarul elen *Stohos* a mers chiar mai departe și, considerând-o dușman al statului, a publicat atât adresa la care obișnuia să locuiască în Salonic, cât și numărul de înmatriculare al automobilului personal, arată David Brewer (autorul unei interesante lucrări, *The Flame of Freedom: The Greek War of Independence 1821-1833*, Flacăra libertății: Războiul grec de independență, 1821-1833, publicată în 2001 în Marea Britanie), în revista *History Today* din mai 2001.

Cedând presiunilor venite din partea Ambasadei britanice din Atena, temătoare că cetățenii Coroanei rezidenți în Grecia vor avea de suferit, „Cambridge University Press” a declinat contractul pe care prestigioasa instituție îl semnase cu cercetătoarea pentru a-i publica studiul, atât de controversat. Cazul a ajuns pe primele pagini ale unor ziare precum *Washington Post*, *The New York Times* și *Boston Globe*. Ca urmare, trei importanți membri ai colegiului științific al editurii engleze și-au înaintat demisia. De abia în 1997, de astă dată la „University of Chicago Press”, lucrarea a putut fi tipărită, devenind, de atunci, una dintre cele mai citite cărți de specialitate dedicate Balcanilor în rândul studenților care studiau antropologia, din lumea întreagă.

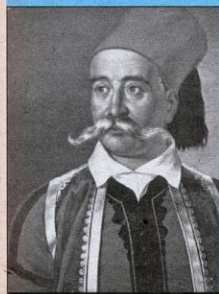
Profesorul Mark Mazower, de la Universitatea din Sussex, o definea ca pe o „importantă și curajoasă operă de pionierat, care oferă o perspectivă asupra întregii problematice a construcției naționale din nordul Greciei”; idee preluată și de faimosul *Library Journal*, care, în paginile de prezentare, o considera o adevărată „declarație de curaj, ce amintește cititorilor că nu poate exista un substitut pentru onestitate și gândire critică”.

Multe națiuni au încercat să-și construiască propria variantă a unui așa-numit „adevăr etnic”. În preajma tulburilor ani ai celui de Al Doilea Război Mondial, Walter Kolarz scria: „Cea mai de seamă învinuire care poate fi adusă ideologiei statelor-națiune nu ar fi aceea că au încercat să dezgroape amintirea evenimentelor și personalităților istorice, ci că au vulgarizat și răstălmăcit istoria... Morții se luptă în numele unor dușmăni naționali din prezent, dar în cele mai multe cazuri este vorba doar despre niște morți imaginari, produse ale fanteziilor contemporane. Adesea, adevărații defuncți nu

au fost figurile eroice pe care le-a celebrat posteritatea.”

Sunt câteva exemple și în ultimele două secole ale istoriei elene. Unul dintre cele mai cunoscute se referă la debutul revoluției din 1821 împotriva otomanilor. „Steagul revoluției – notează un actual site turistic dedicat regiunii Pelopones (www.travelotica.com) – s-a înălțat în apropiere de Kalávryta, la 25 martie 1821, ridicat de către Paleon Patron Ghermanos, arhiepiscopul de Pátara, alături de alți doi conducători de succes ai Greciei din acele timpuri, Mavromihalis și Theodoros Kolokotronis.” Însă, după cum subliniază David Brewer, acest episod este doar pură invenție.

Perioda interbelică s-a dorit a fi punerea în practică, în stil triumfalist, a *Marii Idei* (*Megáli Idhía*), proiectul prin care se preconiza îndepărtarea turcilor din spațiul Asiei Mici și restabilirea unei națiuni bizantine oblăduite dintr-un Istanbul devenit din nou Constantinopol. ■

Mavromihalis

Din perspectiva naționaliștilor greci, diversele regiuni cu amestec lingvistic și cu majoritate non-greacă sunt și astăzi pur și simplu grecești, pentru că, din punct de vedere politic și cultural, ele au aparținut odinioară grecilor. Astfel, albanezii sudici, cuțovlahii din Macedonia și bulgarii din Tracia și Macedonia nu le apar grecilor ca membri ai unei alte națiuni, ci sunt definiți, potrivit terminologiei oficiale, drept „albanofoni”, „vlahofoni” sau „slavofoni”. Aceste

Theodoros Kolokotronis

formule sunt menite să transmită ideea că populațiile denumite astfel aparțin națiunii grecești, folosind un idiom non-grec doar în viața privată. Oricine ar fi tentat să pună la îndoială extinderea arbitrară a conceptului de națiune greacă va fi întâmpinat din nou cu „mărturii ale trecutului”, cum ar fi de pildă rolul extraordinar jucat de bulgari, albanezi și cuțovlahi în Războiul de independență al grecilor. La toate acestea, albanezii și bulgarii ar putea răspunde cu ușurință că strămoșii lor luptau pentru creștinătate, nu pentru greci.

(Walter Kolarz, *Mituri și realități în Europa de Est* – prima apariție: 1946, Polirom, Iași, 2003, p. 191)

MOSCOVA ȚARILOR

MIOARA NANU-POROJAN

Este greu să vorbești despre Moscova, capitala Federației Ruse, cu o populație de circa zece milioane de locuitori, pentru că ea se prezintă în cele mai diferite ipostaze, de multe ori extrem de contrastante.

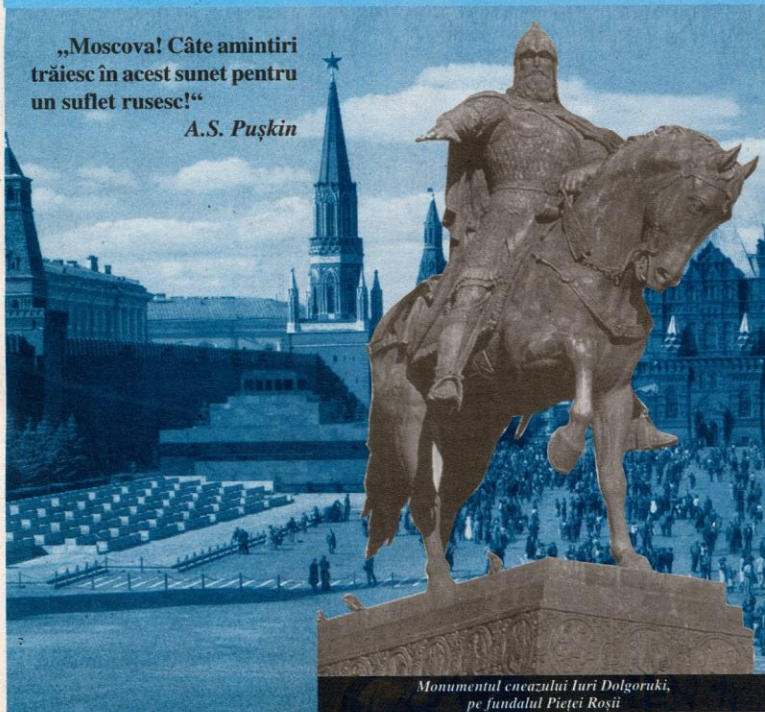
Există o Moscova a trecutului, cu o istorie de 860 ani, și, în același timp, o Moscova sofisticată, modernă, extrem de occidentalizată.

Există o Moscova grăbită, trepidantă, o Moscova a marilor bulevarde și prospecte, în care pulsează o intensă viață administrativă, economică, politică. Forfota orașului, îndeosebi în orele de vârf, cu aglomerația din supermarketuri, din metroul cu stații elegante, adevărate monumente de artă, din autobuze și troleibuze, din pasajele subterane, este fantastică, încât riști să te pierzi într-un furnicar și vacarm greu de imaginat. Aici am avut întotdeauna senzația că sunt o făptură minuscule, ce ar putea fi strivită în orice clipă de neatenție.

Orașul, a cărui primă atestare documentară datează din 1147, a împrumutat acest nume de la râul ce străbate capitala (în slavonă, Moscova înseamnă „umed“).

„Moscova! Câte amintiri trăiesc în acest sunet pentru un suflet rusesc!“

A.S. Pușkin

Monumental cneazului Iuri Dolgoruki,
pe fundalul Pieței Roșii

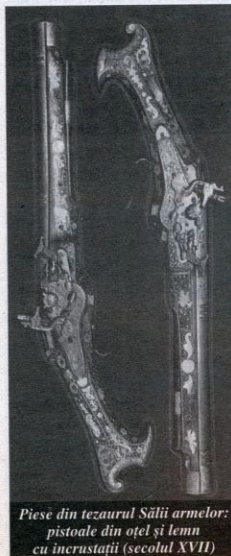
O excursie prin oraș începe întotdeauna cu Kremlinul și Piața Roșie, adică chiar din locul de unde a apărut orașul. Secole de-a rândul, Kremlinul (în traducere, „cetate”, „fortăreață”) a fost punctul nodal, nucleul în jurul căruia a gravitat orașul și, într-un fel sau altul, istoria Rusiei.

Kremlinul poartă amprenta gusturilor pe care le-au avut țarii ruși de-a lungul timpurilor. Așa au ajuns până în zilele noastre ansambluri care îmbină în mod armonios tradițiile artei medievale ruse cu elemente ce provin mai ales din Renașterea italiană. Moscoviții datorează, în bună parte, această reușită simbioză prințesei bizantine Sofia Paleologu, soția țarului Ivan III (1440-1505). Nepoată a lui Constantin XI, ultimul împărat al Bizanțului, țarina Sofia, dorind să pună în practică proiectele monumentale ale ambițiosului soț, ce erau în concordanță cu puterea crescândă a statului moscovit, a apelat la măiestria unor arhitecți italieni de talia lui Aristotel Fioravanti din Bologna, Alevisto Novi din Milano, Aloisio de Carcano, Alviz cel Tânăr. Odată ajunși la Moscova, ei au înțeles că trebuia să țină seama de stilul, tradițiile și gusturile localnicilor. În arhivele din Milano se mai păstrează scrisoarea țarului Ivan III adresată arhitecților italieni prin care le solicita ca, la construirea Kremlinului, aceștia să se inspire din castelul familiei Sforza din Milano (secolul al XIV-lea). Așa se explică înlocuirea vechii construcții a Kremlinului, din piatră albă, de pe timpul lui Dmitri Donskoi, cu cărămidă roșie. Sarcina italienilor nu a fost

deloc ușoară. Urma să proiecteze niște ziduri de apărare solide, folosind cea mai modernă tehnică a momentului, și să studieze bine topografia locurilor, pentru a asigura cea mai bună protecție cetății, având în vedere numeroasele invazii din aceea perioadă.

În stil italian...

Kremlinul are o lungime totală de 2,5 kilometri, o grosime a zidurilor de 4-5 metri și o înălțime de 8-10 metri. Zidurile cele mai înalte sunt cele dinspre Piața Roșie, pentru că aici nu exista un curs natural de apă, care în epocă reprezenta un obstacol ideal în calea năvălirilor dușmane. Meterezele, în formă de coadă de rândunică, asigurau nu numai o apărare mai bună și mai eficientă a cetății, dar erau

Piese din tezaurul Sălii armelor:
pistoale din oțel și lemn
cu incrustații (secolul XVII)

și un element decorativ deosebit.

Dintre cele 19 turnuri, nu-mai cele de pe colțuri sunt mult mai înalte, pentru că trebuiau să răspundă cerințelor de observare și de apărare (Borovițkaia, Troițkaia). Turnul Frolov, care poartă numele de Spasski (Mântuitorul) din secolul al XVII-lea, a fost și este principala poartă de acces în Kremlin. Se spune că la înscăunarea unui nou țar, el trebuia să-și facă apariția și să treacă prin această poartă cu capul descoperit. Din anul 1625, în acest turn a fost instalat un orologiu. Mecanismul lui a trebuit schimbat de mai multe ori. Ultimul a fost oferit în dar în anul 1851 de către frații Butenop. Turnurile mai înalte se termină cu câte o stea roșie. Fabricate inițial din cupru aurit, aceste simboluri ale comunismului nu erau suficiente de roșii și, după părerea lui Stalin, nici prea vizibile. De aceea, în 1937, cu ocazia celei de-a XX-a aniversări a revoluției bolșevice, ele au fost înlocuite cu stele roșii luminoase.

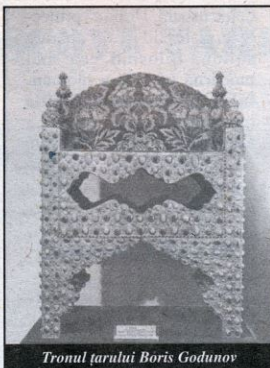
În interiorul Kremlinului, 30 de biserici, dintre cele circa 2.000 câte sunt în Capitală, se întrec în frumusețe. Ele formează „Piața catedralelor”. Cu numeroasele lor cupole aurite, ce se armonizează cu albul imaculat al zidurilor și roșul cetății, sunt de-a dreptul impresionante. Când a vizitat pentru prima dată Kremlinul, George Călinescu a exclamat la intrarea în acest loc încărcat de istorie: „Kremlinul, monument de Renaștere” și a continuat: „la ușa unei biserici vezi pilaștri brodați în cel mai pur stil al Renașterii, o scară exterioră se lasă în etaje blânde ca la Veneția sau Ferrara spre două arcuri încununate cu

frontoane grecești...". Bisericele din interiorul Kremlinului nu se abat însă prea mult de la dogmele privind tipul tradițional al bisericilor rusești. Încercând să găsească explicații plauzibile, G. Călinescu afirma: „Artiștii occidentali au fost deznaturalizați prin forța cerului și a spațiului... ei au suferit o comotie a imaginației. Combătuți de spațiul infinit, agravat de ceață și de zăpadă, au deșirat spre orizont arhitectura civilă a Italiei...”

... și rit bizantin

Dintre aceste locașuri de cult, cea mai importantă este catedrala Uspenski (Adormirea Maicii Domnului). O inscripție gravată în piatră consemnează data nașterii 1491, precum și realizatorul construcției: „Piotr Antonii Solarii”. Ori de câte ori țara a trecut prin clipe grele,perate, aici era adusă, din străvechiul oraș rus Vladimir, icoana Fecioarei Maria. Se spune că ar fi fost pictată de însuși evanghelistul Luca. În popor, este denumită „Înduioșarea”. A fost adusă de la Tarigrad (Constantinopol) în dar cneazului kievlean Iuri Dolgoruki.

Biserica rusă prăznuiește de trei ori pe an această icoană făcătoare de minuni. La 3 iunie, în semn de recunoștință pentru salvarea Capitalei în anul 1521 de atacul lui Mahmet-Ghirei, la 6 iulie, întru aducere aminte de acel 1480, când Moscova a scăpat de invazia lui Ahmet, și la 8 septembrie, pentru a comemora cumpănitul an 1395, când oastea lui Tamerlan amenința cu invazia Capitalei. Marele cneaz Vasili I a pornit cu oastea spre

Tronul țarului Boris Godunov

Kolomna, pentru a fi gata de contraatac. Înțelegând gravitatea situației, el a cerut mitropolitului de Vladimir, Kiprian, icoana făcătoare de minuni. O imensă mulțime de credincioși a venit, la 26 august 1395, pe câmpul numit Kucikovo pentru a întâmpina icoana, ce urma să fie așezată în catedrala Uspenski din Moscova. La scurtă vreme, o știre a făcut înconjurul Capitalei. Tamerlan a renunțat la bătălie, pentru că, se spunea, în acea noapte, el ar fi avut un vis: de pe un munte înalt coborau niște sfinți. Deasupra lor, o femeie în veșminte purpurii plutea prin aer, urmată de o armată nesfârșită. Cum pentru Tamerlan sfinții nu însemnau mare lucru, visul i s-a părut de rău augur și s-a retras, renunțând la luptă. În prezent, icoana se găsește la Galerile de artă „Tretiakov” din Moscova.

În această catedrală a avut loc, pentru prima dată, ceremonia de încoronare a unui țar. La 16 ianuarie 1547, Ivan IV (cel Groaznic) a fost „uns” țar cu un fast ieșit din comun. Pentru ca solemnitatea să fie cât mai deosebită, au fost consultate în prealabil arhivele

și au fost reproduse toate detaliile vechiului rit bizantin.

Aici se află icoana patroneului războinicilor, Sfântul Gheorghe, într-o ipostază mai puțin cunoscută, cu o privire gânditoare, îndreptată spre lumina divină. În pofida trecerii timpului, culorile mai păstrează încă prospețime. Impresionant este și „tronul țarului”, cu incrustații în lemn de mare precizie și finețe, mai ales dacă ținem seama că a fost realizat în anul 1551!

Din 1998, principala biserică ortodoxă din Moscova este Catedrala lui Hristos Mântuitorul. Prin eforturile Patriarhiei ruse, ale autorităților, ca și ale enoriașilor, această catedrală de dimensiuni impresionante, dărmată de bolșevici în 1931, a fost reînălțată pe vechiul amplasament din centrul Capitalei. Arată aidoma celei dărmate, doar materialele din care a fost executată sunt altele, mult mai moderne și mai trainice.

Ouă Fabergé, diamante ale Coroanei...

Continuând vizita prin Kremlin, alături de catedrala Uspenski se află catedrala Buna Vestire (1484-1489), mai modestă ca dimensiuni. Ea a servit drept capelă privată a țarilor. I-au fost aduse multe îmbunătățiri în timpul domniei lui Ivan cel Groaznic: Concepția și realizarea iconostasului aparțin lui Teofan Grecul. Fiind un maestru al formelor monumentale, icoanele centrale „Hristos”, „Maica Domnului” și „Ioan Gură de Aur” au dimensiuni impresionante. Comparativ cu primele sale picturi, se observă o mai mare atenție pe care artistul o

acordă siluetei. Expresia feței sfîntilor este mai liniștită, mai puțin tragică, culorile sunt mai calde, mai vii. Icoana arhanghelului Mihail (considerat apărătorul țarilor ruși) aparține penelului lui Andrei Rubliov.

Clopotnița lui Ivan cel Mare se află în partea dreaptă a „Pieței Catedralelor”. A fost înălțată în mai multe etape. Construită inițial de italianul Marco Bono, în 1505, aceasta avea doar rolul de turn de veghe. Pe timpul lui Boris Godunov, i s-au adăugat noi niveluri, atingând 82 de metri. În interior, 21 de clopote reușesc să ofere, în zilele de sărbătoare, un concert impresionant, solemn și inimitabil.

Tot în interiorul Kremlinului se află fostele locuințe private ale țarilor din Palatul Teremnoi, în care istoria respiră prin toți porii: Sala din față, Anticamera boierilor, Sala crucilor, Salonul ambasadurilor, toate bogat împodobite, atât în interior, cât și în exterior, cu mult aur și argint, cu multe pietre prețioase și semiprețioase, unele ornamente apropiindu-se destul de mult de maniera orientală. G. Călinescu a avut și aici o remarcă: „Vechile apartamente din epoca țarilor moscoviți evocă sensibil stânzele lui Rafael din Vatican, minus frescele...”

În 1851, în apropierea turnului Borovîțkaia, a început construcția noii clădiri a Sălii armelor, după planurile arhitectului francez Constantin Thon. În sălile muzeului sunt expuse arme de foc, armuri de luptă (zale, platoșe, coifuri, scuturi, săbii), obiecte ce au aparținut familiei imperiale sau care au fost primite în dar cu diverse prilejuri, precum cizmele și bastonul lui Petru I,

rochia de încoronare a împărătesei Ecaterina a II-a, diadema cu 175 de briliante și 1.200 de diamante roz a țarinei Elizaveta Alekseevna, soția țarului Alexandru I. Merită amintite colecțiile de pistolete, adevărate opere de artă, cu încrustații și ornamente de sifid și argint, tronul lui Boris Godunov, oferit în dar de șahul Iranului Abbas I, împodobit cu turcoaze, turmaline, perle albe și negre, coiful de gală purtat de țarul Mihail Romanov, numeroase obiecte de cult, lucrări de argintărie, careta „Gondola” (1770), folosită pe timp de vară de Ecaterina a II-a, ca, de altfel, o impresionantă colecție de sănii și carete, obiecte de harnașament bogat decorate cu pietre prețioase, aur și argint, ținuta de gală a țarului de 15 ani Petru II, colecția de ouă de Paști Fabergé.

La loc central se află „șapka lui Monomah”, o lucrare de aurărie orientală datând de la sfârșitul secolului al XIII-lea și care s-a transmis de la un țar la altul în momentul încoronării, Marele ordin al țarului Mihail Romanov (cununa de aur, scepul, însemnul puterii, tolba pentru săgeți).

Potir din 1598, executat de meșterii de la Kremlin

Tot aici pot fi admirate diademele Coroanei, o colecție de pietre prețioase de o deosebită valoare istorică, artistică și materială, pepite de aur și platină unice, precum și șapte dintre cele mai renumite nestemate din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea: vestitul „Orlov” (unul dintre primele patru diademe din lume, de 189,62 carate), cel mai mare safir cu fațete (258,8 carate), cel mai mare diamant plan (7,5 cm pătrați), un smarald de 136,25 carate montate pe diferite obiecte ce au aparținut Curții țariste sau unor nobili ruși. Dintre pepite de aur și platină se remarcă „Marele triumfi” (36,00 kg), găsit în 1842 în Munții Ural, și „Capul calului”.

... și șantiere arheologice

În interiorul Kremlinului este expus „Clopotul rege” (*Țar-kolokol*, 1733-1735), cu o înălțime de 6,15 m și un diametru de 6,5 m. El cântărește 200 de tone. Din cauza incendiului ce a pus în pericol Moscova în anul 1737, clopotul s-a spart și o bucată de circa 13 tone s-a desprins din el. Basoreliefurile ce-l împodobesc înfățișează pe țarul Alexei Mihailovici Romanov și soția sa, țarina Anna Ivanovna.

Tot aici este expus și Țarul tunurilor (*Țar-pușka*), turnat în anul 1586 de meșterul rus Andrei Ciohov. Are dimensiuni impresionante (5 metri lungime, calibrul 890 mm și 40 de tone); el n-a fost folosit vreodată.

În ultimele decenii, în incinta Kremlinului au fost deschise mai multe șantiere arheologice de mare amploare, cu care prilej a fost descoperit, în subteranele Kremlinului, un

număr neobișnuit de mare de tezaure. Prin-te explicațiile posibile ar fi și existența obiceiului de a se pune la adăpost valorile materiale în fața pericolelor majore, cum ar fi invaziile străine sau, poate, rapacitatea autorităților, care i-a determinat pe posesori să-și pună la adăpost averile.

În 1963, în cursul să-păturilor efectuate sub fundamentul Palatului Patri-arhilor, a fost descoperit un tezaur de bijuterii de aur datând din secolul al XIII-lea. Ceva mai târziu (1966, 1969, 1976) trei comori importante prin numărul și valoarea obiectelor (obiecte de argint din secolul al XII-lea, peste 1.000 de copeici de argint de la sfârșitul secolului al XVI-lea, arme bogat împodobite cu aur și pietre prețioase din secolele XV-XVI).

Din Kremlin, se poate intra în Piața Roșie, unde există câteva monumente semnificative din istoria Rusiei. În partea de sud a Pieței, se profilează renumita biserică Vasili Blajenii (1555-1561). Catedrala poartă acest nume pentru că a fost înălțată pe locul unui cimitir unde a fost înmormântat Vasili Blajenii, pentru care Ivan cel Groaznic avea o mare venerație. Țarul a dorit construcția acestei catedrale pentru a „imortaliza acea imensă fericire”, atestată de letopisețe, de a fi scăpat de amenințarea năvălirilor tătare prin victoria asupra hanatului Kazan. Dorința sa era ca noua biserică „să nu semene cu nimic altceva”, să fie un act de „nebie mistică”, „o explozie de voioșie”, un „delir de forme și culori”.

Catedrala Spasski din Kremlin (1680)

Ca în legenda meșterului Manole

Arhitectul acestui „simbol al Rusiei triumfătoare” a fost Barma Iakovlev, supranumit *Postnik*. Așa a fost semnat actul de naștere a ceea ce scriitorul francez de origine rusă Henri Troyat numea „o bazilică extravagantă și sublimă, cu opt cupole inegale, dominate de o piramidă înaltă, al cărei vârf poartă un bulb aurit. Bulbii multicolori dungați, solzoși sau șlefuiți în fațete, străpung cerul. Ai zice că e un coș cu fructe fantastice pregătit pentru masa unui căpăcșun”.

Legenda legată de edificarea acestei catedrale se aseamănă întrucâtva cu legenda Meșterului Manole. Se spune că, din ordinul lui Ivan cel Groaznic, arhitectului bisericii Vasili Blajenii i s-au scos ochii, ca să nu mai poată realiza în altă parte o biserică la fel de frumoasă.

În legătură cu această construcție, există păreri contradictorii. „Cu aeru-i exotic, cu cupolele asemenea unor turbane și bogăția de culori și forme, pare o abatere de la normele de construcție a bisericilor clasice, tradiționale, pentru unii. Pentru alții, această catedrală era menită să inspire

teamă credincioșilor, să le insuflă credința în existența și în caracterul deseori necruțător al forțelor supranaturale care guvernează lumea...”, cum considera Geo Bogza.

În fața ei există un fel de tribună, numită *Lobnoe mesto*, datând din anii '30 ai secolului XVI. Aspectul său actual este datorat renunțării arhitect rus

M. Kazakov (din veacul al XVIII-lea). De aici se citeau decretul țarului, aici se desfășurau ceremoniile solemne și execuțiile publice. Tot aici a fost executat în 1671 Stepan Razin, conducătorul răscoalei țărănești. Aici poporul a fost obligat să asiste în 1698 la execuția publică a „streliților”, condamnați la moarte de țarul Petru I.

Vizavi de turnul Spasski se află monumentul prosperului negustor Kuzma Minin din Nijni-Novgorod și al cneazului Dmitri Pojarski. Monumentul a fost executat de sculptorul I. Martos.

„Cetățeanului Minin și cneazului Pojarski din partea Rusiei recunoscătoare” (1918) stă scris pe soclu, în amintirea vitejiei și patriotismului acestor doi conducători ai unei armate populare care „a salvat independența de stat a Rusiei în 1612 prin alungarea intervențiștilor polonezi din Kremlin și care a marcat încheierea «Vremurilor tulburi»” (*Magazin istoric*, nr. 12/1979).

Din 2005, Duma de Stat a Federației Ruse a declarat 4 noiembrie „Ziua Unității Naționale”, pentru „a aminti tuturor rușilor, indiferent de categoria socială, etnică și religioasă, că sunt o națiune comună, cu o istorie și un viitor comun”. ■

Bătălia de la Turtucaia (1-6 septembrie 1916; toate datele din articol sunt pe stil nou) este un subiect ocolit în istoriografia națională. E mai tentant să vorbești despre succese, înfrângerile fiind mai greu digerabile. Eșecurile fac parte din istorie. Iată de ce, după nouă decenii de la intrarea României în Primul Război Mondial, evenimentele trebuie rememorate în parametri adevărului.

TURTUCAIA

Turtucaia, vedere de ansamblu. Dreapta sus generalul Mihail Aslan

PETRE OTU

Prin Tratatul de pace de la București (10 august 1913), care punea capăt celui de-al doilea război balcanic, României i-a revenit partea de sud a Dobrogei, denumită Cadrilater. În anul următor, guvernul liberal condus de Ion I.C. Brătianu a hotărât fortificarea noii granițe. Planul a fost elaborat de o comisie condusă de generalul Constantin Hârjeu, inspector general al fortificațiilor și comandant al „Cetății București”, iar lucrările s-au încheiat în primăvara anului 1915.

Fortificația propriu-zisă de la Turtucaia era compusă din două aliniamente (linii) de apărare în formă de semicerc, cu extremitățile așezate pe

Dunăre. Aliniamentul principal era situat la 6,5-7 km de liziera orașului și cuprindea 15 centre (puncte întărite), dezvoltarea frontală fiind 28 de km. La 2-3 km de oraș s-a construit un al doilea alinament de rezistență. Lucrările aveau un caracter mai sumar.

Frontul a fost împărțit în trei sectoare, cel de vest, cu numărul 1, Staroselo, fiind cel mai întărit, deoarece se aprecia că inamicul va ataca, foarte probabil, aici. Un rol important era acordat flotei fluviale, care urma să sprijine cu focul artileriei acțiunea trupelor din capul de pod.

La data declanșării ostilităților, în capul de pod de la

Turtucaia se afla dislocată Divizia 17 infanterie, comandată de generalul Constantin Teodorescu. Statul major al diviziei era format din trei ofițeri (un maior și doi căpitani).

Totalul forțelor existente în Turtucaia la jumătatea lunii august 1916 se ridica la 17 batalioane (511 ofițeri, 25.086 trupă, în acest număr intră și forțele fluviale), cu 18.217 puști, 157 de piese de artilerie de diferite calibre (23 dintre ele erau mobile) și 66 de mitraliere. Pe timpul bătăliei au mai fost trimise o serie de unități și subunități, efectivul urcând la 39.000 de oameni.

Exact cum nu ne așteptam

La 28 august 1916, după declarația de război a României adresată doar Imperiului Austro-Ungar, armata română a declanșat operațiile ofensive pe frontul din Carpații Meridionali și Orientali. În aceeași zi, Germania a rupt relațiile cu România, iar la 30 august 1916, Imperiul Otoman a declarat război României. Același gest a fost făcut, la 1 septembrie, de Germania și Bulgaria. Concomitent cu declarația de război, forțe bulgare și germane au trecut la ofensivă, efortul lor fiind îndreptat spre Turtucaia. Totalul efectivelor atacatoare s-a ridicat la aproximativ 30.000 de oameni (29 de batalioane, o companie de pionieri, 4 escadroane de cavalerie, 36 de baterii de artilerie cu 144 guri de foc). Atacul a fost declanșat la 2 septembrie, lovitura principală fiind dată asupra sectorului 2, Daidir, din centrul liniei fortificate, unde a acționat Divizia 4 infanterie bulgară. Replica trupelor române a fost slabă, comandantul acestora mulțumindu-se să-și retragă avanposturile pe linia principală de rezistență.

În zilele de 2 și 3 septembrie atacurile au fost, în general, slabe. Cu toate acestea, pe baza informațiilor eronate primite de la subordonați, generalul Constantin Teo-

dorescu a raportat Armatei III că situația era disperată, șansele de rezistență fiind reduse, din cauza lipsei rezervelor. Generalul Mihail Aslan, comandantul Armatei III, a cerut intervenția trupelor ruse ce se concentră în Dobrogea. Fiind refuzat, a propus Marelui Cartier General (M.C.G.) ca trupele din capul de pod de la Turtucaia să fie retrase spre Silistra. Propunerea nu a fost aprobată, cerându-se trupelor să reziste până la ultimul om. M.C.G. a trimis forțe suplimentare la Turtucaia – 17 batalioane, un divizion de obuziere de 105 mm și un divizion de tunuri de 75 mm –, acestea sosind în capul de pod începând din noaptea de 3-4 septembrie și până în cea următoare, fiind introduse însă succesiv în luptă și fără o minimă familiarizare cu terenul și situația operativă.

Ofensiva generală inamică a început în ziua de marți, 5 septembrie, trupele bulgare concentrându-și efortul asupra sectorului 2, apărat de Regimentul 79 infanterie. Primele atacuri au fost respinse cu pierderi grele din partea româ-

nilor (3/4 din efectivele regimentului, care a și fost trecut în rezervă), inamicul amenințând flancul stâng al sectorului 1, rămas descoperit. Trupele române s-au retras pe cea de a doua linie de rezistență, unde rămân în noaptea de 5 septembrie și în toată ziua următoare. Comandantul Regimentului 36 infanterie, lt.col. S. Nicolicescu, care acționa în sectorul 1, raportează că în ziua de 5 septembrie s-a retras în linia a doua de apărare, numai după ce respinsese zece atacuri ale inamicului. Impresionat, M.C.G. l-a trimis pe maiorul Toma Dumitrescu la Turtucaia să decoreze, în numele regelui Ferdinand, drapelul unității. Dar ajuns la fața locului, maiorul Dumitrescu constată nu numai că regimentul nu luptase eroic, dar mare parte dintre subunitățile sale părăsiseră pozițiile fără luptă. Aflând că fusese dezinformat, generalul C. Teodorescu a dispus ca lt.col. S. Nicolicescu să ia drapelul în mână și să contraatace inamicul în fruntea unității, acțiune încheiată printr-un fiasco, unele subunități fiind preocupate mai ales să-și asigure retragerea pe malul stâng al Dunării.

În dimineața de 6 septembrie 1916, începând cu ora 4.30, artileria bulgaro-germană a executat o violentă pregătire de foc, tirul fiind condus prin observație aeriană de către un dirijabil ridicat deasupra pozițiilor

Tunuri românești în fortificația de la Turtucaia

Locotenent-colonelul Radu Șeinescu, comandantul Regimentului 2 grăniceri, a fost unul dintre ofițerii care și-au făcut datoria în acele momente dramatice

După război, guvernul Alexandru Averescu (1920-1921) a declanșat o anchetă asupra celor întâmplate la Turtucaia. Cu efectuarea ei a fost însărcinată o comisie condusă de generalul Ion Popescu și maiorul în rezervă Camil Demetrescu, prim-președinte al Tribunalului Brăila. Comisia a stat de vorbă cu ofițeri și soldați participanți la lupte, cerându-le rapoarte scrise, a examinat documentele păstrate și a evaluat modul de acțiune al comandanților, al corpului de ofițeri și al trupei. Pe baza studierii activității lor, ofițerii au fost

Sublocotenentul Titus Gh. Buda din Regimentul 34 infanterie, căzut în luptele de la Turtucaia

împărțiți în trei categorii: unii care au fost absolviți de orice vină, alții care urma să fie notați necorespunzător și, trebuia să demisioneze din armată, iar o parte au fost propuși a fi trimiși în fața Consiliului de reformă, în vederea excluderii din corpul ofițeresc.

În mod surprinzător însă, ministrul de Război, generalul Ioan Rășcanu, cu acordul primului ministru Alexandru Averescu, a înaintat un raport regelui Ferdinand, prin care propunea închiderea dosarelor. Greșelile ofițerilor erau transferate asupra comandamentelor, care au dat ordine imprecise, multe neajungând la destinatar. Se arăta că ofițerii care se salvaseră la Turtucaia, mai toți, s-au purtat frumos în timpul luptelor ulterioare, iar cei căzuți prizonieri, după revenirea lor în țară, acționaseră în campania din anul 1919, împotriva regimului comunist din Ungaria. „Ar fi dureros pentru ei și familiile lor și pentru binele oștirii – se afirma în document –, ca acești ofițeri să fie distruși pentru fapte datorate fatalității și împrejurărilor nenorocite, contra cărora omul este imposibil să reziste.”

Cu acest raport, aprobat de regele Ferdinand, dosarul Turtucaia a fost închis, vinovații fiind absolviți de faptele lor.

de luptă. A urmat atacul propriu-zis, trupele române opunând o rezistență inegală. Unele au rămas pe poziție, altele au cedat rapid. La 11.30, generalul Teodorescu a raportat telefonic M.C.G. că situația era disperată și că nu exista nici o speranță de ajutor din partea forțelor de la Silistra. M.C.G. a cerut ca în nici un caz statul major al diviziei să nu cadă prizonier. Generalul Teodorescu a părăsit cetatea la ora 12.00, iar

către ora 13.15, când inamicul era pe punctul să pătrundă în oraș, a trecut, împreună cu statul său major, la Oltenița, la bordul unei vedete a marinei române. Plecarea comandantului de pe câmpul de luptă a generat panică și a diminuat spiritul de rezistență al trupelor. Capul de pod a căzut la ora 16.30, comandantul Brigăzii 18 infanterie, colonelul N. Mărășescu, fiind cel care a cerut adversarului oprirea luptelor.

Pierderile suferite de trupele române au fost însemnate: 28.500 de militari români (480 ofițeri) prizonieri, 7.000 de morți și răniți. Bulgarii au înregistrat 7.950 de oameni, dintre care 35 de ofițeri și 1.438 soldați morți.

Comandantul Diviziei 17 infanterie și subordonații săi au adoptat o conduită pasivă, atât în perioada premergătoare ofensivei inamice, cât mai ales pe timpul luptelor. Nu au efectuat recunoașteri, nu au

pregătit terenul din fața și din interiorul capului de pod și nu au constituit rezervele mobile, în special de artilerie etc. Comandanții de subunități, surprinși de evenimente, au dovedit serioase carențe în exercitarea comenzii, ceea ce a provocat confuzie și derută în rândul trupelor din subordine.

Postul de comandă, la Jockey-Club

Responsabilitatea mare o poartă însă eșaloanele superioare – Marele Cartier General și Armata III – care, insuficient informate despre starea reală, au reacționat cu întârziere, neadecvat. Generalul Mihail Aslan, comandantul Armatei III, a aflat din surse publice despre atacul capului de pod. I s-a imputat că nici măcar nu s-a deplasat la fața locului pentru a vedea care era situația. Comportarea lui în primele zile ale bătăliei a scandalizat pe mulți. I.G. Duca era unul dintre ei: „Generalul Aslan s-a dovedit de o incapacitate și de o lipsă de conștiință scandaloase, juca cărți la Jockey-Club, făcea pe grozavul și spunea imbecilități, spre pildă, că «Turtucaia c'est notre Verdun, qui sy frotte sy pique»” (Turtucaia este Verdunul nostru, cine riscă să atace își asumă consecințele). S-a apărut, spunând că fusese la Jockey-Club să-l întâlnească pe ministrul rus la

București, spre a-i cere ca trupele ruse din Dobrogea să acționeze. Este adevărat că Armata III, comandată de el, se afla dispusă pe un front ce se întindea de la Turnu Severin până la Marea Neagră, Turtucaia fiind doar unul dintre obiectivele de apărare. După declanșarea atacului forțelor bulgare, el propuse M.C.G. ca trupele de la Turtucaia să fie retrase la Silistra, măsură care ar fi dus la evitarea dezastrului. În ciuda acestor fapte însă, generalul Mihail Aslan nu s-a dovedit la înălțimea misiunii, ulterior fiind schimbat din funcție.

M.C.G. a cerut rezistență „până la ultima extremi-

tate”, deși era evident că o asemenea opțiune nu era justificată strategic și putea duce, așa cum s-a și întâmplat, la un dezastru.

În mod cert a existat o relație directă între valoarea comandamentului și rezistența trupelor. Acolo unde comandanții au fost energici, au cunoscut situația și au fost permanent în mijlocul subordonaților, comportarea a fost lăudabilă. În caz contrar, la prima lovitură a artileriei inamice sau la primul contact cu adversarul, plutoanele și companiile au luat-o la fugă. Din păcate, asemenea cazuri au prevalat, ceea ce a făcut ca rezistența să dureze numai 28 de ore. Ana-

lizând cu maximum de responsabilitate cele întâmplate, ținând seama chiar și de refuzul aliatului rus de a coopera, deficiențele actului de conducere au fost cea mai importantă cauză a umiltoarei înfrângeri. Bătălia a fost un lanț de erori condamnabile, pornite de sus și propagate cu repeziciune până jos. Dar chiar și în cazul evitării acestei înfrângeri, campania începută în august 1916 ar fi avut același rezultat. „Turtucaia” ar fi apărut, cu siguranță, în altă zonă a mult prea întinsului front românesc, care, vorba lui I.G. Duca, era un fel de „manta a lui Arvinte”. Ea își avea rădăcinile în lipsa de pregătire a societății și armatei române pentru război, în situația geopolitică și geostrategică a

General-locotenent Ștefan Toșev
comandantul Armatei III bulgare

statului român din acel moment, în evoluțiile politice și militare de pe celelalte teatre de operații (vezi și *Magazin istoric*, nr. 8/2006).

Schimbar cailor din mers

Înfrângerea de la Turtucaia a avut consecințe politice și strategice care și-au pus amprenta pe evoluția războiului. Ea a venit pe fondul entuziasmului general al intrării în război și al euforiei primelor succese de pe frontul carpatic. Înfrângerea, scrie I.G. Duca, a fost „așa de răsunătoare, încât nu numai că anula toate succesele – netăgăduitele succese de la nord –, dar arunca de la început un fel de val de discredit asupra întregii noastre intrări în acțiune”. Constantin Argetoianu este și mai categoric: „Odată cu căderea Turtucaiei au căzut și solzii de pe ochii celor mai mulți, s-a prăbușit întreaga schelărie politică ridicată de regele Carol I, în lunga sa domnie, în jurul statului român.” Opinia publică a avut dintr-o dată revelația nepregătirii noastre de război, înfrângerea punând în evidență „goliciunea oamenilor cărora țara le încredințase soarta ei, aproape fără nici un control”. Vinovatul principal era, în opinia lui C. Argetoianu, „putregaiul nostru politic”.

Extrem de gravă a fost criza produsă la nivelul comandamentului superior al armatei. Sub presiunea emoției generale, la sugestia

primului ministru Ion I.C. Brătianu, regele Ferdinand a convocat, la 16 septembrie 1916, la Periș, un consiliu de război la care au participat comandanții de armate. Soluția la care s-a ajuns și la care au subscris cei prezenți, mai puțin generalul Constantin Prezan, a fost oprirea ofensivei pe frontul de nord și organizarea unei mari acțiuni la sud de Dunăre, pentru nimicirea forțelor bulgaro-germane. Schimbarea planului de campanie a fost o decizie cu urmări nefaste asupra întregului front românesc. Severă cum a fost, înfrângerea de la Turtucaia nu justifică cu nimic pripeala și lipsa de stăpânire de care a dat dovadă Marele Cartier General. Se pierduse o simplă poziție de ordin tactic și chiar dacă trupele inamice se aflau la 60 de kilometri de București, Capitala nu era în pericol, deoarece exista Dunărea, obstacol de valoare strategică (de altfel, adversarul a forțat

fluviul abia la 23 noiembrie 1916, nu la Oltenița, punctul cel mai apropiat de București, ci la Zimnicea).

Modificarea planului de campanie, fără o justificare temeinică, a evidențiat însă divergențele din cadrul Înaltului comandament al armatei române, opțiunile strategice diferite și chiar animozitățile personale în sânul corpului de generali, reflex al disensiunilor de la nivelul clasei politice, situație menținută pe toată durata războiului. ■

Adresa: Str. Miron Costin nr. 19,
Sector 1, București
Tel: 222.53.16; Tel./Fax: 222.53.17
Tel: 223.76.59
E-mail: comenzi@lucman.ro

ISTORIA EGIPTULUI BERNARD LUGAN

De la origini
până în zilele noastre

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ioan Horga, Sorin Șipoș – DE LA „MICA” LA „MAREA EUROPA”. MĂRTURII FRANCEZE DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-LEA ȘI DE LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA DESPRE FRONTIERA RĂSĂRITEANĂ A EUROPEI. STUDII ȘI DOCUMENTE**

Editura Universității din Oradea, Oradea, 2006

● **PERMANENȚA LUI NICOLAE IORGA** (volum omagial coordonat și studiu introductiv de Victor Crăciun și Cezar Dobres)

Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, 2006, 361 pp.

● **Elena Leonte, Ionel Mafteti – O ISTORIE A CULTURII IEȘENE ÎN DATE (1900-2000)**

Editura Princeps Edit, Iași, 627 pp.

● **Minodora Perovici – ISTORIA ROMÂNIEI. ATLAS ȘCOLAR ILUSTRAT**

Editura Corint, București, 206, 72 pp.

● **Marius Mioc – THE ANTI-COMMUNIST ROMANIAN REVOLUTION OF 1989**

Marineasa Publishing House, Timișoara, 2004, 78 pp.

● **Marius Sala – CONTEMPORANII LOR, CONTEMPORANII LUI**

Editura Univers Enciclopedic, București, 2002, 350 pp.

● **Nicolae Chipurici – MEHEDINTIUL FARMACEUTIC DE-A LUNGUL TIMPULUI**

Editura TipoRadical, Drobeta-Turnu Severin, 2005, 223 pp.

● **Mihail Chiriță – BISTRET-DOLJ. DOCUMENTE ȘI ACTE, VOL. II (1811-1989)**

Editura SITECH, Craiova, 2006, 453 pp.

● **AMFITRION**, nr. 2-3/ 2005, 87 pp.

● **LA ABORDAJ!** Culegere de epigrame alcătuite de Nicolae Topor

Editura Casa Ciurea, Slatina, 2006, 36 pp.

● **GLASUL BISERICII** – Revista Sfintei Mitropolii a Munteniei și Dobrogei, Anul LVI, nr. 9-12, septembrie-decembrie 2000, 219 pp.

● **DUMITRU VERDIANU** Editura ARC, Chișinău, 2004, 55 pp.

COLONIȘTII ROMÂNI TIMOCENI DIN CADRILATER

Dr. ION GABRIEL ANDREI

În ultima parte a anului 2004 (26 octombrie) s-au împlinit 80 ani de la începerea colonizării Cadrilaterului (Dobrogea de Sud sau Dobrogea Nouă) cu etnici români proveniți din statele balcanice sud-dunărene. Alături de români originari din România (regățeni, „mocani“), aromâni (macedo-români) și megleno-români, s-au numărat și români timoceni din regiunea Vidinului (Timocul bulgăresc). Aceștia erau numiți adeseori chiar „țărani“, adică de același grai oltenesc-muntenesc cu cei din Țara Românească (spre deosebire de cei de la vest de culmile Carpaților sud-dunăreni, care erau „unguriani“). La îndemnul Societății Românilor din Valea Timocului și Dreapta Dunării „Timoc“, s-au stabilit în localitatea Cusuul din Vale, după ce se refugiaseră din Bulgaria, persecutați de politica de deznaționalizare practică de autoritățile de la Sofia.

Contextul stabilirii locuitorilor din Timocul Bulgăresc în Cadrilater a fost elocvent descris în comunicatul Societății „Timoc“ din 9 ianuarie 1938, dată la care s-a considerat încheiat procesul de colonizare a Dobrogei de Sud. Documentul, redactat de președintele Florea Florescu și secretarul general Petre Ionescu, preciza posibilele motive ale acestei migrații. „O cauză ar fi persecuțiunile politice... Marea majoritate a cusuienilor este venită din cauza pauperității, la care trebuie adăugat curentul viu, născut în favoarea României... N-au avut nici o școală românească în regiunea lor [Ti-

moc], nici o asociație, nici un dascăl sau intelectual, care să aibă curajul să le vorbească în limba lor... Până și cei care n-au fost urmăriți politic au trecut cu barca peste Dunăre, noaptea, cu toată averea în spate și droaia de copii după ei.“

Această situație a intrat în atenția factorilor de conducere de la București, interesați să întărească controlul statului român într-o regiune deosebit de importantă din punct de vedere strategic, prin asigurarea unui cap de pod la sud de Dunăre, ca vârf de lance în penetrarea spre litoralul Mării Negre. Necesitatea unei prezențe etnice românești puterice pe malul drept al Dunării,

pe direcția cea mai scurtă de pătrundere, dinspre sud, spre București, dovedită și de bătălia de la Turtucaia, din 1916, din Primul Război Mondial, a determinat constituirea acestei singure colonii timocene în Cadrilater.

Câteva date statistice

Localitatea Cusuul din Vale, situată pe malul Dunării, la aproximativ 4 km în aval de Turtucaia, controla calea de acces către Silistra și reprezenta punctul de plecare spre interiorul Cadrilaterului.

Noua provincie românească, creată în urma Păcii de

Megleno-români...

la București (10 august 1913), se întindea pe o suprafață de 7.726 kmp. Întărirea elementului etnic românesc s-a realizat, succesiv, printr-o serie de măsuri legislative: Legea pentru organizarea Dobrogei Noi, din 1 aprilie 1914 (ce prevedea că „românii de origine pot dobândi imobile rurale în acest teritoriu”); Legea pentru Expropriere și Împroprietărire, din 17 iulie 1921; Jurnalul (Hotărârea) Consiliului de Miniștri din 3 noiembrie 1922 de împroprietărire a veteranilor de război cu câte 25 hectare, plus 75 hectare în arendă pentru comandanți, pe o fâșie de teren lată de 20 km de-a lungul frontierei (de care au beneficiat 458 persoane); Legea pentru modificarea unor dispozițiuni din cap. VI al Legii din 1 aprilie 1914, elaborată la 22 aprilie 1924. Ultimul act normativ prevedea transformarea sistemului de folosință al pământului, de tip „mirie” (termenul, moștenire din epoca stăpânirii otomane, desemna proprietatea statului), în drept deplin de proprietate asupra a două treimi din loturi, în schimbul cedării unei treimi către statul român (un total de 41.103 hectare),

pusă apoi la dispoziția coloniștilor proveniți din România și de la sud de Dunăre. În fine, Jurnalul Consiliului de Miniștri nr. 1.698, din 13 iunie 1925, întocmit în urma propunerilor inspectorului agricol Max Popovici, a prevăzut alocarea, de către stat, pentru fiecare familie de coloniști, a câte 15 hectare de teren agricol în zonele frontaliere și 10 hectare în interiorul Cadrilaterului, precum și un loc de casă, de 2.000 mp, și unul de izlaz, de 1 hectar.

Astfel, începând cu anul 1922, cu două momente de vârf, în 1927 și 1929, a avut loc colonizarea a 60 de familii de români timoceneni, originari din Timocul Bulgăresc, la Cusuiul din Vale. În februarie 1933, potrivit datelor Serviciului agricol al județului Durostor, acolo locuiau 63 de familii de români timoceneni și 13 familii de români „mocani”. Ulterior, numărul timocenilor a crescut, ajungând, în 1938, la 72 de familii, cu un total de 382 persoane. Ei proveneau din toate cele trei zone ale Timocului Bulgăresc: câmpeni (satele Bălii, Bregova, Racovița), văleni (satele Gomotarț, Stanotârș), pădu-

reni (satele Rabova și Târno-mașița, ultimul trecut, prin Tratatul de pace de la Neuilly sur Seine, din 27 noiembrie 1919, în componența Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor).

Noii locuitori din Cusuiul din Vale nu reprezentau decât o mică parte din numărul total al românilor împroprietăriți în Cadrilater. Conform datelor oferite de un studiu din 1933, când stabilirea coloniștilor se încheiase, în linii mari, în Dobrogea de Sud se aflau 13.669 „gospodării de coloniști”, dintre care 9.013 de români „mocani” și 4.946 de macedo-români, megleno-români și români timoceneni. În județul Durostor, de exemplu, tot la acea dată, dintr-un total de 5.511 de capi de familie de coloniști, se aflau 3.003 de macedo-români, megleno-români și români timoceneni, 2.478 de români „mocani”, 25 grăniceri și 5 români bănașeni refugiați din Banatul Iugoslav. Iar cifrele au continuat să urce, astfel că, în 1938, în întreg Cadrilaterul erau numărate 17.654 familii de coloniști români.

Memoriul Societății „Timoc” adresat ministrului român de Interne la 8 ianuarie 1938 ilustra realitatea acestei prezențe românești: „avem aproape 150 familii de români timoceneni colonizate în Cadrilater, 60 de studenți și peste 100 de elevi la diferite facultăți și școli din țară, plus 120 de intelectuali și alți refugiați, răspândiți în toată țara.”

**E nevoie
de pământ,
dar și de înțelegere**

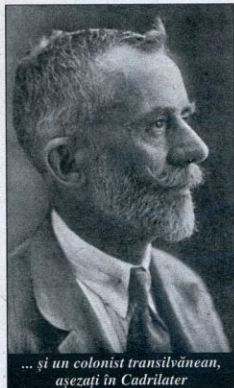
Un alt memoriu redactat de aceeași societate, la 1 februarie 1939, dar adresat ministrului român al Agriculturii și

Domeniilor, evidenția existenței unei a doua grupe de români timoceni la Cusuiul din Vale, respectiv cei care veniseră acolo după ce, anterior, fuseseră colonizați în alte localități: „...un număr de 17 familii de români timoceni care... nu și-au putut găsi încă o definitivă așezare în cadrul colonizărilor.”

Mărturiile aduse de membrii acestei a doua grupe de timoceni, neîmproprietăriți încă cu pământ, dovedesc spiritul de sacrificiu de care au dat dovadă, dar creionează și o posibilă hartă a colonizărilor: „Noi prima dată, în 1929, am venit aici, în Cusui. Spunând că nu este pământ, ne-am dus la Cavgura. Și de acolo am făcut transferare la Chiose Abdi. Am venit pentru că eram departe de rude... Acolo ne-au pus pe frontieră cu loturile amândouă. Și apă nu era. Au venit grănicierii bulgari, că ne aflase că suntem de dincolo... Și după ce văzurăm că ne aflară aia, că suntem din Bulgaria și începură să ne persecute... veniram aici unde nu avem nici până astăzi pământ.”

În ceea ce privește raporturile interetnice, coloniștii timoceni au reușit să depășească inițiala ostilitate a bulgarilor din vechiul Cusui. „Cu vechiul sat sunt raporturi normale. A fost totuși o epocă de neînțelegere, când coloniștii lucrau pământ din treime. Dacă agronomul dădea pământ bun colonistului, bulgarul îi arăta altul rău... Mai era pe urmă și curentul... naționalist. Nu voiau să audă pe bulgari vorbind bulgărește. Dar acum nu se mai ceartă.”

În 1939, Florăa Florescu atrăgea atenția asupra diversității etnice și geografice, nu foarte bine cunoscute de autoritățile de la București. „...Dar totuși țara trebuie cunoscută,

... și un colonist transilvănean, așezat în Cadrilater

studiată... Fiindcă, altfel, riscăm să nu știm că... mulți români sunt pierduți în secime, care-și pot lega firul vieții românești întrerupt abia de 2-3 generații; că mulți români din Cadrilater sunt și ei, într-un fel, pierduți, dar mai ales uitați.

« Ce ești? Întreabă cineva în Cusuiul din Vale din Cadrilater pe un sătean a cărui familie vorbea bulgărește.

— Eu sunt român! »

Era, într-adevăr, român, nu numai el, dar mai mulți: unul prin tată fugit după nu știu ce certuri, de prin Bărăgan; altul, prin bunic, care fugise de

groaza arcanului; altul prin străbunic, care din oier a rămas, căsătorindu-se... Dacă nu căutăm să răpim pe alții pentru a îngroșa rândurile noastre, este inadmisibil să vedem cum alții ne fug din grup...”

Stâlpii Cadrilaterului

Stabilirea timocenilor și a celorlalți români în Cadrilater a reprezentat doar o fațetă a eforturilor depuse de România pentru blocarea iredentismului bulgar asupra întregii Dobroge. Au apărut, astfel, o serie de măsuri politico-diplomatice și militare, sub umbrela Înțelegerii Balcanice, încheiate la 9 februarie 1934 între România, Iugoslavia, Grecia și Turcia.

În cele din urmă însă, controlul României asupra Cadrilaterului nu s-a putut baza decât pe prezența coloniștilor, întrucât instrumentul oferit de Antanta Balcanică s-a dovedit inoperant, Iugoslavia încheind, încă din ianuarie 1937, un „Tratat de prietenie” cu Bulgaria. Cu prilejul reuniunii Consiliului Permanent al Înțelegerii Balcanice, desfășurate la Atena, la 15-18 februarie 1937, premierul iugoslav

Palatul administrativ din Silistra

Gospodărie de bulgari din Dobrogea

Milan Stojadinovici a susținut pe față așa-zisa utilitate a tratatului semnat cu Bulgaria, pretinzând că „pactul nu aduce nici o atingere obligațiilor care decurg din tratatele de alianță încheiate de Iugoslavia cu celelalte state membre ale Înțelegerii Balcanice” și că „pactul bulgaro-iugoslav nu constituie decât un instrument de pace în Balcani”.

În tot acest timp, politica asimilaționistă și discriminatorie a autorităților de la Sofia îndreptată împotriva românilor timoceni continua nestingherită. Prilej de nouă luare de atitudine din partea Societății românești, „Timoc”, cu ocazia Adunării Generale, din 10 aprilie 1938.

Subliniind înrăutățirea situației „fraților noștri din Bulgaria... atât din cauza persecuțiilor și prigoanei la care sunt supuși de statul vecin, cât și din cauza lipsei totale de școli și biserici românești”, adunarea a întocmit un memoriu prin care solicita, punctual, următoarele: „1. Să înceteze imediat prigoana dezlănțuită contra elementului românesc din Bulgaria, lăsând oamenii să-și ducă liber viața lor

tradițională românească. 2. Să li se deschidă un număr de școli românești, proporțional cu numărul școlilor minorității bulgare din România, sau... să se introducă în școlile actualmente existente de stat, la fața locului, ore de limba, geografia și istoria română. 3. Bisericilor, fiind clădite și întreținute de populația românească de secole, să li se numească preoți români, care să fie lăsați să slujească în limba română... 4. Înființarea unei episcopii ortodoxe [române] la Vidin, sub a cărei jurisdicție canonică să fie supusă biserica românilor din Bulgaria. 5. Să se lase liberă intrarea și răspândirea printre populația românească din Bulgaria a cărților, revistelor și ziarelor românești ce i se trimit din țară. 6. Să li se dea dreptul și românilor din Bulgaria, așa cum îl au bulgarii din România, de a-și edita cărți, reviste și ziare în limba română și a lăsa libera lor răspândire în masele românilor de acolo, precum și de a se organiza în societăți culturale românești. 7. Să se lase liberă înapoierea studenților și elevilor timoceni care își fac studiile în țară, când se

duc vara și în vacanța Paștelui și a Crăciunului acasă, spre a-și petrece aceste vacanțe în sânul familiilor lor, precum și libera lor întoarcere la școli.”

Dunărea ce a „deșteptat pofte”

Importanța permanenței românești pe ambele maluri ale Dunării a fost subliniată și de Simion Mehedinți care, în 1939, în preziua izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial, atrăgea atenția: „tocmai pentru că este o cale de apă atât de lesnicioasă, Dunărea a deșteptat pofte mari și e azi în mare primejdie de a fi robită numai în folosul unora sau chiar a *unui* singur. Primejdiile pentru Dunăre sunt acestea: întâi, *războiul total*... Lenin și urmașii săi au pus înaintea o altă lozincă: *războiul veșnic* tuturor, până ce vor primi în țara lor comunismul.

Drama schimbului de populații dintre cele două state, după Tratatul de la Craiova, din 7 septembrie 1940, prin care Cadrilatul revenea Bulgariei, când cei aproximativ 130.000 români din Cadrilatul, coloniști și membri ai administrației, au fost nevoiți să se refugieze în România Mică, trebuie să constituie un subiect de reflecție de permanentă actualitate.

Astăzi, România și Bulgaria se pregătesc pentru depășirea barierelor frontaliere și a deosebirilor de mentalități, odată cu apropierea datei aderării la Uniunea Europeană. Intrarea în Casa comună europeană a celor două țări aduce și chestiunea Cadrilaterului în parametrii normalității. ■

Clădirea Prefecturii Poliției Capitalei din Calea Victoriei, așa cum arăta la începutul secolului al XX-lea

TITU MAIORESCU URMĂRIT DE POLIȚIA DE SIGURANȚĂ

FLORIN N. ȘINCA

În primăvara anului 1915, scena politică românească era dominată de preocupările privind intrarea țării în războiul mondial care începuse la 15 iulie 1914. Consiliul de Coroană din 21 august același an hotărâse ca România să adopte o atitudine de neutralitate (Magazin istoric, nr. 6/1973, 12/1983).

Guvernul liberal condus de I.I.C. Brătianu pregătea momentul prielnic pentru intrarea în conflict alături de forțele Antantei. Partizanii aderării la tabăra Puterilor Centrale acționau pentru a determina luarea unei decizii în favoarea Triplei Alianțe. Mișcările lor, întâlniri, consfătuiri, diferite alte contacte ș.a., după cum relevă și documente recent date în cercetare la Arhivele Naționale, erau atent supravegheate de autorități.

Printre cei urmăriți de Poliția de Siguranță, din cadrul Prefecturii Capitalei, s-a aflat și Titu Maiorescu (1840-1917), convins susținător al alianței cu Puterile Centrale, la fel ca și P.P. Carp, Al. Măghiloman sau Constantin Stere (Magazin istoric, nr. 8/2006).

Supravegherea s-a efectuat în perioada 2-18 martie 1915, agenții executându-și misiunea în trei schimburi, în unele zile asigurând o urmărire 24 din 24 de ore. În perioada în care s-a desfășurat urmărirea, ministru de Interne era Vasile G. Moțun, iar prefect al Poliției Capitalei, Gheorghe Corbescu.

Agenții de filaj au ținut sub observație mai ales imobilul de domiciliu al politicianului, au căutat informații, au stabilit

ceea ce era esențial pentru acțiune: întâlnirea cu reprezentanții Puterilor Centrale. Unele informații sunt laconice. Altele, agenții, deosebit de zeloși, notează și cele mai neesențiale detalii: de pildă, faptul că Titu Maiorescu a cumpărat două portocale de la un oltean. De asemenea, frapantă regularitatea cu care acesta stingea lumina în fiecare seară, de obicei la ora 22.00.

Dar iată ce înregistrau

agenții „Biuroului de Cercetări” din cadrul Prefecturii Poliției București.

2 martie. Domnul Titu Maiorescu domiciliază [în] str. General Lahovari no.7 la familia Madam Bengescu. La ora 10 dimineața dl. Titu Maiorescu a plecat de acasă cu trăsura no. 464 și nu s-a înapoiat nici până la ora 1 și jumătate p.m.

3 martie. Având în urmărire pe dl. Titu Maiorescu de la ora 1 p.m. și până la ora 6

p.m., comunic: La ora 3 și un sfert a eșit în oraș cu trăsura nr. 764 și s-a înapoiat la ora 4, la ora 4.10 tot cu aceeași trăsură a eșit din nou în oraș, [iar] până la ora 6 nu s-a înapoiat.

4 martie. [Între orele] 9-1 [13] n-a eșit nicăeri, n-a venit nici o persoană. La ora 5 și jumătate p.m. a eșit în oraș pe jos, a luat-o pe str. g-ral Lahovari și în dreptu[l] grădini[i] Leonei [Icoanei, probabil] găsind o trăsură s-a suiat în ea, n-am putut lua numărul fiind prea departe de el.

5 martie. [De dimineață, agenții au stabilit că Titu Maiorescu nu a părăsit domiciliul.] La ora 3.35 [p.m.] a eșit pe jos, a mers pe str. Viilor, Popa Kițu, Teilor, Batiște, Rotari, General Lahovari și la ora 4 și un sfert s-a înapoiat acasă. Până la ora 6 și jumătate n-a mai eșit și nici nu a venit nimeni la d-sa.

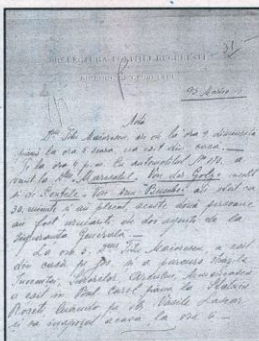
6 martie. La ora 5 a eșit pe jos a mers pe str. Viilor, Păcii, Rotari, Sălciilor, Teilor, Viitor și la ora 6 s-a înapoiat acasă, nu l-a vizitat nimeni. La 10 noaptea s-a stins lumina.

7 martie. La ora 3 a venit la d-sa o doamnă cam în etate cu o trăsură de casă și l-a luat în oraș și până la ora 6 nu s-a înapoiat acasă. La 10 s-a stins lumina.

8 martie. [Toată ziua Maiorescu nu a ieșit de acasă, iar la ora 22.00 s-a constatat stingerea luminii.]

9 martie. Având în urmărire pe dl. Titu Maiorescu de la ora 1 p.m. și până la ora 6 și jumătate p.m. comunic: La ora 5 a eșit din casă a luat-o pe str. G-ral Lahovari, Camtoti, Romană și a intrat la no. 147 unde domiciliază d-na Lăzărescu pensionară și rudă cu d-sa și la ora 6.20 s-a înapoiat acasă.

10 martie. [La ora 09.30 Titu Maiorescu a fost vizitat de Dimitrie S. Nenitescu, fost

Notă a Poliției Capitalei datată 15 martie 1915, care atestă monitorizarea lui Titu Maiorescu

ministru al Industriei și Comerțului în guvernul P.P. Carp (1910-1912) și în primul guvern Maiorescu (28 martie-14 octombrie 1912), precum și de un domn în vârstă, neidentificat de polițiști. Ambii au plecat după o oră. Agentul care efectua supravegherea imobilului îi cunoștea calitatea de fost ministru a lui Nenitescu. Tot în această zi, Titu Maiorescu a ieșit la orele 16.00, a urcat în trăsura nr. 799, deplasându-se la o adresă necunoscută, iar până la ora 06.00 (a doua zi, 11 martie), nu s-a mai întors.]

11 martie. La ora 3 [15.00] a eșit în oraș pe jos, a mers pe str. Viilor, Popa Kițu, Rotari, Batiște unde a luat o trăsură și s-a înapoiat acasă cu trăsura no. 607. Întrebând birjarul de unde vine mi-a spus că de la Capșa.

12 martie. [Maiorescu a plecat la ora 10 dimineața, a mers la un tinichigiu de pe str. Icoanei, iar în drumul de întoarcere spre casă a cumpărat de la un oltean două portocale. A ieșit din nou la 16.35 pentru a merge la un local, „Făgădău”, din strada Romană colț cu Teilor, unde era și o stație de trăsuri, s-a

reîntors la 17.20, iar la 22.00, ca de fiecare dată, s-a stins lumina.]

13 martie. Având în urmărire pe dl. Titu Maiorescu de la ora 9 a.m. și până la ora 8 seara comunic: La ora 10.10 a.m. a eșit în oraș cu trăsura no. 1.008 și după afirmațiile birjarului a fost în str. Romană 147 de unde a luat o damă, au făcut o plimbare până la Cotroceni și la ora 11.20 la [sic!] adus acasă. La ora 4.10 a eșit pe jos, a mers în str. Romană 147 de unde a eșit după 10 minute însoțit de o doamnă, au mers până la „Făgădău”, de unde au luat trăsura no. 958 făcând aceeași plimbare ca și de dimineață. La ora 6.40 a venit acasă.

14 martie. [Titu Maiorescu a stat acasă toată ziua.]

15 martie. Pe la ora 4 p.m. cu automobilul no. 170 a venit la d-lui mareșalul Van der Goltz însoțit și de contele Von dem Busche [subl. ns.]. Au stat ca 30 minute și au plecat, aceste două persoane au fost urmărite de cei doi agenți de la Siguranța Generală. La ora 5 dl. Titu Maiorescu a eșit din casă pe jos și a parcurs străzile Inocenței, Surorilor, Arcului, Armenească, a eșit în b-dul Carol până la statuia Rosetti luând-o pe str. Vasile Lascăr și s-a înapoiat acasă la ora 6. De la această oră n-a mai eșit nicăeri. La ora 10 s-a stins lumina.

[La 16 martie, Titu Maiorescu a plecat de acasă la ora 15.30 și a revenit la 18.00. Deoarece nu a mai ieșit (ori nu a fost observat) în următoarele două zile, la 18 martie 1915 supravegherea s-a încheiat.

Scopul acțiunii fusese totuși atins. Agenții Prefecturii Poliției Capitalei își îndepliniseră misiunea încredințată: Maiorescu se întâlnea cu oamenii Puterilor Centrale.] ■

La 17/29 aprilie 1880, Parlamentul a votat legea de înființare a Băncii Naționale a României. În conformitate cu primul Regulament de ordine interioară, intrat în vigoare în luna decembrie 1880, Banca Națională a României avea șapte servicii, primul menționat fiind Secretariatul general.

ARHIVA ISTORICĂ A BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

MIHAELA TONE, BRÂNDUȘA COSTACHE

Serviciul secretariat a avut încă de la înființarea Băncii Centrale atribuții importante, pe care le vom menționa în continuare întocmai cum apar în primele statute și regulamente ale instituției: pregătirea documentelor necesare dezbaterilor Consiliului de administrație. Înaintea deschiderii ședințelor Consiliului, la Serviciul secretariat se adunau toate actele și documentele referitoare la chestiunile puse în deliberarea acestuia. De asemenea, tot aici se pregăteau referatele prin care Consiliul era informat în legătură cu problemele asupra

căroră urma să se pronunțe. Alte atribuții erau: lichidarea cheltuielilor bugetare; conservarea „Arhivelor generale” ale Băncii; „instrucțiunea afacerilor” privind întregul personal; „centralizarea lucrărilor relative la inspecțiuni”; negocierea tratelor și remizelor și conservarea lor; copierea în registre de copii speciale a corespondenței Băncii; distribuirea către „capii de servicii a unui îndoit exemplar de dispozițiunile luate de Consiliu privitoare la serviciile lor”.

La cabinetul secretarului general era deschisă, pregătită

și expedită corespondența Băncii, iar conceptul scrisorilor importante era prezentat spre aprobare guvernatorului. Înaintea deschiderii ședințelor Consiliului de administrație, la Serviciul secretariat se adunau toate actele și documentele referitoare la chestiunile puse în deliberarea Consiliului. De asemenea, tot aici se pregăteau referatele prin care Consiliul era informat în legătură cu problemele asupra căroră urma să se pronunțe.

Prin înființarea serviciilor Economat, Întreținere și Relațiuni cu străinătatea, unele

Arhiva Băncii Naționale a României dispune astăzi de dotări care nu-și au egalul în nici o altă instituție de profil din țară

dintre atribuțiile Secretariatului, ca de exemplu corespondența străină, cecurile asupra străinătății, avizele, cumpărările de trate și remize și, mai cu seamă, corespondența pentru efecte spre încasare, română și străină, au trecut asupra acestor noi structuri.

În anii '30, în cadrul Serviciului secretariat funcționau 11 secțiuni sau birouri conduse de secretarul general și de doi șefi principali de serviciu. Cum organizarea și atribuțiile lor sunt puțin cunoscute publicului, le vom prezenta pe scurt înainte de a ne ocupa de arhivă.

Secțiunea Consiliului avea 19 funcționari. Dintre aceștia, unul îndeplinea funcția de șef de cabinet al guvernatorului. Secțiunea se ocupa de lucrările Comitetului executiv și de cele ale Consiliului de administrație, respectiv pregătirea tuturor materialelor, revizui-

rea referatelor, redactarea procesului-verbal. La ora 11 a fiecărei zile de ședință, Secțiunea Consiliului prezenta secretarului general, iar acesta guvernatorului lucrările, referatele și ordinea de zi a Comitetului executiv. După fiecare ședință a Comitetului, Secțiunea Consiliului expedia rezoluțiile serviciilor de resort spre executare. Tot la Secțiunea Consiliului se țineau fișele personale ale membrilor Comitetului

de administrație și statele de plată a jetoanelor de prezență la ședințe a cenzorilor și a membrilor Comitetului de scont. De asemenea, la această secțiune se întocmeau toate lucrările legate de ajutoarele acordate de Bancă: bonurile de plată; ordinele de plată pentru sedii și pentru străinătate; registrele de partizi pentru societăți, școli, biserici; registrele alfabetice pentru ajutoarele acordate particularilor; registrele pentru ajutoarele acordate Casei Regale; evidența ajutoarelor date din „Fondul Cultura”; evidența ajutoarelor excepționale pentru copiii majori care urmau cursuri în străinătate; registrele pentru ajutoarele acordate și pentru cele respinse.

Secțiunea corespondenței române dispunea de patru funcționari. Lucrările acestui birou erau în strânsă legătură

cu cele ale serviciilor Contabilității, Casieriei și ale Secțiunii incasso. Corespondența întocmită și expedită privea operațiunile în conturi curente, viramentele, decontarea valorilor efectelor remise spre încasare etc.

Secțiunea incasso (cinci funcționari) primea efecte interne spre încasare și efecte externe de la diverse bănci străine. După 1920, activitatea principală a acestei secțiuni era reprezentată de operațiunile cu Casa de Compensații. Mai târziu, aceste operațiuni au fost transferate Serviciului contabilitate.

Secțiunea plăți și informațiuni (trei funcționari) primea corespondența locală și telegramele, pe care le expedia serviciilor din Bancă, primea și remitea chitanțele ordinelor de plată executate în sediile băncii, elibera extrasele de conturi ale Serviciului trezoreriei publice, informa publicul și îl îndruma spre serviciile de resort. În 1930, s-au primit aici aproximativ 6.000 de ordine de plată asupra sediilor, iar în 1931 aproximativ 9.000. Funcționarii acestei secțiuni rezolvau, fiecare, în medie, aproximativ 30 de scrisori pe zi.

Secțiunea titluri, cu cinci funcționari, se ocupa de executarea ordinelor de cumpărări și de vânzări de efecte publice primite de la sediile Băncii, precum și de la autorități sau particulari din țară sau străinătate. Efectua executarea silită a contractelor de împrumut și înlocuirea titlurilor ieșite la

sortii. Realiza plasamentele fondurilor proprii ale Băncii, recuponarea titlurilor aflate în sedii sau primite din străinătate, verificarea taloanelor primite, recepționarea, verificarea și repartizarea foilor de cupoane, confecționarea, expedierea și avizarea grupurilor. De asemenea, se ocupa cu acordarea și preschimbarea de împrumuturi și deschideri de credite pentru efecte publice la sediile Băncii, întocmirea corespondenței cu străinătatea privitoare la operațiunile de administrare a depozitelor libere aflate la Bancă, respectiv constituiri sau retrageri de depozite, încasări de cupoane și titluri, înlocuiri, vânzări, cumpărări, recuponări și preschimbări, remiteri de extrase de cont.

Secțiunea cumpărări de aur, împrumuturi pentru case, comenzi de materiale, românii din America și lichidarea Băncii Austro-Ungare (cinci funcționari) se ocupa de lucrări de ordin statistic, cu un caracter ocazional. În timp, atribuțiile acestei secțiuni au fost trecute la Casieria centrală și la serviciile Contabilitate, Economat, Contencios și Relațiuni cu străinătatea.

Registratura generală (trei funcționari) înregistra toată corespondența primită, pe care o trimitea apoi serviciilor, ca și pe cea ieșită. În anul 1932, au fost înregistrate 157.430 de scrisori și au fost expediate 82.518.

Secțiunea sucursale și agenții (20 de funcționari) întocmea și urmărea corespondența cu sediile Băncii în strănsă legătură cu toate celelalte

servicii din centrală, dar mai ales cu serviciile Contabilitate și Casierie. Pregătea și prezenta Comitetului executiv bugetul sediilor și toate problemele legate de activitatea acestora. Înainte de 1916, pentru cele 34 de sedii ale Băncii Centrale, lucrau la această secțiune opt funcționari, iar în 1932, pentru cele 70 de sedii, numărul lor ajunsese la 20.

Secțiunea personal și buget (12 funcționari) se ocupa de pregătirea și aplicarea bugetului de cheltuieli în centrala B.N.R., plata salariilor, evidența personalului, întocmirea anualelor, asistența personalului și a pensionarilor Băncii, împrumuturi, concedii, garanții, studii statistice. Ulterior, lucrările acestei secțiuni au fost preluate de Serviciul personal și buget.

In sfârșit, ultima era Secțiunea Arhivei generale. Organizarea acesteia datează de la începuturile Băncii Naționale a României.

Cele mai vechi registre de evidență a arhivei sunt din anul 1900, dar ele cuprind și documente din perioada 1891-1893. Documentele erau ordonate în dosare, pe corespondenți. Până în anul 1916, numărul acestora era de 13.863. În dreptul multora dintre ele apare însă mențiunea „scos pentru distrugere”.

Prima clasificare a documentelor create în Bancă o regăsim în *Instrucțiuni pentru sucursalele și agențele Băncii*, întocmite în anul 1911 și semnate de guvernatorul Anton Carp și de secretarul general I.G. Bibicescu. Instrucțiunile precizează că toată corespondența primită și actele Băncii se grupează în mai multe categorii de dosare, după cum urmează: dosar pentru corespondența confidențială, specială, rapoarte etc.; dosar pentru „notele de informațiuni” la scont cerute și primite; dosar cu circularele administrației centrale privitoare la personal; dosar de corespondență între admi-

Sala de consiliu din palatul vechi

Palatul vechi al B.N.R.,
vedere dinspre strada Lipsani

nistrația centrală și sedii, precum și între sedii; dosar cu acte justificative de casă și borderouri de cupoane scontate etc.; dosar cu borderourile fiecărui prezentator la scont; dosar pentru toate celelalte acte.

Documentul citat amintește că toate actele din dosare vor fi numerotate, iar la sfârșitul fiecărui dosar se va arăta câte acte cuprinde. Toate dosarele primeau pe copertă o etichetă în care se arăta conținutul lor, data când au fost create și cea când au fost încheiate. Dosarele urma să fie grupate în arhivă pe ani și trecute într-un registru-repertoriu.

În vederea punerii la adăpost a arhivei generale a centralei B.N.R., în cursul Primului Război Mondial, documentele au fost transportate în refugiu la Iași. Potrivit unor scrisori circulare emise de conducerea instituției, în

anii 1916-1917, arhiva curentă a sucursalelor și agențiilor din țară a fost în parte evacuată, o altă parte, așa cum precizau instrucțiunile, urma să fie închisă în tezaurele sedilor locale, iar cheile trebuia încredințate funcționarului însărcinat cu paza.

Arhiva Centralei Băncii Naționale a

României a fost trimisă la Moscova concomitent cu tezaurul băncii. O parte dintre aceste valori au fost restituite în cursul perioadei interbelice. La 16 iunie 1935, au sosit în Gara Obor din București 17 vagoane, care cuprindeau lăzi în greutate de 127.584 kg. Dintre acestea, Băncii îi aparțineau 213 lăzi. Potrivit mărturiilor contemporane, toate lăzile primite erau răvășite. În general, s-au restituit documente fără prea mare valoare. Printre arhivele înapoiate se numărau cele ale unor servicii din centrala B.N.R. precum: Scont, Contabilitatea biletelor, Contabilitatea generală, Depozite etc.

Perioada interbelică ne oferă mai multe informații legate de conținutul și organizarea arhivei Băncii. Conducerea arată mai multă atenție păstrării și selecționării

documentelor de arhivă atât la sediul central, cât și la sediile din teritoriu. Astfel, pentru ca arhiva adunată de-a lungul timpului să nu incomodeze, printr-o circulară din 4 aprilie 1931 se accepta distrugerea în parte a documentelor. Conform circulei amintite, din perioada de la înființarea unui sediu până în 1916, se puteau elimina mai multe categorii de documente, iar pentru perioada 1916-1928 se accepta doar eliminarea colecțiilor de ziare și a unor „situații diverse”.

Totodată, se menționa că se exceptează de la „desființare”: corespondența cu autoritățile; documentele și dosarele privind imobilele Băncii; documentele privind personalul; documentele confidențiale „și toate actele ce ar putea avea vreo importanță specială pentru bancă”.

Pe lângă aceasta, în documentele vremii se menționează că se impunea întocmirea de inventare cu ceea ce se păstrează și ceea ce urmează a fi selecționat. Câțiva ani mai târziu, grija pentru arhivele din teritoriu rămâne constantă. În 1938, centrala solicita sediilor informații privind categoriile de documente pe care le dețineau, ce dosare erau propuse spre desființare, precum și locul unde se aflau acestea.

Arhiva B.N.R. păstra în anul 1937 documente din 1880 până la momentul respectiv. De la 19 noiembrie 1916, în registrele de evidență numerotarea dosarelor începea de la

numărul 1, până în 1935 ajungându-se la numărul 13.601.

În arhiva generală lucrau la vremea respectivă: un șef al secțiunii; un ajutor; 4-5 funcționari; 2 uşieri.

Păstrarea integrității fondului de documente ținea și de respectarea regulilor de organizare specifice activității arhivistice. O circulară din anul 1937 menționa următoarele: „Vă rugăm a ne trimite cât mai neîntârziat o listă de toate dosarele făcând parte din arhiva generală a Băncii, urmând ca totodată să ne înapoiati pe acelea primite și de care nu vă mai folosiți, pentru a fi plasate în ordine. Pe viitor, orice dosar va fi eliberat din arhiva generală numai contra unei fișe semnate și care va înlocui dosarul remis. Totodată, vă rugăm ca dosarele ce primiți și de care vă folosiți să ni se înapoieze în timpul cel mai scurt cu putință”.

Vorbind despre respectarea regulilor de organizare specifice activității arhivistice, trebuie menționat că acestea erau stabilite, la nivel național, de către Arhivele Statului, instituția specializată în îndrumarea activității de organizare, conservare și folosire a arhivelor de la toți creatorii din țară. Deși preocupări pentru păstrarea documentelor au existat din cele mai îndepărtate timpuri, Arhivele Statului, astăzi Arhivele Naționale ale României, au luat ființă la 1 mai 1831 la București și la 1 ianuarie 1832 la Iași. Reformele care au urmat Unirii Principatelor s-au răsfrânt și asupra organizării acestei

instituții, concretizându-se în înființarea la București, în anul 1862, a Direcțiunii Generale a Arhivelor Statului și la Iași a unei Arhive-sucursale.

În arhiva B.N.R. s-au păstrat mai multe documente referitoare la relația ce a existat între Direcțiunea Generală a Arhivelor Statului și Banca Centrală. Dintre acestea, semnalăm corespondența purtată în luna martie 1920 între profesorul Dimitre Onciul, directorul general al Arhivelor, și Ioan G. Bibicescu, guvernatorul B.N.R. Corespondența ce amintea o donație de documente făcută de Bancă Arhivelor Statului.

Revenind la Arhiva generală a B.N.R., trebuie menționat că aceasta a cunoscut, începând din anul 1936, mutări și transformări succesive. A fost transferată în diverse subsoluri, poduri, imobile și adăposturi. La fiecare mutare dosarele au fost cărate în saci, fără a fi așezate în ordine. Sălile în care erau adăpostite erau adesea improprii pentru desfășurarea

activității personalului de arhivă.

O situație de la 15 ianuarie 1939 menționa că arhiva era depozitată în: subsolul Teatrului Modern, din vecinătatea palatului Băncii, în podul B.N.R. și la servicii, având în total circa 452 mc de documente și fiind structurată pe creatori, respectiv pe serviciile băncii (Casierie, Contabilitatea generală, Economat, Scont, Secretariat, Studii, Titluri, Viramente).

În același an, 1939, imobilul Teatrului Modern a fost dărâmat, iar arhiva din subsolul său a fost mutată într-o clădire din str. Lahovary. Ulterior, în anul 1940, arhiva Băncii a fost încă o dată mutată în imobilul din str. Doamnei nr. 2.

Declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial i-a determinat pe conducătorii țării să adopte mai multe măsuri referitoare la protecția valorilor. Marele Stat Major al armatei române a solicitat, încă din 1943, evacuarea obiectelor de artă, a picturilor

Baile Herculane au fost locația preferată pentru evacuarea arhivei în timpul celui de Al Doilea Război Mondial

Birou de schimb monetar

și a valorilor de tot felul, inclusiv a arhivelor. Pentru punerea în aplicare a acestor hotărâri, serviciile din centrala B.N.R. au alcătuit o listă cu dosarele din arhivele proprii, care prezentau deosebită importanță, dar de care se puteau dispensa în activitatea curentă, în vederea evacuării lor.

În luna februarie 1943, au fost evacuate la Govora arhivele solicitate doar ocazional. Restul documentelor, pentru a fi ferite de bombardamentele aeriene, au fost triate și depozitate în București, în locații diferite. Arhiva folosită mai rar a fost depozitată în subsolul palatului nou al B.N.R.; arhiva necesară lucrărilor curente în subsolul imobilului Marmarosch Blank. Un document al vremii menționează: „Prin aceste trei categorii de depozitări (la Govora și două locații în centrală) s-a asigurat posibilitatea de reconstituire a registrelor, depozitelor și valorilor etc., în afară de punerea în siguranță contra bombardamentelor a registrelor zil-

nice, pe timpul când nu se lucrează; asigurare care se realizează prin depozitarea lor, în mod permanent, în subsolurile imobilelor respectivelor servicii.”

La începutul anului 1944, când apropierea frontului de granițele României devenea o realitate din ce în ce mai dureroasă, s-a discutat necesitatea evacuării celorlalte valori ale Băncii, inclusiv a arhivei de la sediile din Moldova și din centrală. În acest scop, se preconiza mutarea, într-o primă fază, a arhivei create în perioada 1934-1943, în ultimul moment urmând să fie evacuate documentele utilizate în activitatea zilnică.

Pentru adăpostirea arhivelor evacuate s-au luat în considerare mai multe spații disponibile la Craiova, Târgu Jiu, Caracal, Râmnicu Vâlcea și Băile Herculane. Această ultimă locație a fost preferată celorlalte. La 22 ianuarie 1944, a fost depusă la Băile Herculane, în vila „Livia”, arhiva din sedii. Ulterior, în

martie același an, a fost evacuată tot la Herculane și arhiva serviciilor din administrația centrală. Aceste depozite de arhivă au revenit în București la 16 martie 1945.

În anul 1946, arhiva a fost adusă din diferite imobile în subsolul I din palatul nou. Spațiul era însă impropriu, deoarece lucrările de construcție nu erau încheiate, urmând să fie amenajate instalațiile de apă, încălzire și ventilație. În aceste condiții, o parte dintre dosare și registre erau așezate pe jos, în grămezi, neordonate sau puse în lăzi fără nici o evidență.

Tot în anul 1946, se considera necesară reorganizarea secțiunii arhivei generale în cadrul Secretariatului general. Se argumenta că arhiva „ar umple un gol în organizarea Băncii și față de celelalte servicii, instituții și persoane din afara Băncii care cer lămuriri sau răspunsuri la diferite operațiuni mai vechi”.

Personalul secțiunii arhivei generale urma să fie format din: un șef al secțiunii; 4 funcționari; un legător; un om de serviciu.

Cunoscând în timp numeroase transformări sub aspect organizatoric, Arhiva B.N.R. se află, așa cum este firesc pentru o instituție de importanță unei Bănci Centrale, într-un continuu proces de extindere. Informațiile pe care aceasta le cuprinde astăzi, la 126 de ani de la înființarea Băncii Naționale a României, prezintă atât semnificație istorică, cât și practică, oglindind însăși viața Băncii de emisiune. ■

STRUMA MĂRTURII DIN ISTORIE

Citind cu atenție relatările călătorilor străini care au străbătut Principatele Române la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, descoperim informații interesante despre o afecțiune fiziologică care amăra existența locuitorilor din zona submontană a Țării Românești.

Alături de amigdalită, numită popular „gâlcă“, și de angina difterică, zisă „gușter“, „șopârlaiță“ sau „bolfe“, este menționată și struma, cunoscută popular sub numele de „gușă“, o afecțiune specifică zonelor de munte, mai ales celor din județele Argeș și Muscel.

CLAUDIU NEAGOE

Primul care a identificat această deficiență fiziologică, provocată de lipsa în organism a sărurilor de iod, a fost medicul englez Caleb Hillier Parry (1755-1822). Acesta arăta faptul că, din cauza lipsei de ioduri, glanda tiroidă (descrisă prima oară, în 1664, de medicul englez Thomas Warthon) se hipertrofiază, adică se mărește excesiv, și își sporește secreția de hormoni tiroidieni (tiroxina și triiodotironina), care au un rol determinant în creșterea organismului, în dezvoltarea și funcționarea sistemului nervos.

Primii noștri „gușați“ sunt menționați în județul Argeș pe la 1780, în relatările lui Domenico Sestini (1750-1832), arheolog și numismat italian, devenit secretar

personal al domnitorului fanariot Alexandru Ipsilanti (1774-1782). Ajuns la Curtea de Argeș, la 30 mai 1780, Sestini a observat cu surprindere că mai toți locuitorii de aici aveau „gușă“. Călătorul nostru a pus această afecțiune pe seama faptului că în lunile martie, aprilie și mai, localnicii beau apă din râul Argeș.

Opt ani mai târziu, în 1788, un alt călător străin, medicul raguzan Stephan Ignaz Reicevich (1739-1792), străbătând și el județul Argeș, a observat suferința locuitorilor, datorată acestei afecțiuni produse de apele montane. Cei care erau atinși de gușă aveau probleme de creștere, dar mai ales arătau hidos: „capul foarte mare și diform“ părea că este legat de piept, având „o umflătură mare de carne în

jurul gâtului“. Din cauza gușei cei mai mulți își pierdeau glasul. Imaginea acestor nenorociți stârnea călătorului nostru „oroare și milă“.

„Gușații“ de la munte sunt menționați și în relatările lui William Wilkinson, din 1820, și într-una dintre scrisorile lui Ignatie Iakovenko (1793?-1870), funcționar pe lângă Consatulat rusesc de la București în timpul administrației Kiseleff (*Magazin istoric*, nr. 1/2001), datată 5 iunie 1820 și apărută, alături de alte scrisori, în lucrarea *Moldova și Muntenia de la 1820 până la 1829*, publicată la Petersburg, în 1834. Potrivit lui Iakovenko: „În Munții Carpați și mai cu seamă în județele Muscel (Câmpulung) și Argeș sunt unele locuri unde calitatea deosebită a apei produce la

locuitorii care trăiesc acolo tumori pe gât, care se numesc guși. Gușile, care din când în când se măresc, fac ca această parte a omului să fie cu totul respingătoare [...] Pentru unii copii gușa este ereditară. De fapt, nu știu dacă acest lucru se datorește numai calității apei sau poate și climatei umede din văi și depresiuni, care poate să aibă vreo influență. Totuși, nu toți locuitorii acestor ținuturi au gușă. Alții, cu toate că duc o viață absolut identică cu a vecinilor lor gușați, nu au gușă, așa încât cauza adevărată a acestei deosebiri rămâne încă necunoscută. Se spune însă că dacă gușații se mută în regiuni de câmpie, mai aproape de Dunăre, gușile se micșorează și apoi dispar complet.”

Astăzi știm că struma sau gușa este cauzată de compoziția apelor montane, deficitare în săruri de iod. Iodurile, mai ales cele de potasiu, sunt solubile și, datorită torențelor montani, sunt foarte ușor spălate.

Chiar în anul 1820, când Iakovenko scria aceste rânduri, un medic elvețian, naturalizat francez, Jean François Coindet (1774-1834), împreună cu doi chimiști și farmaciști francezi, Bernard Courtois (1777-1838) și Jean Baptiste André Dumas (1800-1884), preconizau pentru prima oară utilizarea iodului în tratarea gușei. După câte ne dăm seama, Iakovenko n-avea știință de acest remediu.

Dar de unde a cunoscut Iakovenko toate aceste informații referitoare la gușă?

Alexandru Ipsilanti,
domnul Țării Românești

Chimistul francez
Jean Baptiste André Dumas

Constantin Caracș, vestitul
„doftor” din Țara Românească

Probabil de la Iacob Denkovski, medic al orașului Câmpulung între 1819 și 1831. Mai mult ca sigur însă de la doctorul Constantin Caracș (1773-1828), cu care s-a înrudit de altfel, prin căsătoria cu sora acestuia, Elena Caracș.

Constantin Caracș era fiul doctorului Dimitrie Nicolae Luca (1728-1804), zis „Caracș” datorită sprâncenelor sale groase și stufoase, un macedo-român stabilit la București și devenit, între anii 1784 și 1804, „doftorul cel mare” al Țării Românești. Constantin venise, ca și tatăl său, la nordul Dunării, în Valahia, pe la 1800-1801, ajungând în scurtă vreme unul dintre cei mai vestiți și căutați doctori ai Țării Românești. Tot el a scris și prima „monografie sanitară” românească, cunoscută sub numele de *Topografia Țării Românești*, operă publicată postum în 1830.

În „monografia” sa, doctorul Caracș arăta: „În multe părți muntoase și în câteva locuri câmpene, locuitorii au gușă, a cărei cauză o atribuie calității apelor de acolo; dar poate că, la acestea contribuie mult și aerul umed.”

Printr-o explicație fantezistă, poporul atribuia această afecțiune apei, ea conținând „oarecari insecte subțiri ca firul de păr”. Tradiția populară menționează și câteva remedii folosite împotriva gușei: leacuri băbești și descântece folosite prin părțile Olteniei (județul Dolj), Sibiului și Moldovei (județul Baia). ■

BRUMAR

5

1923. La Hanovra, într-o familie modestă a unui comerciant fotograf, se naște Rudolf Augstein, creatorul săptămânalului *Der Spiegel*. Artilerist pe Frontul de Est în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, se întoarce de acolo rănit. Începe ca redactor la hebdomadarul *Diese Woche*, fondat cu acordul autorităților de ocupație britanice. La

4 ianuarie 1947, îi dă un nou titlu: *Der Spiegel* (Oglinda). Stilul publicației se impune prin fraze scurte, precise, mușcătoare. Pe atunci în *Der Spiegel* articolele nu se semnav, erau ieșite din mai multe mâini, dar rescrise de un singur colaborator, care imprima stilul casei. Bazată pe o documentare care, cu trecerea anilor, a devenit o veritabilă comoară, revista lui Augstein face anchete asupra primelor scandaluri financiare din Republica Federală, primele deturări de fonduri, primele ascultări de telefoane, într-o lume unde trăiesc încă oameni cu credințe naziste, acționează clandestin organizații revanșarde, într-un cuvânt într-o lume bulversată de războiul pierdut. În 1948, după un an de existență, revista are 65.000 de exemplare tiraj, pentru ca 20 ani mai târziu să depășească un milion. Între cele două cifre Germania devine o putere economică recunoscută. Dar anchetele revistei îi creează acesteia și, în speță, redactorului ei șef, mari probleme cu oamenii politici. Franz Josef Strauss, ministrul Apărării în timpul lui Konrad Adenauer, îl acuză de crimă de înaltă trădare, cancelarul federal Helmut Kohl se fâlește că n-a citit niciodată acest săptămânal. Au loc percheziții la redacție. Augstein este arestat pentru scurt timp, ceea ce crește enorm popularitatea revistei. În anul 2000 o sută de confracți celebri îl desemnează pe Rudolf Augstein „ziaristul secolului.”

7

1455. În această dimineață mama Ioanei D' Arc comunică în catedrala Notre Dame din Paris că fiica ei a fost reabilitată și onoarea familiei restabilită. „Am avut o fiică. A fost botezată și a mers la confirmare, așa cum se obișnuia și se cerea. Am crescut-o în frica lui Dumnezeu. Cu toate acestea, dușmanii regatului au târât-o în fața tribunalului.

Au condamnat-o la ardere pe rug, iar asupra noastră s-a abătut rușinea. Până când a venit mila Domnului și ne-a înseninat din nou. După războaie a adus pacea, după întuneric lumina. Mă bucur că am fiica mea, la un sfert de secol după moartea ei năprasnică, este reabilitată și că eu pot trăi aceste clipe. Da, Papa a avut înțelegere. În Scrisoarea Sa Apostolică, Papa Calixt o absolvă pe fiica mea de orice bănuială de erezie.”

9

1970. După ce a lucrat toată ziua la *Memoriile speranței*, generalul Charles de Gaulle se alătură doamnei sale, Yvonne, în biblioteca de la Boisserie, reședința familiei. Se așază la masa de bridge și, în așteptarea orei mesei, începe o pasiență. La 18.50 exclamă: „Oh! Mă doare aici, în spate...” și cade ușor pe o parte, reținut de brațele

fotoliului. Transportat la spital, la 19.25 moare, fără a-și recăpăta cunoștința. A făcut o ruptură a aortei abdominale, datorată unui anevrism. Trei zile mai târziu odihnea, conform dorinței sale, în cimitirul de la Colombey-les-Deux-Eglises, lângă fiica lui, Anne. L-a bătut cu pasul cu câteva zile în urmă și, privind crucile, a constatat: „Se trăiește mult la Colombey. 80 de ani sunt o povară grea.” El i-ar fi împlinit la 22 noiembrie.

25

1863. La Chattanooga, Tennessee, se desfășoară o mare bătălie în cadrul Războiului de Secesiune din Statele Unite ale Americii. 64.000 de soldați sudiști, conduși de generalul Braxton Bragg, se înfruntă cu 56.000 de soldați nordiști ai generalului Ulysses Grant. Înaintarea forțelor nordiste prin ceață face ca ciocnirea să fie numită „Bătălia de deasupra norilor”. Eșecul sudiștilor de a cuceri Chattanooga pune capăt

speranțelor de a stăpâni statele Tennessee și Kentucky.

Cel plecat, Iacob II...

... și cel venit, William III

TRISTA SOARTĂ A UNUI REGE: IACOB II

FLORIN MARINESCU

„O, Doamne, mai am un singur lucru să îți cer: Dă-mi cea mai dureroasă și cea mai umilitoare dintre morți!”

Ce poate să îl facă pe un muritor să adreseze Divinității o asemenea rugă, mai ales dacă este un fost cap încoronat?

În fond, nimic nu-i prevestea suveranului britanic Iacob II (1685-1688) sfârșitul pe care l-a avut. Poate doar o vorbă de duh care circula în epocă: „Regele [Carol II, 1660-1685] ar putea înțelege lucrurile dacă ar vrea, decele [viitorul Iacob II] ar putea să înțeleagă dacă ar putea.”

Într-adevăr, regele catolic Carol II, care readusese dinastia Stuart pe tronul Marii Britanii după pauza provocată de revoluția lui Cromwell (*Magazin istoric*, nr. 12/1969, 3, 4/1975, 12/1977), reușise

să conducă țara în înțelegere cu protestanții. Iacob II era însă un om încăpățânat și nu prea inteligent. Și-a închipuit că putea să mai restaureze catolicismul în insulă.

Spectacolele de operă, un chin

Primele motive de îngrijorare pentru supuși au apărut atunci când au văzut cruzimea cu care a reprimat revolta condusă de Monmouth (iunie-iulie 1685), în vestul țării. De-a lungul drumurilor din

Wessex puteau fi văzute șiruri lungi de răsculați, unși cu catran și spânzurați. În același an, în Anglia au început să sosească hughenotii alungați în urma revocării de către Ludovic XIV a Edictului de la Nantes (*Magazin istoric*, nr. 11/1973). Starea jalnică a acestor refugiați a aprins teama că regele catolic Iacob II putea urma oricând pilda suveranului francez.

În sfârșit, nașterea de către a doua soție, Maria de Modena, a unui fiu, numit tot Iacob și botezat catolic, a

umplut paharul. S-a zvonit că acel copil nu-i aparținea regelui și că el apăruse doar ca moștenirea tronului să nu revină celor două fiice protestante ale lui Iacob II: Mary, căsătorită cu stathouderul Olandei, Wilhelm de Orania, sau Anne. Așa s-a ajuns la ceea ce în istorie s-a numit „revoluția glorioasă”: îndepărtarea lui Iacob II (care a fugit în Franța) și urcarea pe tronul Marii Britanii a lui Wilhelm de Orania, devenit William III, și a soției sale.

Regele Franței, Ludovic XIV, aflat în conflict cu William încă de pe când acesta conducea Olanda, a încercat să îl lovească în mereu neliniștita Irlandă. L-a trimis acolo pe Iacob, cu bani, armată și generali francezi. La 1 iulie 1690, lângă râul Boyne, s-a dat o luptă decisivă. Așa cum scria istoricul britanic G.M. Trevelyan, acolo s-au desfășurat două conflicte. Se luptau anglo-scoțienii cu celto-iberii pentru stăpânirea Irlandei. Dar se confruntau și britanicii și aliații lor europeni cu tentativa de restaurație iacobină în Marea Britanie, care ar fi însemnat victoria catolicilor asupra protestanților și, în același timp, o dominație franceză asupra continentului.

Iacob II a fost înfrânt și obligat să revină în Franța, într-un exil pe care nu l-a mai părăsit până la sfârșitul vieții. Ieșit de pe scena istoriei, practic, personajul nu i-a mai interesat pe istorici, după cum remarcă, cu amar, Edward Corp, autorul unui volum consacrat acestei perioade din

viața ultimului Stuart care a domnit pe tronul Marii Britanii.

Delicatețea primirii pe care i-a asigură-o regele Franței nu avea cum să-i îndulcească tristețea exilului. În primii ani petrecuți în castelul de la Saint-Germain-en-Laye, Iacob II a mai sperat încă într-o revenire. A comandat mai multor pictori – Nicolas de Largillière, Benedetto Gennari, Pierre Mignard – multe portrete, atât ale întregii familii regale, cât mai ales ale fiului, cel pe care îl credea viitorul Iacob III. Pe acestea din urmă, sub forma unor gravuri, le-a trimis în Marea Britanie, pentru ca supușii să nu îl uite.

A încercat să păstreze aparențele de curte princiară. Le-a comandat argintarilor din Paris un set de vase și tacâmuri foarte costisitoare, din aur și argint, care să fie folosite la „curtea” sa. A strâns un grup de muzicieni de bună calitate, care dădeau concerte ce atrăgeau atenția contemporanilor. Erau mai ales muzicieni italieni, într-o perioadă când muzica italienească era încă puțin cunoscută în Franța. Muzicienii francezi au început, curând, să-i imite pe acești italieni. În schimb, Iacob II nu iubea opera. Era un adevărat chin pentru el,

atunci când Ludovic XIV îl invita la astfel de spectacole, pe care suveranul francez le adora. Iacob încerca să le evite, pe cât îi stătea în puteri, fără să-și jignească protectorul.

Și-a vândut o parte dintre bijuterii și cu banii, plus subvențiile oferite de Ludovic XIV, a strâns o armată, cu care spera să recucerească țara de dincolo de Canalul Mânecii. A dat și două declarații, în aprilie 1692 și aprilie 1693, prin care asigura că avea să respecte Biserica Anglicană și toate privilegiile acesteia.

O scrisoare cu bucluc

A făcut o primă tentativă de a reveni în Anglia în 1692. Dar înfrângerea flotei franceze în largul Capului La Hague i-a pus capăt înainte de a începe. Atunci a avut o primă cădere nervoasă. I-a scris regelui francez, blamându-se pentru că adusese nenorocul flotei acestuia și oferindu-se să părăsească regatul pentru a îndepărta ghinionul. Ludovic XIV a refuzat propunerea.

Nașterea unei fetei, în iunie 1692, botezată Louise-Marie, i-a redat speranțele. Martorii de la curte spun că fostul rege era un model de bunătate cu

supușii săi care-i mai rămăseseră prin preajmă și nimic nu mai amintea de brutalele represalii contra lui Monmouth. Atunci când fiul, Iacob, și-a început educația, în 1695, a insistat să fie instruit într-un spirit de toleranță, care contrasta cu atmosfera din Franța

Gravură de epocă înfățișând o scenă din bătălia de la Boyne

de după revocarea Edictului de la Nantes.

Deja, Iacob II începuse să petreacă lungi perioade în mănăstirile din Franța. Favorita lui era cea a călugărilor benedictini englezi din Paris. Îi plăcea și mănăstirea cisterciană din La Trappe, Normandia, unde se ducea o dată pe an.

Ultima tentativă serioasă de a reveni în Marea Britanie s-a produs în 1696. La sfârșitul lunii februarie, Iacob II a mers la Calais, unde fusese strânsă o armată care urma să invadeze Marea Britanie. Fostul rege insistase foarte mult ca invazia să fie precedată de o revoltă a partizanilor săi din insulă. A tot așteptat, până la începutul lunii mai, vestea izbucnirii revoltei. Dar iacobinii din Anglia pretindeau ca invazia să preceadă revolta lor. O parte dintre iacobini au pus la cale un complot care viza asasinarea regelui William III, fără a avea acordul lui Iacob II. Tentativa a eșuat și consecința a fost abandonarea planului de invazie. Iacob II s-a reîntors la Saint-Germain-en-Laye, conștient că nimeni nu avea să îl creadă că nu el fusese instigatorul complotului.

A încercat să păstreze aparențele, dar descurajarea care îl cuprinsese era fără leac. În noiembrie 1696 îi scria fiului nelegitim, ducelui de Berwick, o scrisoare intitulată „Rațiunile dorinței de a muri”.

În 1697, Ludovic XIV îl recunoaște pe William III rege de facto al Marii Britanii și la Paris se instalează un ambasador al acestuia. O umilință greu suportată de fostul rege.

În februarie 1698, Iacob II a trebuit să consimtă la lăsarea la vatră a tuturor regimentelor sale alcătuite din irlandezi, pe care Ludovic XIV nu își mai putea permite să le întrețină. A vândut iarăși o cantitate de bijuterii pentru a-i despăgubi pe cei care îl slujiseră cu devotament.

A devenit o persoană tot mai religioasă, care căuta să-și asigure iertarea păcatelor înainte de a trece pe lumea cealaltă. În iarna 1698-1699, Iacob II a început să se pregătească pentru moarte. La sfârșitul lunii noiembrie a stabilit veniturile ce i se cuveneau fiicei sale după restaurarea dinastiei Stuart, la care încă mai spera, măcar prin fiul său, Iacob III. Peste o lună a redactat un codicil la testament, prin care stabilea că Iacob III urma să aibă un Consiliu de regență format și din anglicani, și din catolici.

În anul următor, a primit un dar de 37.500 lire de la papa Inocențiu XII, pe care l-a împărțit irlandezilor care îi mai rămăseseră credincioși. Spre sfârșitul anului, a decis să trăiască separat de soție, iar curtea sa a început să semene tot mai mult cu o mănăstire.

Din decembrie 1699, a folosit tot mai des un cărucior

cu roțile. Scrisul îi era încă lizibil.

Evenimentul care i-a grăbit moartea a venit din partea unui om care îl slujise cu multă credință, John Drummond, conte de Melfort. Acesta, aflat la Paris, i-a scris fratelui său, Lord Perth, care se găsea la Saint-Germain-en-Laye, o scrisoare. Ea conținea amănunte despre partizanii iacobini din Marea Britanie și mai ales comentarii privind șansele ca Franța să reia sprijinul masiv pentru restaurarea lui Iacob II. Scrisoarea a fost pusă din greșeală într-o geantă poștală care a ajuns la Londra. Guvernul britanic a interceptat-o și a dat-o publicității. Situația i-a provocat neplăceri lui Ludovic XIV.

Vestea i-a ajuns lui Iacob II la 4 martie 1700, pe când se afla la slujbă în capela regală. A suferit un atac cerebral, din care și-a revenit. Peste exact o săptămână a suferit un colaps în timpul ceremoniei de sculare. Apoi, la 10 iulie, a avut un nou atac cerebral. Era un om terminat fizic și mental. A murit la 16 septembrie același an, la ora 15.00.

După moarte, corpul a fost îmbălsămat. Organele interne au fost puse în recipiente și au

ajuns în cele mai diverse locuri. Cele mai multe se păstrează și azi. Corpul, pus în trei coșciuge, a fost luat de călugării englezi benedictini din Paris. Revoluționarii francezi, în 1793, l-au transformat într-o atracție turistică și l-au distrus în anul următor. ■

Saint-Germain-en-Laye

SERGE KLARSFELD: ANTISEMITISMUL ESTE O MALADIE, DAR ȘI O IDEE FOARTE SIMPLĂ

Pentru a marca Ziua Holocaustului în România (9 octombrie), Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Weisel” a organizat o serie de manifestări și a invitat câteva personalități. Între acestea s-a numărat și domnul Serge Klarsfeld.

S-a născut în anul 1935, la București. Anii celui de Al Doilea Război Mondial l-au găsit în Franța, la Nisa. Aici, în 1943, într-o noapte, tatăl său a auzit zgomotul mașinilor și tropăitul cizmelor. Și-a ascuns familia în ascunzătoarea special amenajată într-un dulap și a rămas să-i aștepte pe cei care îi căutau. A avut prezența de spirit, după intrarea soldaților în casă, să strecoare familiei și cheia de la apartament, ca să poată pleca după ce

pericolul trece. Tatăl nu s-a mai întors de la Auschwitz.

Serge Klarsfeld este un cunoscut scriitor, avocat și istoric al Holocaustului. Împreună cu soția sa, Beate, de origine germană, au întreprins numeroase campanii pentru pedepsirea unor criminali de război: Lischka, Barbie, Brunner, Bousquet, Leguay, Papon, Touvier. Este președintele organizației „Fiii și fiicele deportaților din Franța”.

Domnul Serge Klarsfeld a avut amabilitatea să răspundă, pentru cititorii revistei Magazin istoric, câtorva întrebări.

Ion Antonescu și Hermann Goering

- V-ați născut la București. În ce an ați părăsit țara? Ce vă mai aduceți aminte despre România acelor ani?

- Într-adevăr, m-am născut în România. Imediat după naștere, mama m-a luat și am plecat în Basarabia, la Cahul, de unde erau părinții ei. Era mai ușor pentru ea, pentru că erau oameni înstăriți, cu mulți servitori. După un an am plecat în Franța. Am revenit în România în noiembrie 1946, când aveam deja 11 ani. Am stat doar câteva luni și după preluarea puterii de către comuniști am plecat din nou în Franța. Păstrez amintiri din acea scurtă ședere, când am urmat cursurile Liceului francez din București. Pentru mine, România era prima țară bogată pe care o vedeam de la sfârșitul războiului. Veneam din Franța, unde exista o raționalizare foarte strictă a alimentelor, situația era mai rea decât sub ocupația germană. În România alimentele se găseau din belșug. În plus, rudele mele erau oameni bogați. Tatăl verișoarei mele Sophie, pe care ați văzut-o azi aici, avea mai multe mașini, inclusiv Cadillac. Așa că vreme de câteva luni m-am simțit un om bogat. Apoi ne-am reîntors la sărăcia din Franța. Îmi aduc

aminte de cofetăria „Capșa”, din centru. Familia noastră din România a fost distrusă de regimul comunist și cei care au supraviețuit s-au răspândit până la urmă în toată lumea.

Am revenit de mai multe ori în România. Aveam aici o mătușă. Am venit în 1959, în

plin război rece. Am plecat din Israel, am mers la Istanbul, la consulatul României. Le-am spus că trebuia să mă duc în Algeria, unde se desfășurau lupte între armata franceză și mișcarea de eliberare și unde riscam să mor, fără să îmi mai revăd mătușa. Mi-au dat viză și am ajuns la București. În anii '60, împreună cu mama și cu sora, am venit des la București. Pe vremea aceea, România era o țară bogată, din punct de vedere agricol. Măcelarul mătușii mele a fost trimis în Franța, ca să învețe cum se tranșează corect carnea. Există aici o abundență de asemenea produse. La începutul anilor '70, mătușa a murit și nu am mai venit în România.

- De ce credeți că doar în Europa s-au produs, de-a lungul timpului, pogromuri și, în vremea celui de Al Doilea Război Mondial, Holocaustul?

- În primul rând, pentru că în alte zone ale lumii trăiau prea puțini evrei...

- Dar în China, de exemplu, a existat mereu o importantă comunitate evreiască!

Este adevărat, dar ea era insignifiantă ca pondere în cadrul poporului chinez. Apoi,

acolo este o mare diversitate de religii, pe când Europa este creștină. Nu au trăit aici mulți musulmani, până de curând, cu excepția Albaniei, care constituie un caz aparte. Și există și țări europene în care nu s-au produs pogromuri: Anglia, Suedia, Franța, ca să nu dau decât câteva exemple. Singurii necreștini din Europa, în număr mare, erau evreii. Atunci când s-au produs catastrofe, ei au devenit țapii ispășitori. Vreme de secole, a existat un puternic antisemitism clerical.

În 1789, prin Revoluția franceză, evreii din Europa Centrală și Occidentală au ieșit din ghettouri. Ei aveau o mare sete să trăiască în viața reală. În câteva zeci de ani, au ocupat posturi dominante. În aceeași perioadă se năștea și devenea activ în Europa naționalismul. S-a născut un puternic sentiment antisemit în multe țări europene. Mulți locuitori păraseau în acea vreme lumea satului, ca urmare a revoluției industriale, și mergeau la oraș, ca să lucreze în fabrici. S-a produs astfel o întâlnire între cele două curente, care aveau cumva un sens contrar. Evreii ieșeau din ghettouri, după ce o lungă perioadă fuseseră considerați un fel de suboameni, și se regăseau în poziții importante în domeniul științei, al finanțelor, industriei, culturii, în vreme ce mulți dintre cei veniți de la țară lucrau în condiții grele în fabrici, se îmbolnăveau de tuberculoză, mureau. Se poate explica antisemitismul popular din acea vreme prin acest contrast. În unele țări, precum Rusia sau Polonia, evreii se găseau încă într-o situație de inferioritate, trăiau în condiții de miserie, dar în alte țări europene ei ocupau, în ochii contemporanilor, poziții

dominante, dirijau viața economică și adesea și pe cea politică. A existat acest punct de vedere.

A venit apoi catastrofa pentru Germania, în urma înfrângerii în Primul Război Mondial. Mulți mic-burhezi nemți s-au trezit plonjați într-o lume necunoscută, instabilă, fără asigurarea unei pensii, fără bani. În asemenea cazuri, oamenii devin iraționali, violenți. Hitler a fost exponentul

Imagine a „trenului morții” de la Iași

acestor mic-burhezi, un demagog care i-a unit în jurul unei idei simple. Antisemitismul este și o maladie, dar și o idee foarte simplă. Este suficient să o aghiți, pentru a produce efecte, așa cum se mai întâmplă și azi.

– După experiența tragică din 1943, așa cum ați mărturisit chiar dumneavoastră, mulți ani nu v-a preocupat în mod deosebit soarta evreilor omorâți în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Apoi, ați devenit un activist extrem de activ pe acest tărâm. Ce anume a produs acest declic?

– O vizită la Auschwitz. Era în anul 1965, așteptam și un

copil. Am decis atunci să merg la Auschwitz. Am venit mai întâi la București, la mătușa mea, apoi am mers în U.R.S.S. și de acolo în Polonia. La Auschwitz, în Polonia, veneau atunci doar vizitatori din Est. Ei mergeau doar la Auschwitz propriu-zis, care era un muzeu al rezistenței poloneze. La Birkenau am fost singur. Acolo am avut revelația faptului că eram un supraviețuitor. Dacă aș fi ajuns acolo în timpul războiului, aș fi avut soarta tatălui meu. Și am înțeles că trebuie să fac ceva. Am început pe două direcții. Prima era statul Israel. Fusesem deja acolo, iubeam țara, consideram că este bine că există un stat evreu, ca un garant al securității evreilor din lume. A doua direcție a constituit-o memoria evreiască a Shoah-ului, a tragediei tatălui meu. Nu știam foarte bine la început cum să o exprim. Lucram pe atunci în lumea afacerilor, la o firmă de comerț. M-a ajutat și faptul că peste un an și jumătate a izbucnit războiul din 1967, dintre Israel și statele arabe. Am plecat ca voluntar pe front. Tot atunci soția mea a declanșat o campanie în Germania contra cancelarului german Kurt Georg Kiesinger, care avea un trecut de propagandist nazist. Am ajutat-o pe soția mea. Am realizat că toți cei care fuseseră în S.S. aveau o situație foarte bună și nu puteau fi extrădați din Germania pentru a fi judecați. Trebuia ca în această țară să se voteze o lege în baza căreia ei să poată fi judecați. M-am angajat, împreună cu soția, în-

tr-o campanie prin care să impunem votarea unei asemenea legi. Am organizat chiar și acțiuni în afara legii. Încet-încet, copiii celor care fuseseră deportați și pieriseră în lagărele de concentrare ni s-au alăturat și legea s-a votat.

Apoi am realizat că în Franța, rolul regimului de la Vichy era prezentat incorect în manualele școlare. Prin mari procese pe care le-am intentat, am arătat francezilor ce se întâmplase în perioada războiului. Am obținut condamnarea unor personaje importante ale fostului regim de la Vichy. S-a produs treptat o conștientizare în rândul oamenilor politici, care a culminat cu declarația președintelui Jacques Chirac, de asumare a responsabilității pentru crimele comise atunci.

– În ultima vreme, tot mai multe guverne europene au făcut asemenea declarații. Există încă o diferență între percepția la nivel politic și cea la nivel popular. Care este situația, din acest punct de vedere, în Franța?

– Cred că în Franța situația se prezintă relativ bine. Chiar și extrema dreaptă este în pierdere de viteză. Nu din punct de vedere electoral, dar

Scenă din timpul deportării evreilor din Gura Humorului către Transnistria

Președintele Ion Iliescu la comemorarea Zilei Holocaustului în România

antisemitismul este în pierdere de viteză. Oamenii au înțeles că antisemitismul omoară alți oameni, că provoacă victime. Chiar și electoratul lui Le Pen este mai puțin antisemit decât nucleul dur al Frontului Național. Toți occidentalii au înțeles că evreii sunt un factor de dezvoltare și progres în societate. Biserica și-a schimbat și ea punctul de vedere. Toate acestea mă fac să fiu optimist în ceea ce privește lumea occidentală. Amenințarea care apăsa mereu asupra evreilor s-a mutat acum în lumea musulmană radicală, reprezentată mai ales de Iran. Este un stat care amenință cu distrugerea Israelului, prin arma nucleară.

– Se înscrie și România în această lume occidentală schimbată?

– Da, desigur. Va mai dura un pic, dar din momentul în care o țară intră în Uniunea Europeană și împărtășește valorile acesteia, lucrurile sunt pe drumul cel bun. România și Bulgaria se vor alinia pe deplin acestor standarde. Situația lor economică se va ameliora în timp, după intrarea în Uniunea Europeană. Turcia este mai reticentă în această privință, este o țară musulmană, a cărei populație poate trece la radicalism. Eu cred că Europa trebuie să rămână în limitele creștinătății.

– Credeți că există o soluție pentru ca ase-

menea fapte să nu se mai repete în viitor?

– O soluție care să garanteze așa ceva nu există. Singura soluție este o educație rațională, tolerantă, umanistă. Fundamentală rămâne garantarea prosperității. Im-

ginați-vă o grevă generală, cu blocarea totală a activităților economice, urmată de lipsuri alimentare, de curent etc. Un haos general. Oamenii devin violenți în astfel de momente. Diriguitorii occidentali au reușit, în ultimii 60 ani, să evite crizele grave. Este fantastic dacă comparăm Europa de astăzi cu cea care era imediat după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial. Din nefericire, există mai multe planete. Planeta occidentală, căreia i s-a alăturat și România, ceea ce este foarte bine, pentru că țara dumneavoastră a fost victima absurdității istoriei și ea nu se va mai manifesta...

– Să sperăm!

– În mod sigur. Doar dacă nu va fi distrusă lumea occidentală, dacă nu se întâmplă o catastrofă. Să nu uităm că lumea occidentală rezistă și datorită umbrelei militare oferită de americani, care apără Occidentul.

Dar există și planete mult mai sărace. Sunt semne pozitive. China cunoaște o dezvoltare economică foarte puternică, Rusia poate spera pe termen lung, pentru că nivelul de viață

crește în această țară și ea dispune de mari resurse naturale, India a decolat și ea. Dar lumea musulmană este pradă violenței, unei violențe iraționale. Lecția Primului Război Mondial arată că oameni inteligenți au putut declanșa o catastrofă, iar cel de Al Doilea Război Mondial ne-a arătat că cineva care vrea să facă rău altora nu poate fi împiedicat. Trebuie să fim foarte atenți față de forțele iraționale. Trebuie ca în viitor orice om să poată dispune de un minim social, de un trai demn, să nu mai existe dictaturi. În Europa ele au dispărut. Trăim într-o lume diferită, dar încă nesigură. Dispariția U.R.S.S., pe lângă aspectele pozitive, a dus și la o lipsă de control asupra unor zone ale lumii.

Istoria este un cocteil căruia nu-i cunoaștem ingredientele și nu putem anticipa foarte bine ce se va întâmpla.

– Vă mulțumesc! ■

A consemnat
Dorin MATEI

Președintele Traian Băsescu dezvelește placa ce marchează locul unde se va ridica Memorialul Holocaustului din România

BUDISM ȘI TEMPLE BUDISTE ÎN COREEA

Pătruns în Peninsula Coreeană în secolul al IV-lea e.n., în perioada celor Trei Regate, budismul de tip Mahayana s-a bucurat, încă de la început, de sprijinul dinastiilor domnitoare, fiind acceptat fără rezerve de către populație. Ulterior, timp de aproape 1.000 de ani, între secolele IV-XIV, el a avut o puternică influență în toate domeniile și a lăsat o vastă moștenire, îndeosebi culturală. Dintre miile de vestigii budiste răspândite în toată țara, pe primul loc se situează lăcașurile de cult budist, templele. Construite atât în „mileniul budist”, cât și mai târziu, ele acoperă astăzi o pondere semnificativă a patrimoniului național-cultural.

Anul 372 este considerat data oficială la care budismul a ajuns pentru prima dată în regatul Goguryo, adus de călugări chinezi. În anul 384, el a pătruns și în regatul Baekje, prin misionari indieni, sosiți pe meleagurile coreene traversând China. În al treilea regat Shilla a ajuns mult mai târziu și a fost recunoscut oficial abia în secolul al VI-lea.

EMILIA URIAN

Neîntâmpinând opoziția șamanismului – credința tradițională coreeană – și fiind o noutate care dădea speranța salvării individului, budismul s-a răspândit cu repeziciune, curând apărând și primele lăcașuri de cult. Templele erau construite de regi, din dorința de a fi protejați de Buddha față de vecinii lor războinici, precum și de călugări întorși în țară, după efectuarea studiilor în China.

Construite din lemn, templele au fost incendiate și distruse în decursul vremii, unele chiar în secolul al VII-lea, în timpul luptelor dintre cele Trei Regate pentru unificare, înfăptuită în anul 668 (*Magazin istoric*, nr. 2/2002). Din acest motiv, construcții originale din perioada preuni-

ficării nu mai există, iar cele pe care le admirăm astăzi au fost reconstruite, și de mai multe ori chiar. Un exemplu este Woljong-sa („Templul Vitalității Lumii”), înălțat în anul 645 și refăcut ultima dată în 1969.

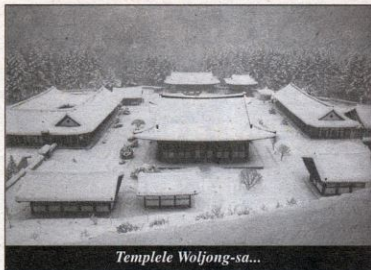
Pacea de două secole de care s-a bucurat Regatul Unit Shilla (668-935) și larga deschidere față de China au dus țara la o mare prosperitate economică și culturală.

Odată devenit religie de stat și bucurându-se de patronajul regilor, budismul, în general, construcția de temple și, mai ales, arhitectura lor au cunoscut o dezvoltare nemaîntâlnită în alte perioade. Unele dintre ele erau atât de mari, încât puteau găzdui permanent chiar și peste 1.000 de călugări.

Dintre aceste adevărate bijuterii arhitectonice, unele mai dăinuie și în zilele noastre și pot fi admirate în toată splendoarea lor. De pildă, *Bul-kuk-sa*, construit în anul 751, în apropierea orașului Gyeongju, capitala de atunci a țării, templu înregistrat de UNESCO, în anul 1995, ca Patrimoniu Universal al Omenirii.

Hein-sa, un alt templu renumit, ridicat în 804, în Munții Kaya, păstrează de șase secole „Tripitaka Koreana”, cea mai cuprinzătoare colecție de texte budiste gravate pe aproximativ 81.250 tăblițe de lemn (*Magazin istoric*, nr. 3/2001).

La acestea mai poate fi adăugat *Tongdo-sa* („Templul Salvării Universale”), din anul 646, vestit prin numeroasele și

Templele Woljong-sa...

valorosoasele lui colecții de relieve budiste.

În dinastia următoare (Goryo, 935-1392), influența budismului crește și mai mult, el devenind religie națională și chiar un mod de viață. Cronicile consemnează că, în țară, existau aproape 80.000 de temple, iar fiecare al treilea fiu din fiecare familie se călugărea. S-au construit, în continuare, temple de mare rafinament, precum *Buseok-sa*, considerat cel mai frumos templu budist și un strălucit exemplu de artă budistă. Sanctuarul principal al acestui templu este, ca vechime, a doua construcție de lemn din Coreea, care s-a păstrat, în forma originală, până în zilele

noastre. Marea invazie mongolă din secolul al XIII-lea a provocat mari distrugerii, îndeosebi templelor foarte mari, aflate în apropierea orașelor, temple de la care au rămas doar fun-

dațiile și pagodele de piatră.

„Mileniul budist” s-a încheiat brusc în anul 1392, când noua dinastie (Joseun, 1392-1910), instaurată în urma unei lovituri de stat, a înlocuit budismul cu confucianismul, ca politică de stat. Această schimbare radicală a avut la bază nemulțumirile față de privilegiile și opulența de la temple, cât și față de corupția și decadența din rândurile budiștilor mulți fii de regi și nobili care, practic, ajunseseră să acapareze puterea și să dicteze în toate treburile statului. Cu toate că și noul rege și familia sa erau adepți ai acestei credințe, pentru a se debarasa de budiști și de influența lor, regele i-a alungat de la Curte și a mutat capitala de la Kaesong, mare centru budist, la Seoul, unde călugărilor li s-a interzis accesul. Măsurile împotriva lor au continuat. Astfel, s-a interzis construirea de noi temple, au fost distruse cele aflate în orașe

și li s-a confiscat pământul, iar călugării au fost trimiși la sate și ținuți sub control. Aceste măsuri, precum și opoziția din partea noii politici de stat confucianiste au dus, în cele din urmă, la un declin vertiginos al budismului, el rămânând, totuși, principala credință.

Doă secole mai târziu, susținerea de către călugării budiști a populației și chiar organizarea ei în detașamente de apărare a țării împotriva marii invazii japoneze Hideyoshi (1592-1598), care a trecut prin foc și sabie întreaga țară – inclusiv templele rămase după opresiunea confucianistă – au dus la o oarecare reabilitare a poziției și prestigiului budismului.

În noua conjunctură, numeroase temple au fost refăcute, dar cum opoziția confucianistă față de budism a continuat până în ultimii ani ai dinastiei Joseun, temple noi au fost construite doar în munți, în zone izolate și greu accesibile. Astfel budismul a devenit, treptat, o religie monastică și de meditație. Populația din a doua parte a secolului al XVIII-lea a început să îmbrățișeze treptat și religia creștină. După eliberarea de sub dominația japoneză (1945), budismul și-a recăpătat toate drepturile. În prezent în Coreea există aproape 10.000 de temple și sihăstirii, iar ziua de naștere a lui Buddha este marcată ca o sărbătoare națională.

Primele „temple” budiste au apărut în India, în secolul al VI-lea î.Hr., chiar în vremea lui Buddha, sub forma unor adăposturi din

... și Bulguksa, care aparține Patrimoniului cultural UNESCO și este considerat cel mai cunoscut templu budist construit în timpul Regatului Shilla

bambus, ridicate din nevoia unui loc în care călugării să se poată ruga în perioada sezonului ploios, adăposturi care au devenit și locuințe colective.

Potrivit filosofiei budiste, templele trebuia să arate locurile ideale din această lume, să-i ajute pe adepți să-și elibereze sufletul din robia pământeană și să le înlesnească intrarea în nirvana, când nu se mai reîncarnează și se eliberează definitiv de suferințe.

Respectând aceste norme, „templul coreean” este de fapt un ansamblu de clădiri din lemn, cu fundații din piatră, înconjurat de regulă de un zid și câteva porți mari. Fiecare templu are un plan de așezare a clădirilor, specific sectei căreia îi aparține, mărimei și scopului avut în vedere, epocii istorice în care a fost construit, dar și locului de amplasare. Având în vedere că aici se găsesc imagini rare ale lui Buddha, redată prin sculpturi și picturi, pagode de lemn și piatră de o mare diversitate, stupe și felinare din piatră, altare și pietre funerare ale călugărilor care au luptat împotriva invaziilor japoneze, ele sunt și adevărate tezaure. Frumusețea templelor coreene emană nu numai din arhitectura lor specifică și coloritul viu și armonios al întregului ansamblu, puternic influențate de cultura chineză, ci și din amplasarea lor într-o totală armonie cu natura și din neagresarea ei.

În condițiile unui relief coreean cu precădere muntos, majoritatea templelor se află în

munți, la poalele lor, în văi și zone retrase, iar uneori în grote sau cățarate pe vârful muntelui. Sunt locuri liniștite, deosebit de pitorești, adecvate pentru rugăciune și meditație.

Pentru a ajunge la ele cu mașina, trebuie să te strecoreai printre culturile de orez, apoi prin pădurile de pini și stânci și să oprești în fața primei porți, ce delimitează domeniul templului. Drumul până la sanctuar se parcurge în liniște, pe jos, trecând pe sub mai multe porți.

Porțile sunt amplasate pe niveluri diferite, dar, în general, pe aceeași linie cu sanctuarul principal, unde se află statuia lui Buddha. Cu puține excepții, templele coreene au cel puțin trei mari și impunătoare porți din lemn, pictate și viu colorate, ca și tot ansamblul, și sunt acoperite cu olane. Rolul lor este desigur simbolic, de pregătire și de purificare a celor din lumea noastră obișnuită, plină de durere și necazuri, care vor să ajungă la templu și să se roage lui Buddha, cu inima curată. Fiecare poartă are un nume și un rol special.

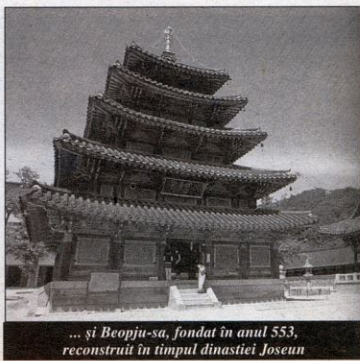
Prima: „Poarta cu un stâlp”,

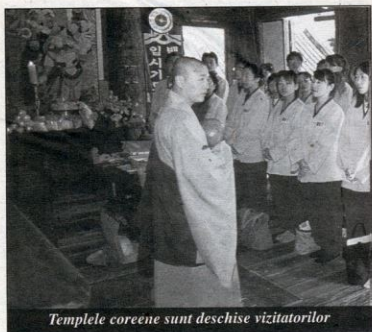
Temple Heinsa (care găzduiește „Tripitaka Koreana”)...

în ciuda numelui său, este un simplu acoperiș cu mai mulți stâlpi de susținere, așezați pe unul sau două rânduri, spre deosebire de celelalte porți, și este amplasată la nivelul cel mai de jos al terenului și destul de departe față de templu.

A doua: „Poarta regilor cerești”, este cea mai impunătoare și găzduiește patru paznici fioroși, „înarmați”, cu ochi bulbucăți, mustați și sprâncene stufoase. Fiecare punct cardinal este „păzit” de câte unul dintre ei: Estul de paznicul cu lăută, Sudul de cel cu o lance, Vestul de către cel cu un dragon și o mărgică fermecată, iar Nordul de cel

... și Beopju-sa, fondat în anul 553, reconstruit în timpul dinastiei Joseon

Templele coreene sunt deschise vizitatorilor

cu suportul de steag și o pagodă.

Ultima poartă „Niciodată două porți”, ce permite trecerea spre templu, ne amintește că acolo este doar un adevăr, cel propovăduit de Buddha.

Construcțiile se desfășoară numai pe orizontală și cuprind, în general, sanctuarul principal cu statuia lui Buddha, săli de meditație și studiu, sala pentru funeralii, biblioteca, altare și sanctuare pentru diferite divinități, locuințe pentru călugări, camere pentru musafiri, anexe gospodărești, pavilionul instru-

curtea interioară centrală, imediat după trecerea de ultima poartă, este cea mai impunătoare, frumoasă și importantă construcție. Tavănu înalt, grinzile, îmbinările elementelor de rezistență, partea imediat de sub streșină, precum și toate elementele ornamentale sunt pictate cu modele cosmice complicate, spirite cerești, flori și păsări și, deși sunt din lemn, au o strălucire aparte. Stilul tradițional de pictare cu modele, pe lemn, denumit „dancheong”, folosește cinci culori – albastru, roșu, galben, alb și negru –, fiecare dintre

mentelor de percuție, pagode, felinare, etc. În vremurile de glorie, unele temple aveau până la 80 asemenea clădiri și puteau găzdui chiar și 3.000 de călugări.

Sanctuarul principal sau Sala lui Buddha, situat în

ce a dus nu numai la înfrumusețarea construcțiilor, dar și la protejarea lor împotriva intemperiilor și a caziilor. Dând o frumusețe aparte templelor, s-a ajuns ca acest stil de pictură să fie folosit chiar și la decorarea palatelor regale.

La unele temple foarte vechi, ca element specific doar pentru sanctuarul principal, ușile și ferestrele acestuia erau decorate cu motive florale, gravate în lemn și apoi pictate. Conform tradiției budiste, trecerea pe sub aceste uși decorate cu flori duce la atingerea adevărului și a iluminării. În sanctuarul principal se află statuia lui Buddha, în poziția clasică șezând, cu mâna dreaptă în jos, semn că spiritele rele dau înapoi și că iluminarea ajunge acolo. Mâna stângă în sus și palma spre lumea exterioară înseamnă că oamenii pot intra, fără nici o teamă, pentru iluminare. Întrucât „după iluminare” orice creatură poate deveni „Buddha”, adică iluminat, în dreapta și în stânga statuiei lui Buddha pot fi văzute și alte statui asemănătoare acestuia, dar ele sunt ale unor sfinți sau bodhisatva care au obținut acest statut. Excepție face doar renumitul templu Tongdo-sa, în care nu găsim statuia lui Buddha, întrucât se spune că acolo se păstrează numai „relicve adevărate” ale lui Buddha, aduse din China de către un călugăr.

Pereții interiori ai sanctuarelor sunt acoperiți cu picturi înfățișând scripturile budiste, viața lui Buddha, divinități, călugări, învățați locali etc.

Pictură budistă, intrată în Coreea din China, odată cu această religie, în secolul al IV-lea

Nelipsită în pictura coreeană budistă este figura lui Bodhisatva, acea ființă zămbitoare, iluminată, înțeleaptă și milostivă, care își amână mereu intrarea în nirvana, ca să mântuie de suferință întreaga suflare. Pictura pentru interior se execută pe pânză și apoi se lipește pe pereți. Și ea folosește tot cinci culori: verde, galben, roșu, alb și negru, dar nu redă și perspectiva. Viața lui Sakyamuni cuprinde, de regulă, opt ipostaze: coborârea lui pe pământ, pentru salvarea tuturor ființelor, nașterea sa, durerea când observă că suferința este în jurul său, părăsirea familiei la 29 de ani, cei șase ani de ascetism practicat în munți, lepădarea de diavol sub copacul iluminării, predica ținută celor cinci oameni după iluminare și convertirea lor la budism și intrarea sa în nirvana, după ce și-a transmis învățătură către foarte mulți oameni. Pe lângă temele menționate, picturile de pe pereții exteriori redau uneori și istorioare din viața monastică sau din afara templului.

Pe partea laterală a acoperișului sanctuarului principal sunt pictate diverse simboluri budiste, printre care și zvastica întoarsă, simbol al păcii. În curtea principală, atenția ne este atrasă și de un mare clopot și trei instrumente de percuție (tobă, oglindă și pește) amplasate în pavilion deschis. Budismul Mahayana fiind preocupat de iluminarea tuturor ființelor, în timpul

slujbei sunt lovite: clopotul pentru salvarea sufletelor ființelor umane, inclusiv ale celor căzuți în iad, toba mare pentru iluminarea animalelor, oglinda pentru dirijarea păsărilor către cer, iar pește pentru creaturile din apă.

În fața sanctuarului principal sunt amplasate, de obicei, 1-2 pagode din lemn sau piatră, care păstrează, așa-numitele „sarira”, mici cutiute conținând relicve de la Buddha sau sfinți budiști. Pagodele puteau avea mai multe niveluri și, uneori, erau cele mai înalte edificii ale templului. Cele construite din lemn, spre deosebire de cele din piatră, n-au rezistat însă timpului, nu atât din cauza intemperiilor, cât a invaziilor și incendiilor. În zilele noastre mai există o singură pagodă din lemn cu cinci niveluri și o înălțime de 22,7 m la templul Beopju-sa. Construită (de fapt reconstruită) în anul 1605, ea este o copie fidelă a celei din secolul al VI-lea, distrusă în timpul invaziei japoneze. Originale sunt doar pagodele și lămpile din pia-

Ruine ale unei vechi pagode din timpul Regatului Shilla

tră, ultimele simbolizând înțelepciunea lui Buddha, care luminează lumea ignorantă de pe pământ.

Frumusețea locurilor, aerul curat, tezaurele pe care le dețin, interesantele lor legende, cât și meniurile tradiționale sănătoase oferite de călugări au făcut și fac din templele budiste coreene, ca și din mănăstirile noastre, destinații tot mai mult căutate, nu numai pentru odihnă fizică, dar și pentru liniște sufletească. Acesta este și motivul pentru care, de-a lungul timpului, acolo au putut fi întâlniți numeroși scriitori, pictori, filosofi, mari gânditori, nobili, dar chiar regi și președinți de stat. ■

Imagine din Sala celor 1000 de Buddha, din templul de la Chikchi-sa, fondat în jurul anului 418

Microarhiva Magazin istoric

NU ESTE MOMENTUL DESCURAJĂRII, CI AL ACȚIUNII

GEORGE G. POTRA,
Director al Fundației Europene Titulescu

În acest număr reproducem alte cinci scrisori adresate de Traian Vuia bunului său prieten Caius Brediceanu în anii 1921-1925 (Magazin istoric, nr.10/2006). Ca și în numărul trecut, am păstrat particularitățile stilistice ale originalelor și, acolo unde s-a simțit nevoia, am introdus explicații marcate prin paranteze drepte. Pentru unele dintre personajele amintite în scrisori și mai puțin familiare cititorilor am întocmit scurte note biografice.

Garches, 30
mai 1921,
7 Rue de
Toulon

Scumpe Caius,

Să nu fii supărat că nu am scris mai în grabă. Am ridicat 20.000 fr. expediții prin d-șoara Sophie Bragadiru [fiica lui Marinescu și a Sofiei Bragadiru, care au mai avut încă două fete, una dintre ele căsătorită cu Gheorghe G. Mironescu, viitorul ministru de Externe și prim-ministru; Sofia Bragadiru, aproximativ congenară cu Cornelia Bлага, a fost nașă de botcă a lui Dorli Bлага. Informație obținută de la d-na Dorli Bлага]. Am mulțumit prin scrisori adresate d-șoarei și dlui G.G. Mironescu. Îți mulțumesc îndeosebi ție.

Relativ la aceea ce ți-a zis aviatorul austriac, este adevărat că elicoptere s-au ridicat deja vertical (L. Breguet, Cornu, în 1907). Toate aceste mașini aveau ca organe de

sustentațiune elici, cum sunt acelea care se aplică ca tractor sau propulsor la aeroplan. Este evident că în momentul ce motorul se oprește, elicele având o suprafață foarte redusă (120-150 kilogr. per m²), mașina cade cu o viteză foarte mare. Cazul nostru este diferent, pentru că aripele mașinii, deși pot avea forma elicei, sunt adevărate aripi de aeroplan (suprafața este de 40 m², adică 7 kilogr. per m²), însă rotative.

Crișan [probabil Gheorghe Crișan] a sosit aici prin 12 cur.

Nu a plecat încă, va pleca în curând. Pe Coltor [probabil Ioan Coltor (1866-1933)] nu l-am văzut, are motive să nu mă vadă. Crișan s-a arătat mai puțin rezervat. I-am arătat scrisoarea ce mi-ai dat și a părut satisfăcut. A revenit la mai bune sentimente față de tine. Nu mi-a plăcut deloc modul cum a comentat împrumutul ce i-ai consimțit, în con-

trazicere vădită cu faptul, pentru că grație ție și-a putut termina casa unde va realiza frumoase beneficii.

Firește că nu am făcut cu dânsul nici un aranjament. A zis că îmi va trimite bani din America, eu nu fac nici un caz de această promisiune, pentru că am convingerea că este un egoist avar. [Traian Vuia a adăugat scrisorii următoarea notă: „N-a văzut pe niciunul dintre frați, n-a fost nici la ținuta [reuniunea] care a avut loc în 20 cur. S-a temut că trebuie să invite la masă pe

dl Huart, ca să nu rămână mai jos ca tine a preferit să facă pe mortul. Are dorința de a fi egal cu tine, de a se bucura de același prestigiu, dar nu este deloc dispus să facă sacrificii. *Qui veut la fin, veut les moyens* (Cine se gândește la un scop, se gândește și la mijloace). La el avariația contrariază inteligența.”]

Deși trăiește aici în mare lux, stă la Grand Hôtel, unde plătește numai camera 45 fr. la zi, a voit să-i împrumut 4.000 fr. Spre norocirea mea, nu i-am spus că mi-ai expediat prin dsoara Bragadiru 20.000 fr. Are numai o dorință, să-și asigure o parte frumoasă în afacerile noastre prin sacrificiile altora, *sans bourse délier* [fără a da un ban], încurajându-ne cu promisiunile.

Te voi ține în curent cu lucrările la care lucrez neînțecat. Dacă Laurențiu este împedecat de a veni imediat, atunci să te înțelegi cu dânsul, ca să vină ceva mai târziu, în august (sau chiar în septembrie), ceea ce mi-ar conveni mai bine.

Inutil să-ți adaug că eu contez acum numai la tine. Până acum credeam că Crișan va ținea promisiunea, va contribui și dânsul, dacă nu prin o contribuțiune nouă, cel puțin prin rambursarea celor

40.000 lei. A avut și cinismul să zică că el putea să-mi ramburseze cei 40.000 lei, dacă știa că aveam nevoie și dacă nu ar fi fost convins că tu îmi trimiți bani.

A văzut terenul din Parcul Beauvau-Craon și a fost încântat. A zis că va construi acolo o casă frumoasă românească. Eu nu am comunicat nimic relativ la proiectele noastre.

Mă bucur că dorești să ne păstrăm autodeterminațiunea.

Cu sănătatea stau bine, sper că atât tu, cât și familia ta, sunt bine.

Cu dorul de a-ți ceti scrisoarea,

Te îmbrățoșez cu drag,

T. Vuia

Garches, 5 iulie 1921,
7 Rue de Toulon

Scumpe Caius,

Crișan a plecat în America prin Cherbourg în 3 iunie. Pe Coltor l-am întâmpinat la Gara St. Lazare în ziua plecării. I-a fost rușine să convină cu mine – mărturisește el însuși – din cauza unei afaceri ce ușor poți ghici. Cr., deși a stat aici peste 3 săptămâni, nu a avut timpul – a uitat, așa îmi scrie în modul lui nesincer – să vadă pe

[Marcel] Huart, ca să-i ceară o recomandățiune pentru fr[ății] din America; îmi scrie acum să-i trimit urgent (!) „mai multe recomandățiuni pentru a putea vizita instituțiunile și așezămintele de acolo și a se putea folosi (sic!) de fr. de acolo”.

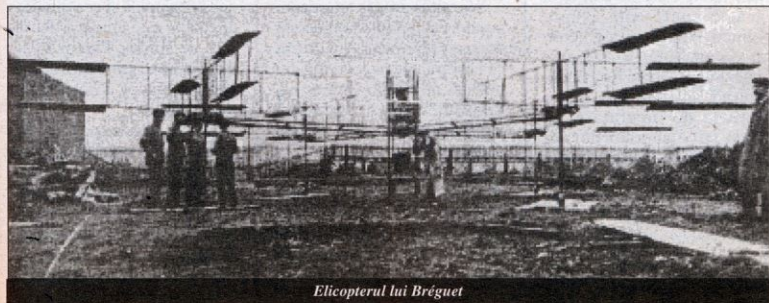
Mi-a vorbit despre banii ce i-ai împrumutat și s-a plâns că ai vorbit despre acest împrumut pretutindeni, fapt este că spre a storce bani de la tine a jucat o comedie. După cum mi-a mărturisit, avea bani, pentru că a cumpărat valori în suma de 460.000 lei. Firește, nu i-am avansat nici un centim.

Să nu desnădăjduim, toate trei invențiunile se vor realiza, depinde numai de la noi, dar trebuie să avem voința și tenacitatea, care este levierul tuturor realizărilor.

Elicele de marină au fost date laboratorului Marinei în 22 iunie. Încercările vor fi terminate în decursul lunii curente. Succesul acestor încercări nu va însemna că vom avea bani imediat, pentru că comercializarea este de obicei lungă, îndeosebi în Marină.

Asamblajul elicopterului avansează, dar nu este încă terminat.

Să contăm deocamdată pe puterile noastre, trebuie să fim

Elicopterul lui Bréguet

prevăzători, cu atât mai mult că brevetele cer spețe continue. Brevetul nou depus pe numele tău în Franța a fost acordat, în septembrie trebuie depus și în celelalte țări, costul 6.000 fr.

Te rog, dă-ți bine samă, dacă poți conta la Costi. Făpt este că dacă vrei să contribuie, poate, dacă așteaptă să aibă bani în superflu, nu va contribui niciodată. Dacă nu vezi nici un inconvenient, pune-mi la dispoziție obligațiunile tale din Crédit National. Banque de France ne deschide un *compte courant* până la 75% din valoarea lor nominală. Așa am făcut și eu.

Lugoșianu a fost convocat la ținuta de Comitet [a Lojei „Ernest Renan”] din iunie. În ținuta solemnă după citirea raporturilor, care conclud toate la admiterea lui, Huart a declarat că a făcut o impresiune excelentă. A fost admis cu unanimitate la probe. Spre nefericire am intrat în vacanțe și nu va fi inițiat decât în octombrie. Ținuta de comitet de vineri, 1 iulie, a fost urmată de o ținută albă [reuniune de gală, banchet, agapă ce nu se ținea la templu și nu se desfășura după un ritual; participau și frații profani], la care corespondentul lui *Times*, gazetar de primă ordine, *first class man*, cum zic dânsii, a făcut o conferență asupra politicii externe a Angliei, iar eu am ținut o *causerie* [alocuțiune] asupra României. În urma acesteia s-a votat o moțiune de încurajare lui Vaida și colaboratorilor lui pentru rolul ce-l au și vor avea în democratizarea României. Această moțiune se va comunica și în scris.

În așteptarea scrisorilor tale, te îmbrățșez cu drag,

T. Vuia

neastărea noastră. Căruia fanariotul lui negat, oarecum de puțină credință, căci are în toate suferințele și pe amputa.

La întâlnirea cea de față, care a fost precedată de un sâmbet la Sorbona, profesorul de „acosta a făcut elogiul lui Vaida și alții și a felicitat pe U. H. pentru recitarea unui grup de alții și mănăstirea de învățatul orol, providențial a ținut un toast în onoarea lui Vaida și n-a negat să fie interpretul lui la un și am multumit și am promis, că vom comunica valurile lor pești.

În viața sa - în viața fotografică

tuturora pentru cartă de identitate

Te îmbrățșez cu drag

T. Vuia

P.S. Valurile proslăvite și pești la prieten și fiu, îndrăgii lui Vaida, nu mi s-au dat, dacă conștient a se ocupa de asta, și cu oarecum drag la murea la București. Căruia conștient aș dădă?

Port-Aviation, 2 octombrie

1921,

Viry-Châtillon

Dragă Caius,

Am primit scrisoarea ta și am aflat cu bucurie că vei fi aici în luna cur. Am primit aici vizita lui Lugoșianu însoțit de dl Lahovary, ministrul nostru la Londra [cu certitudine, un Lahovary nu a îndeplinit niciodată misiunea de trimis extraordinar al României la Londra; s-ar putea să fie vorba despre diplomatul Nicolae Enric Lahovary]. S-a bucurat mult aflând că vei fi în curând aici.

Sfârșitul tragic al regretatului Costi mi l-a comunicat doamna Mărioara. Am crezut că la bătrânețe ne va fi dat din nou să ne aflăm împreună, fatalitatea, care persecută familia Misoits, a hotărât însă altcuvă.

Cred că numai în ironie și glumă îmi scrii să mă adresez [ratelui] Gh., care, de când i-am spedit scrisoarea de introducere a secretariatului G.O.F. [Grand Orient de France], a devenit mut.

Sper să termin zilele astea montajul mașinii și apoi înainte cu Dzeu.

Te îmbrățșez cu drag,

T. Vuia

Garches, 8 aprilie 1922

Scumpe Caius,

Am primit ieri scrisoarea ta. Sunt în curent cu toate ce s-au petrecut în țară. Am urmat cu atenție toată campania electorală. Ce să zic? Nu pot zice că am avut vreo surpriză. Am avut nefericirea să cunosc mai de aproape spiritul, ca să nu zic virus, fanariot. Neavând iluziuni, nu le-am putut pierde. M-am mirat numai când am văzut că voi credeți în posibilitatea unei cooperări cu ei. Religiozitatea mea este făcută demult. Nu rămân decât două alternative, sau acceptați jugul fanariot și îl suportați cu resemnare așteptând de la timp, care este medicul multor boale, aceea ce prin voi înșivă nu puteți face, sau îl scuturați prin rezistență. Precum nu am putut crede niciodată că ne vom putea maghiariza, așa nu pot crede că ne vom fanariotiza sau ciocii.

Între ei și noi este o deosebire de mentalitate. Starea noastră actuală și cea dinainte de război este numai o deosebire de limbă. Putem să ne mângâiem că asupra lor actuali vorbesc dulcea noastră limbă românească.

Dar să recunoaștem că este și din vina noastră, n-am luat precauțiunile cele mai elementare ce dicta înțelepciunea, deoarece elementele care ne permitau să-i cunoaștem nu au lipsit.

Acum nu este momentul de a ne lamenta, ci de a lucra.

Conform mandatului ce mi s-a încredințat m-am pus aici în acțiune. Ieri chiar am făcut în atelierul nostru o *causerie* asupra modului cum s-a înjghebat guvernul actual [condus de I.I.C. Brătianu: 19 ianuarie 1922-27 martie 1926] și cum s-a operat la alegeri. Deja mai-nainte s-au făcut demersuri pe lângă bărbații politici a[i] celor două mari partide, care sunt la putere în Franța și care nu ne-au menajat concursul lor nici în decursul războiului. Concursul lor este cum se zice aci *un fait acquis* [un lucru câștigat]. Săptămâna ce vine voi avea o întrevedere cu f. H. [fratele Huart] spre a stabili un program de acțiune. Voi face o nouă conferință la toți frații deputați și senatori. Este aproape cert că se va aduce chestiunea pe tapet în Cameră. Bineînțeles, guvernul va protesta din răsputeri, pentru că nu se poate amesteca în afacerile interne a[le] unei țări amice. Această însă nu va împiedica, că i se va face o frumoasă reclamă guvernului, care va răsună și în Englițera și America. Se va arăta cum acest guvern a târât în imolă [sacrificiu, de la franțuzescul *immoler*] Armata și Coroana. Am reușit să le demonstrez că acest guvern, cum a fost cel al lui Stürmer [B.V. Stürmer, om politic rus, prim-ministru în 1916], este un pericol european. Ce mă privește, nu mă voi opri până ce nu voi izbândi. Este oare vreo nevoie să-ți arăt cât de indicată ar fi prezența unuia dintre voi aici? Ați putea face foarte, foarte mult. Acolo strigați în pustiu, cum se făcea pe timpul unguirilor. Acțiunea noastră politică a fost întotdeauna cam descusută, ezitantă. Mă tem că și acum să nu cădeți în aceleași erori.

Gheorghe Crișan

Să nu uitați că deși stăpânii noștri cei noi nu își fac iluziuni în ceea ce privește ciocirea noastră, au probe istorice despre blândețea noastră și despre resemnarea cu care am purtat atâtea juguri în decurs de atâtea secolii. Ei nu ignorează nici teama noastră de rezistență violentă. Ne vor lăsa să strigăm și să ne lamentăm până ce ne vom obosei, ca și copilul care plânge. Ne cunosc admirabil

răbdarea. Știu cum am suportat noi fără nici o rezistență mai serioasă jugul maghiar, de la 1867 [când s-a instituit dualismul austro-ungar] încoace, ca să nu mai vorbim de epoca precedentă. Știu și aceea că fără războiul european suportam încă și azi jugul maghiar.

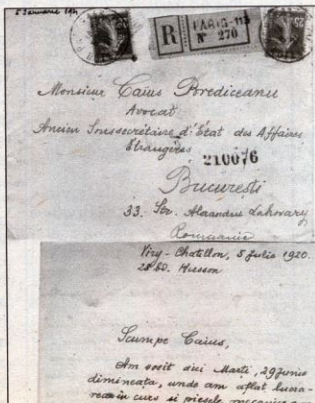
Când citesc ziarele din țară am impresiunea că evenimentele vor lua același curs. Putem zice cu Eminescu: „Alte măști, aceeași piesă“. În locul unguirilor avem pe greci și pe bulgari.

Repet încă o dată necesitatea f. lui V. [probabil Al. Vaida-Voevod] sau a altuia, a ta aici. Nu este momentul descurajării, ci al acțiunii. Să fim bărbați, și nu cărpe. Lumea respectează numai pe cei tari și curajoși.

În ceea ce privește mașina, încercările sunt satisfăcătoare și descur metodic și progresiv. După plecarea lui Lugoșianu am făcut o singură încercare, în 18 martie. Mașina s-a ridicat de la pământ zburând câțiva metri. Am făcut o mică modificare, am mărit pasul elicelor, pentru că puterea motorului nu este încă pe deplin folosită, iar numărul învârtirilor nu se poate mări prea mult, deoarece a ajuns 2.200 învârtiri pe minută.

De atunci nu am putut proceda la nouă [noi] încercări, de astă dată din cauza timpului. Am avut nea, grindină, furtună, ploaie, care durează încă. Aci abia s-a văzut o primăvară atât de urâtă.

Scrie-mi, ca să știu, care sunt vederile voastre în toate aceste chestiuni. Lugoșianu a lăsat aci cele mai bune impresii la frați. Ar fi bine însă dacă nu ar imita exemplul vostru, legea tăcerii.

Ion Lugoșianu (1890-1957), jurist, om politic și diplomat. Studii universitare la București și Paris. Consilier tehnic în delegația română la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920), membru al Partidului Național Român și apoi al celui Național-Tărănesc; deputat, subsecretar de stat la Președinția Consiliului de Miniștri (noiembrie 1928-7 octombrie 1930), ministru la Instrucțiunea Publică și la Industrie și Comerț (iunie 1930-iunie 1933). A fost delegat la Societatea Națiunilor, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Roma (1933-1937). La sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial i-a succedat lui Stelian Popescu la conducerea ziarului *Universul*. A fost arestat în 1949 și condamnat, sub acuzația de înaltă trădare și complot împotriva siguranței statului, la muncă silnică pe viață. A murit în închisoarea de la Râmnicu Sărat.

Cred că toată familia ta este bine.

Cu curaj, înainte.

Te îmbrățoșază,

T. Vuia

P.S. Dacă prietenul Cădere dorește să intre în societatea noastră, cere-i documentul ce știe și semnează cererea lui.

Garches, 7 martie 1925,
7 Rue de Toulon

Dragă Caius,

Sunt sigur că nu ești supărat pentru că nu ți-am scris de atâtea vreme. Știu că nu tragi la îndoială sinceritatea unei prietenii atât de vechi. Grijiile vieții zilnice, năcazurile etc. m-au împiedecat să-ți scriu.

Cât privește lucrările mele, mă preocupă ambele probleme și, deși nu am dat vreun semn eclatant de activitate, le urmăresc neîncetat.

În anul trecut am clădit o casă pe lotul din unghi al

locului ce am în Parcul Craon. Aci am făcut și pe arhitectul, și pe antreprenorul. Am reușit, dar fiind prea mare pentru a fi ocupată de mine și fiindcă am făcut-o în asociațiune, o voi vinde. Am cumpărat locul vecinului cu *rond point* [piață cu sens giratoriu] și cu stejarul mic. Voi clădi acum un *pavillon* mic pe sama mea și un laboratoriu de mecanică. Am certitudinea că vom izbuti, pentru că greutățile cele mai mari sunt înlăturate.

Sper că familia ta este bine și că cea tânără se dezvoltă normal, spre satisfacțiunea voastră.

Te-am așteptat tot anul trecut cu multă nerăbdare. Sper că ne vom revedea în primăvara asta.

Prezentă omagiile mele respectuoase doamnei Brediceanu și te rog să mă crezi al tău prieten devotat, care te îmbrățoșază,

T. Vuia

Garches, 22 decembrie
1925,
7 Rue de Toulon

Dragă Caius,

Este mult de când nu am dat semn de viață. Am totuși convingerea că la nici un moment nu ai crezut că te-am uitat.

Am continuat, deși cu mari greutăți, lucrările relative la rezolvirea celor două probleme care mă preocupă. Elicopterul și turbina cu gaz. Azi pot declara fără nici o emfază că lumea începe să admită că formula pe care am prezentat-o este aceea care va rezolvi problema zborului independent de viteza de translație. Ce privește turbina cu gaz, eu am prezentat un aparat la care am lucrat 22 de ani, care va permite crearea turbinei cu combustione internă. De prezent este numai o chestiune de adaptare. Ce să zic despre greutățile pe care le întâmpin zilnic în urma forței de inerție omenească! Trebuie să mă lupt zilnic și mă bucur dacă în fiecare zi pot marca un pas înainte pe acest drum plin de obstacoli și de rezistențe de tot soiul.

Din punct de vedere financiar, soarta pare a fi asigurată, pentru că fabricanții încep să-și dea seama despre importanța soluțiunii celor două probleme.

Cu camarazii români de aici prezentați la E.R. [Loja „Ernest Renan”] am păt-o rău, dragă Caius. Știi că am constituit aici un comitet al P.N. La început Noti [Magazin istoric, nr. 4-8/2001] aliat cu Ciolan au căutat să-l excludă pe Cădere. Am introdus pe Cădere, pentru că a fost elementul cel mai bun. Intrat în comitet, Cădere s-a aliat cu Noti și au căutat să-l elimineze pe [Petre] Ciolan, fostul frate

Petre Ciolan diplomat, secretar al delegației române la Conferința de Pace de la Paris (1919); consul al României în capitala Franței.

de cruce a lui Noti. Au căutat să mă aducă și pe mine în apele lor, ca să-l nimicească pe Ciolan. Evident că nu m-am oferit pentru această combinație suterană. După câțva timp, Cădere a format aici o nouă asociațiune: a ofițerilor de rezervă, de acord cu Ciolan și Noti. Cădere prezident. Noti viceprezident. Eu nici nu am fost măcar avizat că această societate se constituie. Nu le-am ținut nici un *grief* [ranchiună]. A făcut aci manifestări utile, cu recepțiuni etc.

Noti imediat după iniț. la E.R. n-a mai pus piciorul la E.R. Îndată ce a intrat în serviciul dlui Duca [I.G.], am decis că nu ne mai adunăm în comitet al P.N., deoarece pierdusem toată încrederea în Noti; afară de aceea, doreau a face parte din acest comitet și dnii Neculcea și [Victor] Ianculescu [jurist, autor al lucrării *La Petite Entente et l'Union Européenne*, subdirectorul Școlii române] de la Fontenay-aux-Roses [în 1921, din inițiativa lui Nicolae Iorga, aici s-a înființat Școala română din Franța]. Acești 2 dni, care au supt până acum la vaca liberală, doresc să-și asigure viitorul în viitoarea constelațiune politică. I-am lăsat în pace pentru că nu am văzut decât bizantinism în toate acțiunile lor.

Acum în vară Cădere s-a plâns că Noti ar fi adresat la București raporturi defavorabile lui și astfel ar fi întârziat decretul de numire de profesor la Oradea Mare. S-a înțeles cu Ciolan și acest din urmă, probabil cu scopul de a se răzbuna contra lui Noti, a depus o plângere la E.R. ca Noti să fie radiat. Juriul de onoare care a fost instituit, văzând că plângerea nu este etayată [sprijinită] pe nici un document, nu a putut pronunța

Victor Cădere (1891-1980) jurist și diplomat, doctor în Drept al Universității din Iași, diplomat al Școlii de Științe Politice din Paris. Membru al delegației române la Conferința de Pace de la Paris (1919) și al Misiunii militare în Extremul Orient (1920-1921), însărcinate cu repatrierea prizonierilor români ce se aflau în Rusia. Profesor Universitar la Oradea și apoi la Cluj. Secretar general al Ministerelor de Interne (1928-1930) și Justiție (1930), director general al Siguranței Statului (1930-1931); rezident regal al Ținutului Dunărea de Jos (1938-1939). În perioada 1932-1944 a fost trimis extraordinar și ministru plenipotențiar sau ambasador la Varșovia, Belgrad și Lisabona. Membru al mai multor societăți și academii din Polonia, S.U.A. și Franța.

radiarea lui Noti. Ciolan nu s-a oprit aci. Având o creanță de 3.000 fr. contra lui Noti, a înaintat o nouă plângere, transformând datoria în o datorie de onoare. Ce să vezi însă. Ciolan, care cere radiarea lui Noti, zicând că acest din urmă este un om necinstit, ba chiar un spion, acceptază să fie prezident în comitetul asociațiunii A.O.R. [Asociația Ofițerilor de Rezervă] alături de Noti, care a fost reales viceprezident.

Când i-am expus lui Ciolan la mine în casă că nu pricepe acest paradox, s-a pus să urle ca nu posedat și a căutat să-l spele pe Noti.

Ți-am expus aceste stări plictisitoare pentru ca să vezi cu cine eram chemat să lucrez aici și ca să înțelegi pentru ce am luptat contra admiterii lui Ciolan și Noti la E.R. În loc să-și spele rufele în familie, ne

fac de râsul lumii. Ce vor gândi francezii despre noi?

Știi că Ionel Dobrin este aici. Ne vedem în fiecare duminică și astfel mă simt din nou puțin în Lugoj. Să nu fi supărat că nu ți-am trimis încă notele biografice ce mi-ai cerut prin fr. [Mihai] Șerban. Le voi trimite, dar trebuie să știi că îmi repugnează f. mult ca publicul să intre în viața mea intimă; s-au publicat multe lucruri fanteziste, fără știrea mea, bineînțeles.

Sper că atât tu, cât și amabila ta familie sunteți bine. Ți doresc sărbători fericite și un an nou în care să ne vedem, cel puțin în parte, realizate visurile noastre politice și celelalte.

Prezentă omagii respectuoase doamnei Brediceanu și crede-mă al tău devotat,

T. Vuia ■

Eugen (Eugeniu) Neculcea (1876-?). Matematician, fizician, chimist și diplomat. Studii universitare la Iași și Paris, profesor universitar la Iași și București. Membru al delegației române la Conferința de Pace de la Paris (1919-1920). În calitate de delegat și consilier tehnic, a luat parte la toate sesiunile Adunării Societății Națiunilor (1920-1937) și la toate întrunirile Comisiei Financiare și Economice a Societății Națiunilor. A reprezentat România în diferite organisme internaționale din sistemul Societății Națiunilor și la tratativele economico-financiare privind drepturile și obligațiile decurgând din tratatele și reglementările încheiate în urma Primului Război Mondial. Membru al Academiei Diplomatice Internaționale și al Academiei de Științe din România.

Eveniment

JUCĂRII DE IERI ȘI DE AZI

MELINDA MITU, SORIN MITU

La începutul lunii iunie din acest an, cu prilejul Zilei Internaționale a Copilului, câțiva muzeografi de la Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei din Cluj au „redescoperit” o serie de exponate muzeale legate de copii și de copilărie: o frumoasă colecție de jucării din secolele XIX-XX, etalată în cadrul expoziției temporare Jucării de ieri și de azi, deschisă între 1 și 30 iunie 2006.

Muzeul de istorie din Cluj (moștenitorul faimosului Erdélyi Múzeum, înființat la 1859 de contele Imre Mikó) deține un patrimoniu extrem de bogat, de aproximativ 400.000 de piese: artefacte arheologice, numismatică, artă decorativă și textile, felurite documente, carte rară, stampe și gravuri, precum și... circa 150 jucării. Aceste mici minunății, ce au aparținut copiilor care au fost bunicii noștri, impresionează și azi ochiul oricărui iubitor de trecut și istorie, prin frumusețea lor rară și uneori ciudată.

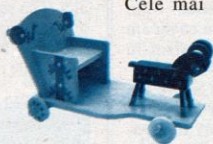
Cele mai vechi piese din patrimoniul muzeului clujean care pot fi considerate „jucării” datează din epoca puțin cunoscută a Preistoriei. Bazându-se pe analogii etnografice, unii arheologi specializați în Neolitic și în Epoca Bronzului sunt de părere că idolii antropomorfi și zoomorfi din această perioadă – despre

care se știe clar că au fost folosiți în cadrul unor ritualuri magice – au putut îndeplini și rolul de jucării pentru copiii acelor vremuri. Idoli și „biberoane” din lut, jucării cioplite din os, jetoane ceramice, despre a căror utilizare știm prea puține lucruri, toate acestea compun imaginea copilăriei.

Epocile dacică și romană ilustrează deja mai complex dimensiunea ludică a oamenilor. Potrivit arheologului Horea Pop, de la Muzeul de Istorie din Zalău, micile discuri din lut ars provenite din epoca dacică (o categorie de piese arheologice frecvent întâlnită în siturile aparținând perioadei Latène) nu sunt altceva decât piese de joc, cel mai probabil de la jocul numit și astăzi „moară”. Îi delectau pe războinicii daci cantonați în fortificații, dornici

și ei să își omoare plictiseala, ca orice militar aflat în serviciul de garnizoană. Epoca romană ne furnizează o varietate impresionantă de asemenea piese, în rândul cărora cele mai cunoscute sunt zarurile, piesele de joc pe care Cezar le-a făcut celebre prin memorabila lui exclamație de la trecerea Rubiconului: *Alea iacta est!* (Zarul a fost aruncat!)

Din Evul Mediu, muzeul din Cluj deține câteva jucării confecționate din ceramică, al căror destin muzeal se leagă de istoria breslelor din principalele orașe transilvănene, acolo unde au fost făurite.

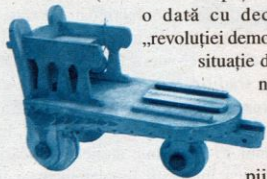

Cele mai multe jucării de odinioară, ajunse astăzi exponate de muzeu, datează însă din a doua jumătate a secolului al XIX-

lea și de la începutul secolului al XX-lea. Și nu doar pentru că epocile respective sunt mai recente, iar urmele lor materiale au putut să ajungă cu mai mare ușurință până la noi. Principala explicație a supraviețuirii respectivelor jucării se leagă de schimbările de mentalitate specifice epocii moderne.

Veacul al XIX-lea deschide epoca în care adulții încep să acorde o atenție specială

odraslelor lor (din ce în ce mai puține la număr, o dată cu declanșarea „revoluției demografice”), situație de neîntâlnit în „Ve-
c h i u l
Regim”,
când co-
pii unei fa-

milii erau mult mai numeroși, dar, se pare, și mult mai neglijăți de părinți. În lucrările moderne de pedagogie, așa cum sunt cele ale lui Rudolf Steiner (1861-1925), părintele „educației Waldorf”, se apreciază pentru prima dată că jocul are o funcție esențială în dezvoltarea personalității copilului și în stimularea inteligenței sale. Din asemenea motive, universul jucăriilor va dobândi o importanță covârșitoare în viața socială, atât în mediul familial al copilăriei, cât și în calitatea sa de mare industrie aducătoare de beneficii fabuloase. Calea de la căluțul de lemn și păpușa din cârpe până la Disneyland, Lego și Barbie va fi parcursă cu o repeziciune uluitoare.

Epoca modernă, în care jucăriile devin produsul unor manufacturi și mai apoi al unor industrii specializate, este cel mai bine ilustrată de expoziția deschisă la Cluj. Dacă le comparăm cu jocurile sofisticate și adeseori „virtuale” din ziua de azi, ele par destul de naive și primitive: cărucioare din lemn, trase de călușei sau de măgăruși, inspirate de străvechile jucării specifice culturii țără-

nești; păpuși din porțelan, pictate manual în culori pastelate; figurine umane desprinse din universul poveștilor populare, un pașă mândru și fioros, soldăței din plumb sau binecunoscutul „Hopamitică” toate acestea înnobilate de patina apă-

sată a vremii și de pasiunea muzeografilor care le-au oferit a doua viață. Poate că tocmai din această simplitate necăutată vine și farmecul și valoarea lor nzuzeală, care atrag privitorii de astăzi, mai ales dacă ne gândim că ele au bucurat sufletele

copiilor de altădată cel puțin tot atât cât o fac mutanții din plastic, prezenți în magazinele zilelor noastre.

O mare parte a jucăriilor „moderne” din colecția Muzeului Național de Istorie din Cluj provin din atelierul de mobilă și de jucării al lui Oszkár Gányi, din Szeged (Ungaria), o firmă de profil foarte apreciată pe la sfârșitul secolului al XIX-lea, în Monarhia austro-ungară. Valoarea istorică și culturală a acestor piese a fost sesizată încă din epoca respectivă, când jucăriile au fost achiziționate de Muzeul Industrial din Cluj (*Kolozsvári Iparmúzeum*), ale cărui colecții au fost incluse mai apoi în patrimoniul Muzeului Arde-

lean. Fără inteligența și simțul profesional al predecesorilor noștri în domeniul muzeografiei, publicul de astăzi nu ar fi cunoscut aceste mărturii ale trecutului.

Povestea jucăriilor produse de firma Gányi interferează într-o anumită măsură și cu ideologia și politica vremii. După cum a arătat cercetătoarea budapestană Júlia Tészabó (specialistă în istoria jucăriilor), la răscrucea secolelor XIX-XX industria de profil din Europa era dominată copios de produsele fabricate în Germania. Hegemonia germană în domeniu începuse încă de pe la mijlocul secolului al XIX-lea, când apar rețele comerciale centralizate, capabile să colecteze și să redistribuie cu mare eficiență jucăriile confecționate de artizanii locali răspândiți prin toate colțurile Germaniei. Până și regina Victoria a Marii Britanii avea păpuși importate din Germania.

In acest context, apariția unei industrii autohtone de jucării în Ungaria, la sfârșitul secolului al XIX-lea, era și expresia unui anumit orgoliu național, atât de caracteristic epocii respective. Producătorii

artizanal, meseriașii din Ungaria erau conșivi că vor putea ține pasul cu meșterii germani.

In pofida acestor intenții, artizanii maghiari nu vor reuși să facă față concurenței redutabile a jucăriilor germane, mai ales pe o piață mai largă. Susținerea lor financiară era mai modestă, produsele de serie mică pe care le realizau presupuneau costuri de producție mai ridicate, ceea ce făcea ca importatorii și comercianții străini să fie prea puțin interesați de achiziționarea acestor mărfuri. Cu toate acestea, în Ungaria vor fi înființate mai multe fabrici de jucării, așa cum au fost atelierele Gányi. Cu timpul apar și școli industriale de profil, iar producția va pune un

mare accent pe produsele artizanale inspirate de jucăriile populare, confecționate de obicei în serie mică sau chiar ca unicate.

Se poate spune că aceste eforturi au născut o anumită tradiție industrială locală, purtând amprenta culturală a spațiului central-european. Nu departe de Szeged, la Arad, lua ființă în anul 1948 un mic atelier de jucării, care valorifica interesul local pentru acest tip de manufactură. Pornind de la acest modest început, în anul 1959 își deschidea porțile

fabrica de păpuși *Arădeanca*, liderul incontestabil al producției

românești de jucării, timp de decenii, și în același timp un exportator de prim rang pe piața internațională.

Asemenea exemple ne arată că prezența jucăriilor și a copilăriei la muzeu se justifică, atât prin umanizarea sălilor de expoziție copleșite uneori de prea multă gravitate, cât și prin interferarea acestor mici și delicate obiecte cu Istoria. La ora actuală, în lume există numeroase muzee dedicate integral istoriei jucăriilor. Publicul nostru, care vine să le vadă astăzi la Cluj, are de ce să fie interesat și mulțumit. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 decembrie 2006, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

– **În ce an a fost înființat de doi călugări români schitul Lacul de la Muntele Athos?**

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna septembrie 2006 este:

De la reședința ducelui de Beaufort din Gloucestershire, Badminton House

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Victor Tundrea, din Timișoara**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2007.

Adresa noastră: **Magazin istoric, C.P. 1-702, sect. 1, București**

Telex Telex Telex Telex Telex

ARNO BREKER

Înaintea semnării armistițiului cu Franța, în iunie 1940, alături de arhitectul preferat, Albert Speer, și de sculptorul preferat, Arno Breker.

Cum a fost posibil ca după ani buni de boemă pariziană, un artist de mare talent, pasionat de Rodin, prieten cu Jean Cocteau, cu Constantin Brâncuși, cu alții de aceeași talie, cu unii dintre ei împărțindu-și chiar atelierul, să poată ceda în fața lui Goebbels să să lucreze pentru un tiran care a trecut toată Europa prin fier și sânge? Expoziția, recent închisă (pe 22 octombrie) a încercat să răspundă acestei întrebări. De altfel, polemicele și-au făcut apariția încă de la vernisaj. Unii i-au acuzat pe organizatori că vor să resusciteze demonii nazismului, dar scriitorul Günter Grass, a cărui tinerete cum am văzut din propriile-i mărturisiri recente a fost și ea legată de hitlerism, a sărit în ajutorul manifestării de la Schwerin.

Din 1935, când creatorul și-a părăsit registrul artistic, îl găsim un tenace „luptător” pe frontul propagandei celei mai groasere. Motivația? Oportunismul, cupiditatea, megalomania. În foarte scurt timp, Breker se afla la conducerea unui atelier imens, în care lucrau zeci de practicieni.

Visul lui Speer și Hitler despre Marele Berlin, din fericire, nu a durat. A rămas în atelierele lui Breker, ale căror statui au fost distruse odată cu sosirea Aliaților. La sfârșitul conflagrației sculptorul n-avea decât 45 de ani. Rapid „denazificat”, a plătit o amendă de câteva mărci și s-a repus pe picioare. S-a stabilit la Düsseldorf, în așteptarea comenzilor. Care nu au întârziat. Germania trebuia reconstruită, și Breker știa să o facă. Plus că în realizarea busturilor n-avea egal. Arno Breker moare la 91 de ani în patul lui.

UN NOU POMPEI?

Arhipelagul indonezian a fost victima nu numai a catastrofele produse de tsunami în decembrie 2004. Vulcanologii americani și indonezieni au descoperit un sat sub cenușa unei erupții care a avut loc în 1815, cea mai puternică de mii de ani încoace. La 10 aprilie 1815, vulcanul Tambora, aflat la 4000 de metri înălțime, a provocat moartea a 100.000 persoane în insula Sumbawa, aflată aproape de Bali și insula Flores, unde în 2004 paleontologii au exhumat oasele unui australopitec de 18.000 ani, una dintre cele mai tulburătoare descoperiri din ultimii 50 de ani. O parte a victimelor de pe Tambora zac până astăzi carbonizate sub mai mulți metri de cenușă. Cu ajutorul unui radar, vara trecută Haraldur Sigurdsson, un vulcanolog islandez din echipa cu baza la Universitatea din Rhode Island (S.U.A.), a reperat urmele unei mici așezări cu stâlpi de lemn și pereți de bambus, obiecte de bronz și de ceramică, în stare intactă.

„Există șanse serioase ca Tambora să devină viitorul Pompei al Asiei de Sud-Est”, afirmă cercetătorul. Vulcanologii au descoperit o femeie carbonizată, surprinsă de lavă (care a putut înainta cu 150-200 km pe oră) când se pregătea să apuce în mână o sticlă, care s-a topit instantaneu din cauza căldurii. Ustensilele de care dispunea comunitatea prezintă mari asemănări cu obiectele care circulau în epocă în Vietnam. A mai fost găsită și o persoană încremenită în fața porții. Satul se afla la cinci km în interior de țărm, fără îndoială pentru a se proteja de incursiunile piratilor olandezi și englezi, care controlau în epocă traficul maritim. Vulcanologul amintit proiectează o nouă expediție în 2007. El crede că satul avea și un mare palat construit din lemn, pe care speră să-l detecteze cu radarul.

Imediat după instalarea prin forță a guvernului condus de dr. Petru Groza, la 6 martie 1945, diplomații români aflați la post în diferite capitale europene, inclusiv în Turcia, au început să comunice între ei. Își transmiteau și ultimele informații aflate din țară și se consultau și în privința atitudinii pe care urma să o adopte față de noul guvern.

Am mai publicat asemenea documente, aflate în fondul Brutus Coste, la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, grație sprijinului acordat de doamna ELENA DANIELSON și de colaboratoarea noastră LAURA COSOVANU. Începem în acest număr o serie de alte astfel de note, urmând ca pe parcurs să facem și o serie de comentarii asupra persoanelor implicate.

DIPLOMATII ROMÂNI REAȚIONEAZĂ

Notă pt. P (Bianu) [însemnare cu cerneală]

Din notele alăturate se desprinde în mod limpede situația creată în România în urma intervenției sovietice din martie. Aceste note sunt întemeiate pe informațiuni din sursa cea mai autentică. Natura acestor informațiuni a pus misiunile românești din străinătate în fața obligațiunii de a-și lămuri poziția. Chestiunea a făcut obiectul unui intens schimb de telegrame între legațiunile din țările neutre. Am socotit necesar să vă pun în curent măcar cu concluziunile la care s-a ajuns.

Este poate util să știți că inițiativa a pornit de la Alecu care se afla în cea mai bună situațiune pentru a avea informații sigure și de a cunoaște dorințele factorilor din țară. La 21 martie, dânsul ne informa că în perioada actuală de consultări, când guvernul G[roza] nu este încă recunoscut de toate marile puteri aliate, înțelege a menține contactul cu Min[isterul] A[facilor] S[trăine] numai în ce privește chestiunile de natură administrativă; își rezervă însă libertatea de acțiune în ce privește: a) executarea unor eventuale instrucțiuni cu caracter politic; b) acceptarea oricărei numiri de personal de orice categorie.

La 23 martie tot Alecu ne informa că va începe sondaj pe lângă guvernul turc și ambasadele M[arii] B[ritanii] și U.S.A., arătând că deși a păstrat contact administrativ cu M.A.S., totuși nu poate recunoaște actualul guvern ca un guvern legal. Motivele care îl determină la această atitudine: 1) guvernul Rădescu a fost demis în urma unui ultimatum al d-lui V[îșinski]; 2) voința M.S. R[egelui] a fost contrărsă prin forță, iar guvernul G[roza] a fost constituit sub presiunea directă a unui reprezentant al g[vern] sovietic; 3) V[îșinski] a participat la o ședință la Consiliul de Miniștri și a făcut declarații din care reiese clar că guvernul G[roza] nu este decât un instrument

al unei puteri străine; 4) administrația Gr[oză] este considerată cel puțin de una din principalele națiuni unite ca un guvern de minoritate. Alecu preciza că chiar în ipoteza în care ar fi silit a părăsi legația, este decis a păstra arhiva confidențială trimisă de ministere etc.

La 28 martie Alecu informa că a făcut demersurile anunțate. Considerând situația generală (Conferința de la San Francisco, posibilitatea terminării apropiate a războiului etc.) arată că va face tot posibilul pentru a amâna necesitatea unui gest public, dar adaugă că totul depinde în primul rând de înțelepciunea d-lui Tătărescu.

În urma schimburilor de vederi care a urmat între diferitele legațiuni, a rămas stabilit că se vor păstra cu ministerul raporturi pur administrative, se va evita orice act sau gest echivalând cu o recunoaștere a legalității guvernului și se va face tot posibilul pentru a împiedica noi numiri în legațiuni.

Această atitudine a fost întărită prin instrucțiunile primite de Alecu, la 6 aprilie, de la „prieteni” din țară: „1) Este de cea mai mare importanță ca actualii șefi de misiune să-și păstreze posturile; 2) o ruptură cu Ministerul A[facilor] S[trăine] ar fi prematură înainte de terminarea consultărilor dintre marile puteri cu privire la situația creată în România; 3) se va comunica când se socotește necesar a se lua atitudine fățișă.”

(Următorul incident aruncă o lumină destul de clară asupra identității „prienilor”; încă în martie, înainte de a începe consultările între legații, guvernul ceruse agrement pentru numirea lui Franasovici ca ministru la Berna. Agrementul a fost dat la 11 aprilie. Cu toate acestea numirea lui F[ranasovici] nu s-a produs nici până astăzi. Se știe că pentru numirea de miniștri este nevoie de decret regal.) ■

(Va urma)

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1906

GEORGETA FILITTI

Succesele Expoziției jubiliare pentru cei 40 ani de domnie ai regelui Carol I confirmă situația prosperă a României. Balanța excedentară, creațiile instituționale și politica benefică de reforme argumentează progresul în mai multe domenii. Disputele politice rămân în sfera retorică și țara poate fi tot mai mult privită ca un membru al comunității europene.

Expoziția jubiliară se încheie în această lună și bilanțul e categoric pozitiv. Ecoul manifestărilor din Dealul Filaretului va continua o vreme. La festivalul de închidere se interpretează *Poema română* de George Enescu, cu 60 de muzicanți (dintre care patru harpiste) și 300 de coriști. Cheltuielile (4,6 milioane) au covârșit veniturile (1,6 milioane), încât unele voci cer, fără succes, să continue funcționarea cazinoului, a grădinii zoologice, a cascadei artificiale pentru acoperirea deficitului. Premiile, recompensele, medaliile, diplomele acordate cu mare dărnicie, între altele lui Ch. Bertola, proprietarul hotelului

„Bulevard“, lasă o stare de bună dispoziție, de încredere și mândrie națională. România are un buget excedentar, o situație politică stabilă și o presă bună în străinătate.

Climatul politic pare agitat mai mult în vorbe și conservatorii conduși de Gh.Gr. Cantacuzino se dovedesc a fi buni gospodari. Take Ionescu, ministrul de Finanțe, oferă un buget „de aur“, cu cel mai mare excedent înregistrat vreodată în România. Ceilalți conservatori, în frunte cu P.P. Carp, dormici să ajungă la putere, critică oarecum în vânt: e cea mai proastă guvernare, dar nimeni n-o atacă (opозиție, presă), nimeni nu inițiază o campanie

1906

Pavilionul Austriei la Expoziția
din 1906

Hotel Boulevard

de răsturnare, așteptându-i cu calm „agonia“. Între timp însă, guvernul „bizantin“ lucrează. C. Dissescu, ministrul Instrucțiunii și al Cultelor, abolește dispoziția predecesorului său liberal, M. Vlădescu, prin care liceenii, ca viitori soldați, erau datori să-i salute pe ofițeri, socotind-o „un abuz“, un „gest de respect exagerat“. Apoi, oamenii politici abordează o îndeletnicire prea des întâlnită în istoria noastră: reformarea legilor. În această lună se discută cea a magistraților, prin care se extinde inamovibilitatea la judecătorii din tribunale, se modifică recrutarea și avansarea lor și se creează un tribunal de disciplină. În fine, asimilarea tribunalelor din Dobrogea cu cele din restul țării tinde să devină o realitate. Trebuie observat aici că, după 28 ani de la intrarea Dobrogei în hotarele românești, numeroase instituții și structuri continuau să funcționeze aparte de cele naționale (de pildă, regimul proprietății, drepturile politice ale dobrogenilor, sistemul de comunicații rutiere, fiscalitatea etc.). Poate aceste deficiențe îl fac pe liberalul D.A. Sturdză, aflat în vizită la Istanbul, să declare, prin coloanele foii *Universul*, că va da cinci milioane pentru reglementarea situației proprietății în provincia de la Mare.

Pe agenda Camerei, deschise la 15 noiembrie, mai figurează reorganizarea învățământului superior, dotarea armatei, diminuarea de la 5 la 3% a impozitului pe salarii. Pentru profesori se preconiza sporirea salariilor. Astfel, un universitar urma să primească 650 de lei pe lună, iar profesorii de

liceu, 360 de lei bărbații și 280 de lei femeile. Conservatorii încearcă să pună ordine și în învățământul privat: cei care își asumau conducerea unor astfel de școli trebuia să aibă zece ani vechime în profesie și să urmeze programa oferită de stat. Profesorii erau confirmați de ministere; la fel, examenele urma să se țină în conformitate cu instrucțiunile acestuia. Părinții elevilor puteau impune anume cursuri. Imixtiunea statului merge mai departe: vizitând Conservatorul, ministrul Instrucțiunii se miră că nu există cursuri de muzică populară și cere înființarea lor.

Ion Lahovary, ministrul Agriculturii, Domeniilor și Comerțului, aflat la Paris, dă un interviu pentru *Le Journal des Débats*, asigurând ironic, de la început: nu intenționa să ceară, în numele României, un împrumut ori să inițieze o operațiune financiară. Obiectiv, informat și convingător, el înfățișează astfel tabloul României contemporane: după criza gravă din anii 1899-1900, când se făceau împrumuturi anuale de 25-30 de milioane pentru mari lucrări publice, a urmat o perioadă de austeritate. Conservatori și liberali au decis deopotrivă ca țara să trăiască din resurse proprii: 2% taxe pe succesiuni, impozitarea producției și exportului de petrol, instituirea monopolului statului asupra hârtiei de țigări, creșterea impozitului funciar, a celui pe patente și pe producția de zahăr, 5% reducerea salariilor etc. În 1901 s-a înregistrat primul excedent, iar în anul financiar 1905/1906 acesta s-a ridicat la 45 milioane de lei. Datoria publică, plasată în străinătate, reprezenta o povară de 80 milioane pe an, dar sistemul de amortizare era

Gara de Nord

Turci din Dobrogea

1906

cel mai rapid din Europa: 21 de milioane din 80 pe an. În același timp trebuia evidențiate și activele României: căile ferate, cu un venit net în 1905 de 24 de milioane; domeniile statului (1,5 milioane hectare păduri, terenuri agricole vândute țăranilor, pescăriile din Deltă cu venituri de trei milioane pe an). Domeniile statului aduceau la buget anual 29 de milioane, ceea ce reprezenta mai mult de o zecime din cuantumul acestuia. Industria petrolului înregistrase o producție de 20.000 vagoane (în 1898), 65.000 vagoane (1905) și 75.000 vagoane (1906). Trestia și stuful din Deltă erau exploatate de o societate austro-ungară, cu profituri certe pentru statul român. La fel, o societate englezească asigura exportul cârnii conservate de la noi. În 1905 România exportase 3,5 milioane tone de marfă în valoare de 455 milioane de lei. La o populație de șase milioane și jumătate de locuitori sporul natural era de 100.000 de suflete pe an. În fine, în caz de nevoie, România putea mobiliza 250.000 de soldați. Ca semn al prosperității economice sunt de amintit câteva realizări instituționale: se pune piatra de temelie a Institutului geologic, condus de Ludovic Mrazec. Cercul Militar din București mai are nevoie de 200.000 de lei pentru a-și ridica sediul. Locul fusese oferit de Ministerul Domeniilor. Începe seria construcției spitalelor rurale „Carol I”, pentru început la Pucioasa (cu contribuția lui Barbu Bellu), Hârtiești-Teleorman (M. Trandafirescu), Corni-Tecuci (P. Sachelarie).

Premiile Academiei, deosebit de consistente, stimulează cercetarea. Astfel, cel purtând numele lui Năsturel (4.000 lei) se acorda

oricărei lucrări meritorii scrise în limba română; premiile Eliade, Adamachi sau Gh. Lazăr (fiecare de câte 5.000 lei) aveau destinații dintre cele mai diverse: contribuții în domeniile filologie, literatură, economie, drept, filosofie, tratarea pelagiei, influența curentelor străine asupra evoluției limbii și literaturii române în secolul al XIX-lea. Premiul A.I.I. Cuza (de 10.000 lei) era destinat celei mai bune lucrări de istoria românilor pentru perioada de la părăsirea aureliană până la întemeierea Principatelor.

Și galeria de pictură a regelui Carol I, constituită la început prin achiziționarea colecției Bamberg (formată la rândul ei în urma scoaterii la licitație, în 1853, la Londra, a unei colecții spaniole) face parte din patrimoniul cultural național. Ea cuprindea piese de Riberra, Cranach, Clouet, El Greco (nouă pânze), Reynolds, Greuze ș.a. Comentând aceste capodopere, francezul Chusseau Flaviens (în *Monde illustré, A travers la Roumanie contemporaine*) scria entuziasmat: „România e unul dintre cele mai frumoase regate din lume; bogăție, lumină, strălucire, aer de fericire răspândite pretutindeni.”

Dar în spațiul cultural lucrurile nu sunt totdeauna liniștite. N. Iorga, care susținuse că trei reviste literare se află sub influența lui la București, în Moldova și la Budapesta (respectiv *Semănătorul*, *Făt Frumos* și *Lucafărul*) primește replica usturătoare a lui Ilarie Chendi: cea dintâi s-a emancipat, a doua și-a dat duhul, a treia n-a fost niciodată sub influența istoricului; acesta n-are calitățile necesare pentru a scrie istoria contemporană

1906

Cercul Militar din București

Camion Berliet

politică ori literară, nu poate judeca imparțial nimic. Dacă s-ar fi închis în turnul cuvintelor și în sanctuarul gândirii sale îmbătrânite, dată fiind puterea sa de muncă și memoria fenomenală, azi ar fi un savant apreciat și necontestat, încheie acru ardeleanul.

România era o țară europeană și lucrul se putea argumenta și prin retribuția parlamentarilor. În Austria, Bavaria, Bulgaria, Elveția, Norvegia sau România deputații primeau o tantiemă de 12,50-21 franci de ședință. Călătorii nelimitate pe căile ferate aveau doar deputații din Austria, Bavaria, Portugalia (care nu primeau bani pentru participarea la ședințele Parlamentului), România, Elveția, Franța, Belgia. Alte țări preferaseră o sumă anuală globală: 15.000 franci (Franța), 5.000 franci (Ungaria), 1.800 franci (Grecia). La câte o călătorie pe calea ferată aveau dreptul reprezentanții poporului din Bulgaria și Norvegia (la aceștia se adăugau îngrijirea medicală și înmormântarea fără bani). Exemplul S.U.A., cu senatori care nu primeau nimic pentru onoarea de a fi reprezentanții țării, era prea departe ca să fie imitat de europeni. Mai la îndemână, în materie de irosire a banului public, părea a fi Italia. Acolo pentru orice fleac se telegrafia în neștire. La Coticone, un sat sicilian, dispăruse o vacă și prefectura a trimis 300 de telegrame în întreaga țară, negândind că vaca nu putuse trece strâmtoarea Messina...

Curiozitățile nu lipsesc. Mai aproape de noi, la cursa de automobile București-Giurgiu, cu mărci de mașini

devenite, multe, istorie (Mors, Pipe, Berliet, Gobron, Rochet Schneider) și unde participă Grig. Cantacuzino, G.V. Bibescu, Ion Cămărășescu, Al. Prager, Al. Plagino, se dau asigurări că serviciul de ordine va fi „gigantic”. Tot pe lângă Giurgiu un pianist maghiar, aflat pe o navă a companiei austro-ungare, își prinde degetul într-o pară la o manevră neașteptată. A cerut o rentă anuală de 32.000 franci, la un capital de despăgubire de 640.000 de franci. Relatarea din presă se oprește aici, încât nu se știe dacă și compania de navigație a fost de acord cu pretențiile artistului cu degetul sucit.

Tot fără urmărire pare să fi rămas și activitatea proaspăt înfrîntătei societăți de esperanto, limba ce se vroia universală, unde activau ing. N. Cioculescu, av. I. Negreanu și dr. G. Robin.

Călătoriile cu vaporul sunt lungi și monotone; neavând ce face, un bolnav de rău de mare a imaginat un traseu pe pământ: Paris-Europa-Rusia-Siberia-Alaska-Munții Anzi-Colorado-Mexico-Panama-Capul Horn (cu un cochet hotel „Terminus” acolo). Pe sub strâmtoarea Behring urmă să se construiască un tunel cu stații de ieșire la suprafață pe cele două insule ale strâmătorii. Altă minte sprintară imaginează un aparat „cu cânticel” de ținut la subțioară. Dacă temperatura corpului se ridica, acesta începea să cânte. Și un mucalit întreabă: Pe când polca Tifoida la Salpetrière? (prea bine cunoscutul spital parizian). În același timp la Padova, în Italia, editorul Salmin scoate de sub teasc o carte minusculă: avea 11/6 mm, 208 pagini a câte nouă rânduri și cuprindea o scrisoare din 1615 a lui Galileo Galilei adresată Cristinei de Lorena. ■

ROMÂNIA ÎN TRANZIȚIE

Ghergani, 20 iunie 1881

Iubite amice,

Azi te pui în tren la 9 seara, după ce ai prânzit bine la Hugues sau la Brofft, arăți tichetul conductorului care vine și ți-l timbrează cu clestele, fumezi o țigară, două până la Ploiești; acolo îți bei ceaiul în tică, te întorci în vagon, apoi te înfășori bine în tartan, îți pui paltonul căpătâi, te lungești pe canapeaua de catifea roșie sau în vagonul pat, dormi ca acasă vreo nouă ceasuri și, la opt dimineța, te deștepti la Roman. Aici cafea cu lapte, cu un *kipfel*, două, și 17 ceasuri, minut cu minut, după ce ai plecat din București, te găsești transportat pe malul îmbalsamat al Bahluiului, în fosta capitală a fostului principat al Moldovei, unde ajungi dormit, mâncat și odihnit. Călătoria, mâncare cu bacșiș cu tot, te-a costat 80 de franci. Ei vezi, acum 40 de ani nu era așa.

Îmi aduc aminte că odată plecam din București spre Moldova:

După mai multe vizite pe la vornicie, la postelnicie, la agie, la casa poștei, alergături cari au dăinuit vreo zece zile, într-o

vineri, în sfârșit, pe la orele 3 d.a., trosc, pleosc, intră în curte opt cai cu doi surugii, precedați de un ceașcă călare. Cât te ștergi la ochi înșirase caii, câte doi-doi la trăsură, un fel de brișcă ușoară, s-o duci cu un cal; într-o clipă eram la capul Podului Târgului de Afară, *Bariera Moșilor* de astăzi; chiuiiau și plesneau surugiii pe ulițele Bucureștiului de ridicau lumea în picioare, bărbați și femei alergau la uși și la ferestre ca să vadă cine trece [...]

La barieră se isprăvisse caldarâmul și o luam pe șleau cu roatele în noroi până la bucea, caii la pas și surugiii croindu-le cu bicele dungi beșicate pe spinare.

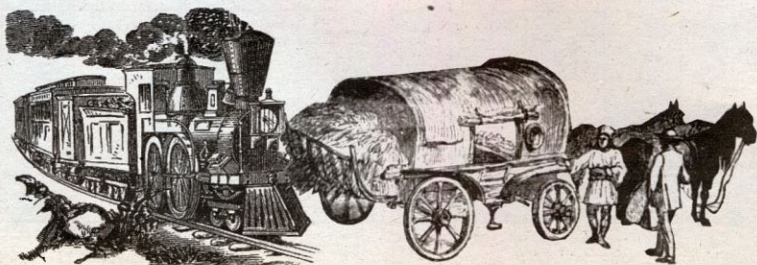
După patru ore de răcnete și înjurături, cruci și răscruci, sfinți și evanghelii, pe la opt seara intram în curtea poștei de la Sîndrilița: picioarele cailor pocneau de câte ori ieșeau din noroiul gros, cleios și adânc. Făcusem 16 kilometri.

(Ion Ghica, *Din timpul zaverii*.

Scrieri alese,

Editura Tineretului, București,

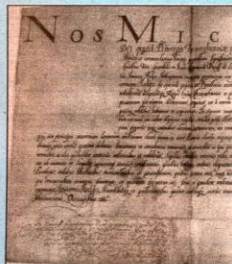
1963, p. 110) ■

EUROPA MILENIULUI II: REPERE ISTORICE

MIC FORT MIȘCARE CULTURALĂ SEC. XIV		SĂNĂTOS LA CAPI! ÎN ÎNOT!		COLT DE STÂNCĂ MAREA... 1054		A DOUA... 1145-1149 FIZIONOMIE MORALĂ		PORTIE ZILNICĂ DE HRANĂ ÎN CERC!	
PRIMA NOTĂ			PĂCLE 1961. IURI... PRIMUL OM ÎN COSMOS						
AFLATE ÎN GRUP!									
		COCHILIE DE MELC PENTRU GHICIT						LEZIUNE A UNUI ORGANISM VIU	
VIAȚA DE ZI CU ZI					DIN COSITOR!				PRIMELE LA CRUCIADĂ!
ETERNA ENIGMA					METRU PĂTRAT				
		COMPANIE DE TELEFONIE (SIGLA)				SE LASĂ CU GREUTATE			
		BALTĂ				FĂCUT SCRUM			
	SUPORT PENTRU BEC								
	HOARDA DE AUR SEC. XIII								
					APĂ CURGĂTOARE CALE DE ACCES				STATUL DEVENIT REPUBLICĂ 1792
CA PELINUL NOCIV ÎN FOND!				PLIN DE GUST!			MARIA FĂTU		
ÎN PANĂ!				ASTA-I CA O LĂMAIE			CREAȚIA LUI GUTENBERG C. 1450		
		PREZENT LA BOTEZ				ÎMPĂRAT RUS			
		LUMINEAZĂ CERUL				LANSAT DE LA CENTRU!			
GINA STAN			MIC VAS DE BĂUT						
INVENȚIE: ...ELECTRIC 1821			STAU ÎN MOTRU!						
					E CA UN GHIMPE				
					SUNT DIN MALNAȘ!				
MORTAL									
PRIMUL... TIPĂRIT 1621						CĂSTĂ DESCHISĂ!			
				PREVEDERE DE LEGE					

DIALOG CU CITITORII

DIPLOMĂ DE ÎNNOBILARE

În luna august 2005 vă scriam rugându-vă să mă ajutați să descopăr locul unde se află diploma de înnoobilare a strămoșului meu Ioan Halga – ne scrie domnul **BOGDAN BRISCU**.

Mi-ați publicat scrisoarea într-un număr al revistei, iar acest fapt nu a rămas fără urmări. Am prins un fir care m-a dus la descoperirea documentului. Vă trimit și dumneavoastră o copie. Diploma datează din 18 septembrie 1680 și a fost eliberată de principele Mihai Apafi I (1661-1690) în cetatea Iernut, pentru iobagul Ioan Halga de pe domeniul Halmagiul Mare, acesta fiind eliberat din iobăgie și ridicat la rangul de *primipil armalist*.

Eliberarea și înnoobilarea s-au făcut de către Mihai Apafi la rugămintea doamnei Cristina Veer, soția lui Sigismund de Losoncz, pentru meritele militare ale iobagului Ioan Halga. Diploma a mai fost prezentată, confirmată și publicată de două ori, în noiembrie 1680 în Adunarea celor trei stări de la

Alba Iulia, respectiv în ianuarie 1682 în Adunarea magnatilor și nobililor de la Aiud.

POSTA BLITZ... CONCURSULUI

Domnul GABRIEL BOGEANU, din Săcele, str. Viitorului, bl. 36, sc. A, ap. 10, județul Brașov, **ne trimite pe lângă răspunsul la Blitz... concurs și următoarea solicitare:**

Aș dori să știu cum pot intra în posesia unor articole mai vechi din revista *Magazin istoric*, referitoare la voievodul Mihai Viteazul. Am speranța că cel puțin unul dintre posesorii colecției complete a revistei mă va ajuta să reușesc.

Membrii cercului „Prietenii istoriei” din Galați ne trimit o scrisoare din care cităm: Vă rugăm să transmitem pe această cale prințului Dimitrie Sturza, președintele de onoare al Fundației Culturale Magazin Istoric, urările noastre de sănătate și prosperitate. Noi suntem beneficiarii unui abonament la revista dumneavoastră obținut în urma câștigării concursului Blitz din anul 2005. Pentru anul 2006, considerat anul Daciei și al lui Decebal (1900 ani de la moartea lui Decebal și cucerirea Daciei de către romani), ne-am propus să organizăm mai multe expediții și excursii sub genericul „Pe urmele dacilor”.

CERCU DE ISTORIE

Vă scrie un tânăr profesor de istorie de la Colegiul Național „Ștefan cel Mare” din Tg. Neamț – așa își începe mesajul domnul **VASILE DIACONU**.

Aș dori să vă aduc la cunoștință faptul că în cadrul instituției noastre activează un cerc științific de istorie format din elevi și profesori, cerc care editează o revistă de specialitate numită *Acta Historica*. Am considerat necesară editarea unei asemenea publicații pentru a populariza diferitele contribuții istoriografice ale profesorilor și ale elevilor. Revista este la al doilea număr și sperăm că vom continua demersul nostru. Totodată, vreau să vă spun că în activitatea noastră didactică, dar și în cea științifică, utilizăm deseori revista *Magazin istoric*, deoarece este un instrument de lucru foarte util și ușor accesibil.

CERERI ȘI OFERTE

GELU CHELĂRESCU, București, tel. 021.726.26.52, **oferă numerele:** 2-5, 7, 10/1972; 1, 3, 5, 9/1973; 3, 5, 6, 9, 10, 12/1974; 1, 2, 4, 8, 10-12/1976; 1-8, 10-12/1977; 1-3, 5-12/1978; 1-6, 8-12/1980; 1-6, 9-12/1981; 6, 8/1986; 1-8, 10-12/1993; 1-10, 12/1994; 1-3, 5-12/2002 și anii: 1979-1992; 1995-2004.

CONSTANTIN BĂRBUTĂ, Bolintin Vale, bl. B2, sc. 1, et. 1, ap. 32, județul Giurgiu, **oferă numerele:** 1, 2, 3/1969; 1, 2/1970; 4-12/1977; 4/1980; 10, 11/1981; 1, 4-7, 9-11/1984; 1, 2/1984; 9/1985; 5-10/1986.

MUSTIHAN CIORABAI, Techirghiol, str. Victoriei, nr. 6, bl. A2, ap. 12, cod 906.100, județul Constanța, **oferă numere disparate din anii 1977-1984 și 1987-1989.**

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.

CONTENTS (Romanian History) D. Stăniloae Knowledge and history • Gh. Vasilescu Traditions in

Mount Athos • **I.C. Opreș** Emperor Trajan's wars in Dacia • **G. Herbstritt** The Stasi and the Securitate • **D. Berindei** I. Hudiță, Political journal • **L. Bastoreală** 1946. The communist newspapers on elections • **K. Hitchins** The professor David Prodan • **P. Otu** The tragedy of the battle of Turcuia (September 1916) • **I.G. Andrei** Timoc emigrants in the Cadrilater region • **F.N. Șinca** Titu Maiorescu, under surveillance • **M. Tone, B. Costache** The historical archives of the National Bank • **C. Neagoe** Foreign travelers about the struma disease during the 18th and the 19th centuries • **Serge Klarsfeld** About anti-semitism • **G.G. Potra** Unknown letters from Traian Vuia (II) • **M. Mitu, S. Mitu** Toys in exhibition at the History Museum in Cluj • **G. Filitti** Romania 100 years ago • Romanians Documents at Hoover Institution (LXI)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) D. Stăniloae Connaissance et mystère • Gh. Vasilescu Les traditions

d'Athos • **I.C. Opreș** Les guerres daces de Trajan • **G. Herbstritt** La Stasi et la Securitate • **D. Berindei** I. Hudiță, journal politique • **L. Bastoreală** Les élections de 1946 dans la presse communiste • **K. Hitchins** Le Professeur David Prodan • **P. Otu** La tragédie de Turcuia (Septembre 1916) • **I.G. Andrei** Colons de Timoc dans le Cadrilater • **F.N. Șinca** Titu Maiorescu, poursuivi par la Police secrète • **M. Tone, B. Costache** Les archives historiques de la Banque Nationale de Roumanie • **C. Neagoe** Le goitre endémique dans les mémoires des voyageurs étrangers (XVIII-e-XIX-e siècles) • **Serge Klarsfeld** De l'antisémitisme • **G.G. Potra** Lettres inédites de Traian Vuia (II) • **M. Mitu, S. Mitu** Jouets au Musée d'histoire de Cluj • **G. Filitti** La Roumanie il y a 100 ans • Documents roumains à Hoover Institution (LXI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Д. Стăнілоае Знание и тайна • Г. Василеску Традиции

Афоса • **И.К. Оприш** Дакийские войны Траяна • **Г. Хербстритт** Стази и Секуритате • **Д. Бериндей** И. Худица, политический дневник • **Л. Бастореала** 1946 г. Коммунистическая печать о выборах • **К. Хитчинс** Профессор Давид Продан • **П. Оту** Трагедия в Туртукае (сентябрь 1916 г.) • **И.Г. Андрей** Поселенцы из Тимока в Кадрилатере • **Ф.Н. Шинка** Титу Майореску под слезливой секретной полицией • **М. Тоне, Б. Костак** Исторический архив Национального Банка • **К. Нягое** Больные зобом, в записках иностранных путешественников (XVIII-XIX вв.) • **Серж Кларсфелд** Об антисемитизме • **Дж.Дж. Потра** Неопубликованные письма от Траяна Вуй (II) • **М. Миту, С. Миту** Игрушки в Историческом Музее в Клуже • **Дж. Филитти** Румыния 100 лет тому назад • Румынские документы в Институте Гувера (LXI)

Inhalt (Rumänische Geschichte) D. Stăniloae Kenntnis und Geheimnis • Gh. Vasilescu Die Traditionen

von Athos • **I.C. Opreș** Traians dakische Kriege • **G. Herbstritt** Stasi und die Securitate • **D. Berindei** I. Hudiță, Politisches Tagebuch • **L. Bastoreală** 1946. Die kommunistische Presse über die Wahlen • **K. Hitchins** Professor David Prodan • **P. Otu** Die Tragödie von Turcuia (September 1916) • **I.G. Andrei** Die Kolonisten von Timoc in Cadrilater • **F.N. Șinca** Titu Maiorescu, von der Polizei verfolgt • **M. Tone, B. Costache** Das historische Archiv der Nationalbank • **C. Neagoe** Die Kehlkrankeheit – Berichte fremder Reisenden (18. – 19. Jh.) • **Serge Klarsfeld** Über den Antisemitismus • **G.G. Potra** Unbekannte Briefe von Traian Vuia (II) • **M. Mitu, S. Mitu** Spielzeuge im Geschichtsmuseum Cluj • **G. Filitti** Rumänien vor 100 Jahren • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXI)

SUMARIO (Historia romana) D. Stăniloae Conocimiento y misterio • Gh. Vasilescu Las tradiciones

del Monte Athos • **I.C. Opreș** Las guerras dacias del emperador Trajano • **G. Herbstritt** Stasi y la Seguridad • **D. Berindei** I. Hudiță, diario político • **L. Bastoreală** 1946. La prensa comunista sobre las elecciones • **K. Hitchins** El profesor David Prodan • **P. Otu** La tragedia de Turcuia (septiembre de 1916) • **I.G. Andrei** Colonistas del Timoc en el Cadrilater • **F.N. Șinca** Titu Maiorescu, perseguido por la Policía • **M. Tone, B. Costache** El archivo histórico del Banco Nacional • **C. Neagoe** La enfermedad de papera en los relatos de los viajeros extranjeros (ss.XVIII-XIX) • **Serge Klarsfeld** Sobre antisemitismo • **G.G. Potra** Cartas inéditas de Traian Vuia (II) • **M. Mitu, S. Mitu** Juguetes en el Museo de historia de Cluj • **G. Filitti** Rumanía hace 100 años • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXI)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, Romania la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro

sau on line la adresa www.rodipet.ro

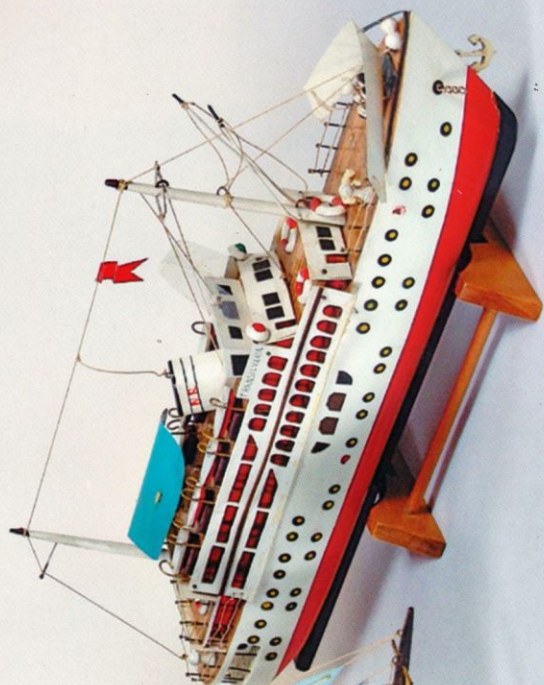
Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coreși” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 2,90

magazin istoric

